

การศึกษาเปรียบเทียบค้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา
A COMPARATIVE STUDY OF THE CRAVING
IN BUDDHISM AND CHRISTIANITY

นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

การศึกษาเปรียบเทียบต้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Comparative Study of the Craving
in Buddhism and Christianity

Mrs.Jittraphan Raksakhan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Comparative Religion)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
B.E. 2558

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบต้นกำเนิดในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

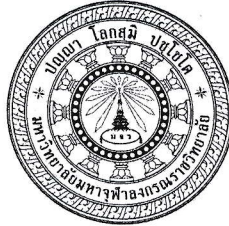
..... กรรมการ
(พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.แสง นิลนามะ)

..... กรรมการ
(ศ.เกียรติ บุญเจือ ราชบัณฑิต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร. ประธานกรรมการ
ดร.แสง นิลนามะ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย
(นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบต้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร.)

กรรมการ

(ดร.แสวง นิลนามะ)

กรรมการ

(ศ.กীরติ บุญเจือ ราชบัณฑิต)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชสิทธิมนี วิ.,ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.แสวง นิลนามะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตำนานในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

ผู้วิจัย : นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระราชสิทธิธรมณี วิ.ดร. ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ),
Ph.D. (Religious Studies)

: ดร.แสวง นิลنامه ป.ธ.๗, พธ.บ. (ปรัชญา), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด.
(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องตำนานในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาเรื่องตำนานในคริสต์ศาสนา และ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตำนานในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา โดยเป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบในเชิงพรรณนา ดังนี้

ตำนานในพุทธศาสนา คือ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชนทั่วไป ลักษณะของตำนาน เป็นเหตุให้เกิดอีก ประกอบด้วยความกำหนด ความเพลิดเพลินยินดีในอารมณ์นั้น ๆ การแบ่งตำนาน จะทำให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจตำนานได้ตามลำดับและถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจ สภาวะจริงแห่งตำนาน ประเภทของตำนานสรุป ได้ ๓ ประเภท คือ ๑. ตำนานแบ่งโดยอาการ ๒. ตำนานแบ่งโดยอารมณ์ ๓. ตำนานแบ่งโดยกาล สาเหตุและบ่อเกิดของตำนาน ย่อมมีองค์ประกอบให้เกิด คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกขึ้น เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา ความรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง มีวิธีการละหรือวิธีการดับ หลักการปฏิบัติเพื่อความบริสุทธิ์ของพรหมจรรย์ ความบริสุทธิ์แห่งศีล และดับตำนานตามหลักอริยสัจ ๔ (๑) ทุกข์ (๒) สมุทัย (๓) นิโรธ (๔) มรรค โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมงคล ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญา นั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตำนานได้อย่างสิ้นเชิง

ตำนานในคริสต์ศาสนา ถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภ หรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน ลักษณะของตำนาน จิตใจและเนื้อหนัง แต่อันที่จริงการต่อสู้ นั้นเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมาจากบาปเป็นผลที่ตามมาของบาป เป็นสาเหตุและบ่อเกิดของตำนาน เกิดความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมารว่า มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี การล่องใจของซาตาน และการชำระใจ ให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของ

บุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดดี ศิลล้างบาป เพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็
บบากำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อ การภาวนา เป็นการพบปะกับพระเจ้า ความสัมพันธ์ระหว่าง
พระเจ้กับมนุษย์ การสนทนากับพระเจ้าด้วยความรัก การติดต่อกับพระเจ้า การตอบสนองพระเจ้า
การวิงวอนขอความช่วยเหลือจากพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่เปรียบดั่งความสัมพันธ์ของดวงใจ
หนึ่งกับอีกดวงหนึ่งซึ่งเปี่ยมด้วยความรักที่มีต่อกัน

เมื่อเปรียบเทียบแล้ว ทั้งสองศาสนาให้ความสำคัญของตัณหา และกำหนดวิธีการแก้ไข
เรื่องตัณหาไว้เช่นกัน แต่แตกต่างกันในแง่ของการเจริญสติภาวนาด้วยการยึดอารมณ์ โดยพุทธ
ศาสนาเถรวาทสอนให้ควบคุมอารมณ์ที่ตนเองประสบอยู่มากำหนดขอบเขตพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริง
ตามสภาวะธรรมแล้วปล่อยวางไม่ยึดมั่น ไม่พึ่งพิงสิ่งภายนอกแต่อย่างใด ในขณะที่คริสต์ศาสนา
โรมันคาทอลิกสอนให้น้อมจิตศรัทธาในการภาวนายอมรับการช่วยให้รอดพ้นจากพระเจ้าและพระเยซู
คริสต์ เป็นต้น

Thesis Title : A Comparative Study of the Craving in Buddhism and Christianity

Researcher : Mrs. Jittraphan Raksakhan

Degree : Master of Arts (Comparative Religion)

Thesis Supervisory Committee

: Dr.Phrrarajitthimuni Pal IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Religious Studies)

: Dr.Sawaeng Nilnama Pal VII, B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 25 December 2015

Abstract

This thesis is 3 objectives, they are; 1) to study of the craving in Buddhism, 2) to study of the craving in Christianity and 3) to comparatively study of craving in Buddhism and Christianity. This study is the documentary research which leading to analyze, to synthesize and descriptive comparison.

The craving in Buddhism it means thirst that is craving settling in the mind of common person. Craving is the cause of lust and for sensual pleasures. The classification of craving makes the researcher understand it respectively and correctly. For the benefit of understanding of the real craving, craving can be concluded into three kinds, e.g., 1) by aspects, 2) by senses, and 3) by times. The cause and the origin of craving having factor is the internal sense-bases contact with external sense-bases arising of consciousness is called contact; the contact is condition of the feeling. The sense-object is happy or unhappy, and neutral. There has the method of abandonment or extinction, the way of practice for purification of the Holy Life, the purification of morality, and the extinction of suffering according to the four Noble Truths, e.g., 1) dukkha, 2) the samudaya, 3) niroda, and 4) magga, which practice the Eightfold Path together with preserve the morality, concentration and wisdom, when completed wisdom, it can abandon of craving completely.

The craving in Christianity is classified in the greed or affection. There are many kinds of love. Especially human's loving is mixed with the defilements which is lust. That is the love wishing return for each others. The kinds of craving, mind and flesh, in fact, the fighting is the inherited matter from the sin, it is the result of sin, it

is the cause and origin of craving. It is greed for existence what is not given. The greed is from Satan, it makes human beings make sexual misconduct, testing one's feeling of Satan and cleaning the purified mind. The mind is the personality of morality. The heart is raised of good thinking, morality can expiate sin for cancel all sin neither origin nor individual. Praying is to meet God, it is the relationship of God and human beings, it is the conversation with God by loving, it is contact with God, the reaction to God, request for helping from God. These are the relation as the closeness of one's heart and other's heart which is fully loving-kindness to each others.

The comparison of both Buddhism and Christianity emphasize the importance of craving, and they have also the way of improvement of craving. The different way in practice by holding sense-objects, Buddhism taught to control their emotion by observation of the mental states according to the truth and not clinging, not refuge the external things. Christianity taught to bow the mind for praying and accept of helping from God and Jesus etc.

กิตติกรรมประกาศ

กราบนมัสการขอขอบคุณพระคุณพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ พระราชสิทธิมนูญ วิ.,ดร. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา เปรียบเทียบ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณศาสตราจารย์เกียรติ บัญเจือ ราชบัณฑิต กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ และชี้ประเด็นต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง นมัสการขอขอบคุณ พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์,ดร. พระศรีรัตโนบล,ดร. ขอขอบคุณ ผศ.เฉลียว รอดเขียว ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี ผศ.กฤต ศรียะอาจ ดร.สฤษณ์ แพงทรัพย์ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป/ทุกท่าน ที่กรุณาทำให้ตลอดระยะเวลาแห่งการศึกษา การขอคำปรึกษาและการติดต่อประสานงานทุกอย่าง เป็นไปด้วยความราบรื่นและเปี่ยมล้นด้วยกัลยาณธรรมตลอดเวลา

นมัสการขอขอบคุณพระคุณพระคุณเจ้าและขอบคุณนิสิตคฤหัสถ์ร่วมห้องเรียนทุกรูป/ท่าน ที่กรุณาแบ่งปันข้อมูลตลอดเวลาที่ศึกษาในห้องเรียน รวมถึงเอื้อเฟื้อข้อมูลในการศึกษาและการทำวิจัยตลอดมา ทำให้งานชัดเจนยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ทั้งแผนกทั่วไปและแผนกหนังสือหายาก ที่เอื้อเฟื้อในการให้เข้าใช้ห้องสมุดด้วยมิตรไมตรีที่อบอุ่นยิ่ง

กราบขอขอบคุณบิดา-มารดา ผู้ให้กำเนิดชีวิต มีลมหายใจ สามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ นมัสการขอขอบคุณพระอาจารย์พระรัตนกวีเจ้าอาวาสวัดเหนือ เจ้าคณะอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร พระเมธีวรญาณ,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ครูอาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และขอขอบคุณนายพีระศักดิ์-นางอัจฉราวดี รักษาพันธ์ ผู้สนับสนุนทุนการศึกษาในครั้งนี้

ขอพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความดีงามทั้งปวง ได้ดำรงมั่น เพื่อประโยชน์แก่อกุศล เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และแก่ชาวโลกตลอดกาลนาน เทอญ

นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ/ตาราง	ซ
คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อคัมภีร์	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ ตัณหาในพระพุทธศาสนา	
๒.๑ ความหมายของตัณหา	๑๒
๒.๒ ประเภทของตัณหา	๑๕
๒.๓ ลักษณะของตัณหา	๒๑
๒.๔ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา	๒๒
๒.๕ วิธีการละตัณหา	๓๑
๒.๖ คุณค่าของการละตัณหา	๓๘
๒.๗ บทสรุป	๔๓
บทที่ ๓ ตัณหาในคริสต์ศาสนา	
๓.๑ ความหมายของตัณหา	๔๕
๓.๒ ประเภทของตัณหา	๔๖
๓.๓ ลักษณะของตัณหา	๔๙
๓.๔ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา	๕๐

๓.๕ วิธีการละตัมหา	๕๓
๓.๖ คุณค่าของการละตัมหา	๖๐
๓.๗ บทสรุป	๖๘

บทที่ ๔ เปรียบเทียบตัมหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของตัมหา	๗๐
๔.๒ เปรียบเทียบประเภทของตัมหา	๗๒
๔.๓ เปรียบเทียบลักษณะของตัมหา	๗๕
๔.๔ เปรียบเทียบสาเหตุและบ่อเกิดของตัมหา	๗๗
๔.๕ เปรียบเทียบวิธีการละตัมหา	๘๐
๔.๖ เปรียบเทียบคุณค่าของการละตัมหา	๘๒
๔.๗ บทสรุป	๘๗

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๕

บรรณานุกรม	๙๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๑

สารบัญแผนภูมิ/ตาราง

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ : กามตัณหา	๑๖
๑.๒ : ภวตัณหา	๑๗
๑.๓ : วิภวตัณหา	๑๗
๒.๑ : ตัณหา ๖	๑๙
๒.๒ : ตัณหา ๑๐๘	๒๐
ตารางที่	
๑. เปรียบเทียบความหมายของตัณหา	๗๑
๒. เปรียบเทียบประเภทของตัณหา	๗๔
๓. เปรียบเทียบลักษณะของตัณหา	๗๖
๔. เปรียบเทียบสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา	๗๙
๕. เปรียบเทียบวิธีการละตัณหา	๘๑
๖. เปรียบเทียบคุณค่าของการละตัณหา	๘๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คัมภีร์ที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาและนำมาอ้างอิงสำหรับการเขียนในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๑๑๑-๑๔๐ หน้า ๘๓ - ๑๐๒ การอ้างอิงคัมภีร์ผู้วิจัยกล่าวถึงชื่อคัมภีร์ ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๐๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต พระสุตตันตปิฎกภาษาไทย ข้อ ๒๕ หน้า ๔๐๒

พระวินัยปิฎก

วิ.ป.(ไทย) = วินัยปิฎก ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิงค์ (ภาษาไทย)

ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ (ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

การใช้อักษรย่อคัมภีร์อรรถกถาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหายานกุฎราชวิทยาลัย ตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยระบุคำย่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม.อ. (บาลี) ๓/๑๕๓/๓๒๑ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี สীগุชฌนทวคค อฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๕๓ หน้า ๓๒๑

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.อ.(บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี สীগุชฌนทวคค อฎฐกถา (ภาษาบาลี)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

ส่วนการใช้อักษรย่อคัมภีร์ฎีกาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงคัมภีร์ฎีกาตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยระบุชื่อคัมภีร์ตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ส.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๗๖/๓๗๓ หมายถึง ทีฆนิกาย สีนตถปฎกาสินี สীগุชฌนทวคคฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๓๗๓ ฉบับมหาจุฬารฎีกา

ฎีกาพระวินัยปิฎก

วินย.ฎีกา (บาลี) = วินยาลงการฎีกา (ภาษาบาลี)

หนังสือพระคัมภีร์และอักษรย่อ

คัมภีร์ทางคริสต์ศาสนา คือ พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม ภาคพันธสัญญาใหม่ ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสต์ศาสนารวม แผนกพระคัมภีร์ โดยใช้อักษรย่อประกอบด้วย ชื่อคัมภีร์, บทที่ : หัวข้อธรรมที่ เช่น ปฐก. ๘ : ๑๐ หมายถึงปฐมกาล หัวข้อธรรมที่ ๑๐

ภาคพันธสัญญาเดิม

๑	ปฐมกาล	ปฐก	๗	เพลงซาโลมอน	พชม
๒	อพยพ	อพย	๘	ปรีชาญาณ	ปชญ
๓	เลวีนิติ	ลนต	๙	อิสยาห์	อสย
๔	เฉลยธรรมบัญญัติ	ฉธบ	๑๐	เยเรมีย์	ยรม
๕	ซามูเอลฉบับที่สอง	๒ซมอ	๑๑	เพลงคร่ำครวญ	พคค
๖	มัคคาบีฉบับที่สอง	๒มคบ	๑๒	เพลงสดุดี	สดด

ภาคพันธสัญญาใหม่

๑	มัทธิว	มธ	๑๒	กาลาเทีย	กท
๒	มาระโก	มก	๑๓	เอเฟซัส	อฟ
๓	ลูกา	ลก	๑๔	ฟิลิปปี	ฟป
๔	ยอห์น	ยน	๑๕	โคโลสี	คส
๕	กิจการอัครสาวก	กจ	๑๖	เธสะโลนิกาฉบับที่หนึ่ง	๑ปต
๖	โรม	รม	๑๗	ทิโมธีฉบับที่หนึ่ง	๑ทธ
๗	โครินธ์ฉบับที่หนึ่ง	๑คร	๑๘	ทิโมธีฉบับที่สอง	๒ทธ
๘	โครินธ์ฉบับที่สอง	๒คร	๑๙	ยอห์นฉบับที่หนึ่ง	๑ยน
๙	ฮีบรู	ฮบ	๒๐	ยอห์นฉบับที่สอง	๒ยน
๑๐	ยากอบ	ยก	๒๑	วิวรณ์	ว
๑๑	เปโตรฉบับที่สอง	๒ปต	๒๒	โยบ	ยบ

พระสมณสาส์น การอ้างอิงในพระสมณสาส์น มีรูปแบบ ดังนี้คือ (ชื่อพระสมณสาส์น ข้อที่ : หน้าที่) เช่น EV 42 หมายถึง Evangelium Vitae ข้อที่ ๔๒ อักษรย่อชื่อพระสมณสาส์นที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีดังนี้

EV	Evangelium Vitae
HV	Humance Vitae
DS	Denzinger Schonmetzer

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ในปัจจุบันมีการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ตามกระแสของโลกาภิวัตน์มนุษย์ จึงสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการ ความทะเยอทะยาน ความสะดวกสบาย และความอยากที่มีไว้เกินความต้องการ จากความเชื่อ ความเข้าใจผิด การถือปฏิบัติไม่ตรงตาม ธรรมชาติของชีวิต ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหามากมาย เช่นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการแตกความสามัคคี ปัญหาการเกิดภัยจากธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาการค้ำมนุษย์เป็นต้น ล้วนเป็นผลจากการกระทำตามความต้องการหรือตัณหา เมื่อมนุษย์มีตัณหาจึงนำไปสู่ความทุกข์คือการเกิด แก่ เจ็บ และตาย วนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร

พระพุทธเจ้าทรงคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างได้มาสู่ชีวิต ตามกฎแห่งเหตุผลซึ่งสัมพันธ์กันอยู่ภายในหรือกฎปัจจัยการ นี้แหละคั่นหารากฐานแห่งความ เกิด แก่ เจ็บและตาย และทรงจับได้ว่าเจ้าตัว “ตัณหา” นี้เองที่เป็นตัวการที่สำคัญกว่าเพื่อน พระพุทธองค์ทรงพบต่อไปอีกว่า ความระทมทุกข์แห่งชีวิตเป็นเพียงปรากฏการณ์ลมๆแล้งๆ เท่านั้น ซึ่งความโง่เขลา (อวิชชา) ของมนุษย์นั่นเอง เป็นผู้สร้างให้มีขึ้นในโลกนี้ โคร่งสร้างชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์กันอยู่ภายในตัวมันเองนี้ มีมูลฐานมาจากตัณหาเพราะทรงเห็นความจริงเช่นนั้น^๑ ทรงได้กล่าวถึงอำนาจของตัณหาไว้ โดยทเวดาได้ตั้งปัญหาขึ้นทูลถามเรื่องนี้แล้ว พระพุทธองค์ทรงตรัสตอบไว้ในตัณหาสูตรที่ ๓ ความว่า ทเวดาทูลถามว่า “โลกถูกอันอะไรนำไป ถูกอะไรผลักไล่ไป อะไรเล่าเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่โลกทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจ” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โลกถูกตัณหาเข้าไป ถูกตัณหาผลักไล่ไป ตัณหาเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่โลกทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจ”^๒ โลกในที่นี้หมายถึงหมู่มสัตว์ ที่หมายเอาทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ต่างก็ดิ้นรนกระเสือกกระสนไปตามอำนาจแห่งตัณหา คือความอยากของตน และต้องตกอยู่ในอำนาจของตัณหา นั้น ตัณหาจึงเป็นเหตุของความทุกข์ทั้งหลาย อนึ่ง ตัณหา นั้นมี ๓ ประการ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา^๓ ในมุมมองของพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนให้ติดอยู่ในสังสารวัฏ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ชนทั้งหลายผู้เกี่ยวข้องกับตัณหา มีจิตยินดีในภพน้อยและภพใหญ่ เป็นผู้ติดข้องด้วยตัณหา คือบ่วงมาร ไม่มีความเกษมจากตัณหา สัตว์เหล่านั้นย่อมท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ เข้าถึง

^๑ พุทธิโอะ มะสุตานิ, ศาสตราจารย์ (เรียบเรียง), จันจัน ท่องประเสริฐ (แปล), ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔-๒๕.

^๒ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๓/๗๔.

^๓ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒.

และมรณะ ส่วนชนเหล่าใดละตัณหาได้ ปราศจากตัณหาในภพน้อยและภพใหญ่ บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ไปถึงฝั่งในโลก^๔

คำว่า ความอยากหรือตัณหา ในที่นี้จะใช้คำว่าตัณหา บางคนก็ยัง เข้าใจสับสน เพราะเคยได้ยินหรือเคยได้พบตามสื่อหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เวลาที่มีข่าวการกระทำทารุณทางเพศ ข่าวการข่มขืน มักจะพบการเขียนหัวข้อข่าวว่า “ไอ้บ้ากามหรือไอ้บ้าตัณหา” ถ้าเป็นคนแก่กระทำทารุณทางเพศบ้างก็มักจะพบการเขียนหัวข้อข่าวว่า “เฒ่าตัณหากลับหรือไอ้แก่ตัณหากลับ” ด้วยเหตุนี้ จึงมักจะเข้าใจกันว่า “ตัณหา” หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ เป็นเรื่องของเซ็กอย่างเดียว เมื่อมาพบพระท่านสอนว่า “ตัณหา” คือ ความอยากเป็นเหตุแห่งความทุกข์ จึงเกิดความสงสัย เกิดความสับสนว่าแท้จริงแล้วตัณหาคืออะไรกันแน่ และมองไปว่า ทำไมเพียงแค่คนมีความอยาก คือความอยากได้ อยากมี อยากเป็น เช่น อยากมีเงิน อยากมีทอง อยากร่ำรวย อยากเป็นคนสวย อยากเป็นคนงาม อยากมีรถ อยากมีบ้าน เป็นต้น จึงต้องทุกข์ และเห็นว่าคนที่มีความอยาก น่าจะดีกว่าคนที่ไม่มีตัณหา เพราะจะเป็นคนที่ขยันทำงาน เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน อันจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวม

ความเข้าใจเรื่องตัณหาด้วยการศึกษาค้นคว้า เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้มีความเห็นที่ถูกต้องตามสัจธรรม แล้วยังสามารถนำไปปฏิบัติที่ถูกต้องด้วย ดังที่ท่านพุทธทาส ได้กล่าวเปรียบตัณหากับไฟไว้น่าคิดว่า

ในโลกนี้มีการสร้างสรรค์มากมาย แล้วเหลืออะไร...ที่เรียกว่าความสวยงาม ก้าวหน้า สร้างนั่น สร้างนี่ เต็มไปหมดทั้งโลก จนกว่าโลกมันจะหมดตัวตฤติบอยู่แล้ว เอาถลุงเล่นกับไฟกิเลส ไฟตัณหาของมนุษย์ทั้งหมด มันเหลืออยู่เป็นขี้เถ้าของไฟนี้.....มันเป็นเถ้าของกิเลสตัณหา ที่มันใส่หัวมนุษย์สำเร็จ แล้วสร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา กิเลสตัณหาผ่านไปเหลืออยู่แต่ขี้เถ้าเป็นตึก ๑๐ ชั้นบ้าง ๒๐ ชั้นบ้าง เป็นถนนหนทางเป็นอะไรต่าง ๆ^๕

ในส่วนของคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก พระเจ้าทรงเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และมนุษย์เกิดมาจากอำนาจการสร้างของพระเจ้า มาจากฉายาของพระองค์ ชีวิตมนุษย์ในคัมภีร์ใหม่ประกอบไปด้วย วิญญาณ จิตใจ และร่างกาย พระเยซูทรงสอนเรื่องกิเลสและตัณหาของมนุษย์ ว่ามาจากใจของมนุษย์เอง “สิ่งที่ออกมาจากปากก็ออกมาจากใจ สิ่งนั้นแหละที่ทำให้มนุษย์เป็นมลทิน ความคิดชั่วร้าย การฆ่าคน การผิดผีผิดเมีย การล่วงประเวณี การลักขโมย การเป็นพยานเท็จ การใส่ร้ายก็ออกมาจากใจ”^๖ เซนต์ยากอบได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อกิเลสของตนเองล่อและชักนำไปให้กระทำตาม ครั้นตัณหาเกิดขึ้นแล้วก็ให้กระทำบาป และเมื่อบาปเจริญเต็มทีก็นำไปสู่ความตายและชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อท่านเขียนไว้ว่า “อะไรเป็นสาเหตุของสงคราม และอะไรเป็นสาเหตุของของการทะเลาะวิวาท ในหลายอย่างได้แต่ไม่ได้ ก็ฆ่ากัน ท่านโลกแต่ไม่ได้ ก็ทะเลาะกันและทำสงครามกัน ท่านไม่

^๔ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒ - ๔๑๓

^๕ โครงการธรรมโฆษณศึกษา, “ปัญหาของมนุษย์พุทธทาสธรรม(๕)”, ในโครงการธรรมโฆษณศึกษา (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๙๑-๙๒.

^๖ มธ. ๑๕ : ๑๙.

มีเพราะท่านไม่ได้ขอ ท่านขอแต่ท่านไม่ได้รับเพราะท่านขอผิด หวังไปสนองกิเลสของท่าน”^๗ ได้มีการกล่าวถึงตัณหาในพระบัญญัติประการที่ ๙ นักบุญยอห์น “ตัณหา” ในความหมายตัวอักษรหมายถึง รูปแบบความต้องการรุนแรงของมนุษย์ เทววิทยาคริสต์ชนได้ให้ความหมายเฉพาะแก่คำนี้คือหมายถึง การเคลื่อนไหวของความอยากได้ ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์ นักบุญเปาโลอัครสาวกระบุไว้ว่าเป็นการขัดแย้งของ “เนื้อหนัง” ต่อ “จิตใจ”^๘ ตัณหาเป็นผลที่ตามมาของการไม่เชื่อฟังที่บาปเป็นต้น^๙ มันทำให้มนุษย์ขาดศีลธรรม และถึงแม้ในตัวเองยังไม่เป็นบาป แต่ก็ทำให้มนุษย์เอนเอียงที่จะทำบาป^{๑๐} เมื่อมีการกระทำที่มีตัณหาเป็นมูลแล้ว ย่อมแสดงผลออกมาสนองตามความอยากนั้น ไม่ว่าจะผลลัพธ์นั้นจะมีผลปรากฏออกมาในทางดีหรือไม่ดี ซึ่งก็มาจากใจของมนุษย์นั่นเอง

ตัณหาเป็นสาเหตุให้มนุษย์ได้รับความทุกข์ในชีวิต เป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะได้รับการศึกษาเพื่อทราบที่มาของตัณหาและวิธีการละตัณหาอันเป็นการศึกษาคำสอนของศาสนา ช่วยให้ผู้สนใจ/ศาสนิกชนเข้าใจเรื่องตัณหาอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าววามนุษย์ต้องละตัณหาเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกได้กล่าวว่าตัณหาเป็นเรื่องของใจ มนุษย์ขาดศีลธรรม เป็นมลทิน เป็นการเอนเอียงที่จะทำบาป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องตัณหาที่มีในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีใครทำการศึกษาเปรียบเทียบมาก่อน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง การหาจุดร่วมและการประยุกต์ปรับให้เหมาะสมในชีวิตประจำวัน เป็นประโยชน์ในทางวิชาการตลอดถึงความเข้าใจสถานการณ์ของชีวิต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องตัณหาในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องตัณหาในคริสต์ศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตัณหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ตัณหาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ตัณหาในคริสต์ศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ เพื่อทราบความเหมือนและความต่างของเรื่องตัณหาในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาเป็นอย่างไร

^๗ เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๐.

^๘ เทียบ กท. ๕ : ๑๖.๒๔ ; อพ. ๒ : ๓.

^๙ เทียบ ปฐก.๓ : ๑๑.

^{๑๐} เทียบสังคายนาทรงเตรนธ์ DS๑๕๑๕, อ้างใน แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ชีวิตในพระคริสตเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙๒.

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตำนานในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ในส่วนของพระพุทธศาสนาจะเน้นศึกษาเฉพาะตำนานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, อรรถกถา, ฎีกา, โดยมีตำราและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบการวิจัยโดยขอบเขตงานวิจัยนั้น ในส่วนของคริสต์ศาสนา จะเน้นศึกษาเฉพาะตำนานที่ปรากฏในพระคัมภีร์ไบเบิล และตำราวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ตำนานในพุทธศาสนา หมายถึง ความทะยานอยาก, ความดิ้นรน, ความปรารถนา, ความแส่หา มี ๓ คือ ๑. กามตัณหา ความทะยานอยากในกามอยากได้อารมณ์อันน่ารักใคร่ ๒. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพอยากเป็นนั่นเป็นนี่ ๓. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพ อยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ อยากพรวดพ้นดับสูญเสีย ในงานวิจัยนี้ ต้องการศึกษาด้านตำนานในพุทธศาสนานิกายเถรวาทเท่านั้น

คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง นิกายที่มีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่สำนักวาติกัน (Vatican) กรุงโรม ใช้ภาษาละตินเป็นภาษาทางศาสนา ประมุขสูงสุดคือพระสันตะปาปา... ได้แก่ ปฏิปทาของคนทั่วไป คริสตศาสนิกชนนิกายโรมันคาทอลิก จึงไม่ถือว่าตนเองคือ นิกายหนึ่งของคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกแต่เป็นคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกที่สืบเนื่องมาจากต้นกำเนิด และถือว่าพวกตนเป็นผู้อนุรักษ์คำสั่งสอนที่ได้รับมาจากพระเยซูอย่างซื่อสัตย์ อีกทั้งเป็นผู้ปกป้องพระศาสนาให้เจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด

ตำนานในคริสต์ศาสนา (Roman Catholic) หมายถึง รูปแบบความต้องการความรุนแรงของมนุษย์, การเคลื่อนไหวของความอยากได้ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์ ในงานวิจัยนี้ ต้องการศึกษาด้านตำนานในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก เท่านั้น

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสาร ที่เกี่ยวข้อง

๑) **พระเทพสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ)^{๑๑}** ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับตำนาน ไว้ในหนังสือ “วิปัสสนาญาณโสภณ” ว่า ตัณหา มีลักษณะที่ก่อให้เกิดภพใหม่ มีความเพิลิตเพลินติดอยู่ ในอารมณ์สามารถไหลไปตามอารมณ์ภายในคือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอารมณ์ ภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทำให้บุคคลลุ่มลุ่ม ลุ่มกล้ว ลุ่มตาย ก่อให้เกิดทุกข์ ทำให้เวียนว่ายตายเกิด อยู่ในวัฏสงสาร

^{๑๑} พระเทพสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีอนันต์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒.

๒) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๒} ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับตัณหาไว้ในหนังสือ “พุทธธรรมฉบับขยายความ” ว่า คำศัพท์ธรรมที่รู้จักกันทั่วไปสำหรับใช้ในความหมายว่า ความอยากก็คือคำว่า “ตัณหา” ซึ่งบางทีแปลให้มีความหมายจำเพาะมากขึ้นว่า ความทะยานอยาก เหตุที่รู้จักคำนี้มาก เพราะเป็นศัพท์เฉพาะซึ่งท่านใช้เป็นคำจำกัดความของอริยสัจจ์ ข้อที่ ๒ คือเหตุแห่งทุกข์ ตัณหาเป็นความอยากชนิดที่มีมูลรากมาจากอวิชชา เป็นต้นตอให้เกิดทุกข์ และจะต้องกำจัดเสีย จึงเป็นข้อธรรมที่คนทั้งปวงผู้ต้องการดับทุกข์ แก้ปัญหาชีวิต หรือเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาเถรวาทจะต้องเกี่ยวข้องสนใจ อย่างไรก็ตามเมื่อรู้จักความอยากที่เป็นตัณหาแล้วจะเหมาเอาความอยากทุกอย่างเป็นตัณหาไปหมดก็ไม่ถูกต้อง ในเมื่อตัณหาเป็นความอยากจำเพาะแ่ง ก็ควรรู้จักความอยากที่เป็นความหมายกว้างด้วย และการรู้จักความอยากในความหมายกว้างนั้นแหละ จะช่วยให้เข้าใจความอยากจำเพาะแ่งที่เรียกว่าตัณหานี้ชัดเจนขึ้นด้วย

๓) พระพุทธทาสภิกขุ^{๑๓} ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับตัณหาว่า เมื่อเวลาที่อารมณ์กระทบ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และสัมผัสทางใจ ก็จงทำให้อารมณ์เหล่านั้น ไม่ปรุงเป็นความรู้สึกสุขทุกข์ขึ้นมา ได้ หรือถ้าปรุงเป็นสุขทุกข์ขึ้นมาได้เสียแล้ว ก็ต้องไม่ให้ปรุงเป็นความอยากขึ้นมาได้ คือให้มัน หยุดเสียเพียงแค่ว่าความรู้สึกที่เป็นสุขทุกข์นั้นเอง เมื่อความอยากเกิดขึ้นไม่ได้ การยึดความเป็นนั้นเป็นนี่ และการเกิดความรู้สึกว่าเป็น “ตัวตน” ก็เกิดขึ้นไม่ได้ แต่การที่จะทำให้เวทนาไม่ปรุง ตัณหา นั้น ก็ต้องอาศัยวิชาหรือสัมมาทิฐิ ที่ทำให้เห็นแจ้งชัดว่า เวทนาทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา หรือเป็นเพียงมายาหลอกลวงล้วนๆ.. ส่วนการฝึกจิตให้เป็นสมาธินั้น ไม่มีอะไรดีไปกว่าลมหายใจเข้าออกเพราะถ้าเราต้องการที่จะให้มีความรู้ความเข้าใจและความเห็นแจ่มแจ้งแทงตลอด ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ถือนั่นโดยความเป็นตัวตนหรือของตน ให้มาประทับใจอยู่ตลอดเวลาอย่างแน่นแฟ้นเฉียบขาด พอที่จะดับหรือจะทำลายกิเลสตัณหาอุปาทาน หรือแม้อย่างน้อยที่สุด ก็ป้องกันมันไม่ให้เกิดขึ้นมาได้แล้ว เราจะต้องหัดกำหนดสิ่งที่เราจะต้องการกำหนดให้ได้อยู่ทุกลมหายใจเข้า-ออก แต่ต้องเลือกเอาสิ่งที่ง่าย ๆ มาทำให้สำเร็จก่อน สิ่งที่เหมาะสมในระยะแรกที่สุดนี้ก็คือตัวลมหายใจของเราเอง เพราะมันเนื่องอยู่ในกายของเรา

๔) พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี)^{๑๔} คำคมธรรมออนไลน์ ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับตัณหาไว้ในหนังสือ “ปรารถนาอ่านคือลมหายใจ” ว่าความอยากไร้ขีดจำกัดเหมือนเส้นขอบฟ้า, อยากได้ทุกอย่างจะเสียทุกอย่าง...อยากได้บางอย่างจะได้ทุกอย่าง...ชีวิตวิ่งตามความอยากไม่ต่างอะไรกับคนโง่เพียรตักน้ำไปเติมทะเล

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘๖.

^{๑๓} พระพุทธทาสภิกขุ, **ตัวกูของกู : วิถีลัดอิตตา** [ออนไลน์] http://www.buddhadasa.com/seif_self_063.html [๑๕ ก.ค. ๒๕๕๖.] หน้า ๖๑—๖๒.

^{๑๔} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี), **คำคมธรรมออนไลน์**, ปรารถนาอ่านคือลมหายใจ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทปรารถนา , ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๙-๑๑๒.

๕) เสรี พงศ์พิศ^{๑๕} ได้กล่าวถึงเหตุที่ “ตัณหา” เป็นบาปว่า หากจะพูดถึงภาษาคนปัจจุบันว่าชาตาน (มาร) ก็คือบาปทั้งส่วนตัวและบาปของสังคมของมนุษย์นั่นเอง โลกและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ “สร้าง” ขึ้นมาล้วนแต่ล่อลวงให้มนุษย์ตกในบาปทั้งสิ้น แทนที่จะเข้มแข็งกลับทำให้อ่อนแอมากยิ่งขึ้น...จะเห็นได้จากสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคม “บริโภคนิยม” เสนอสนองสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือยสนองกิเลสและตัณหาของผู้คน ผู้ต้องหาปัจจัยมาซื้อของสิ่งต่างๆ หรือสภาพเงื่อนไขของสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้จ่ายเสรีภาพในทางที่ผิด” เหตุการณ์ของโลกในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง อาจถูกครอบงำด้วยอำนาจของตัณหาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งหากยังไม่มีการพัฒนาให้การศึกษาแก่ทรัพยากรมนุษย์แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้เกิดปัญหาารุนแรงหลาย ๆ ด้านตามมา โดยเฉพาะเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์

๖) กิริติ บุญเจือ^{๑๖} ได้กล่าวไว้ว่า บาปทำได้โดยการกระทำ ความปรารถนากระทำและการละเลยไม่กระทำในสิ่งที่พึงกระทำ ใครที่ตั้งใจปรารถนาที่จะขโมยก็ทำบาปด้วยความปรารถนาขโมยแล้ว ผู้วางแผนจะขโมยก็ทำบาปแล้วด้วยความปรารถนาแม้จะล้มเลิกแผนการไปและผู้ละเลยไม่ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากในเมื่ออยู่ในวิสัยที่จะช่วยเหลือได้ ก็ทำบาปด้วยการละเลยเช่นกันบาปที่กระทำซ้ำ ๆ จนเคยชินเรียกว่ากิเลส กิเลสได้แก่ การกระทำชั่วจนเคยชินจะทำโดยอัตโนมัติ อาจจะไม่มโนธรรมเตือนเลยเพราะดับสนิทไปแล้วภายใต้กองกิเลส

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) พระมหากฤษณะ ตรุโน (บุชากุล)^{๑๗} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาเอกซิสเตนเซียลิสของฌอง-ปอล ซาทร์” พบว่า ตัณหานี้แปลให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า ความอยาก มีอยากในกาย อยากมีอยากเป็นและอยากไม่มีไม่เป็น แม้เรื่องทุกข์ที่กล่าวในมหาทุกขกัณฑ์ชั้นธสุตตรและจุฬทุกขกัณฑ์ชั้นธสุตตร ก็มีสาเหตุมาจากตัณหาเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่าอวิชชาทำให้เกิดตัณหา ตัณหาทำให้เกิดทุกข์ เพราะฉะนั้น เหตุแห่งทุกข์คือตัณหา ความจริงเหตุแห่งทุกข์นั้นมีมาก เหตุชั้นมูลฐานจริง ๆ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ คือ ตัณหา ความไม่รู้ในสาเหตุของทุกข์คืออะไร การเข้าใจเหตุที่ทำให้เกิด ผลที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ แล้วมนุษย์ต้องประสบความทุกข์เป็นความจริงในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) พระมหานุกูล มหาวิโร (พรหมขันธ)^{๑๘} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “วิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาท” พบว่า มูลเหตุของอกุศลจิต คือ โลภ-โกรธ-

^{๑๕} เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๓.

^{๑๖} กิริติ บุญเจือ, หลักปฏิบัติของชาวคริสต์ภาคหลัง, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๗๖ .

^{๑๗} พระมหากฤษณะ ตรุโน (บุชากุล), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาเอกซิสเตนเซียลิสของฌอง-ปอล ซาทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน), หน้า ๓๒.

^{๑๘} พระมหานุกูล มหาวิโร (พรหมขันธ), “การศึกษาวิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาทเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗.

หลง เกิดจาก"อวิชชา"ความไม่รู้ หรือเกิดจากกายกับใจ ที่ไม่ได้เจริญสติสัมปชัญญะในกายความรู้สึกในจิต และในธรรมชาติแห่งชีวิต ที่สัมผัสรับรู้ แล้วหลงผิด ไม่ศึกษาเรื่องชีวิตว่าชีวิต คืออะไร ไม่รู้เรื่องลมหายใจ การรู้ตัวทั่วพร้อม ไม่ศึกษาว่า ชีวิตไม่โลภ-ไม่มีโลภ มีหนึ่กทานข้าวไม่เกิน ๒ ขาม ความโลภ ล้วนเกิดจากใจ ที่ไม่รู้จักพอ นอนไม่เกิน ๑ วั ใส่เสื้อผ้าไม่เกิน ๒ ชุดต่อวัน เมื่อไม่ได้ตั้งใจ ก็โกรธ เพราะขาดสติ แล้วหลงรัก-หลงชังเพราะการเห็นผิด ธรรมชาติเกิดความหลงผิดก่อน จึงเกิดโลกและ โกรธเข้าแทรก หลงเกิดจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ กาย ไม่รู้จักกาย.ล.ลึง-คือ ใจ ไม่รู้จักใจที่แท้จริงว่า ใจคือ อะไร ง.งู คือ ตัณหา ความอยากที่มนุษย์ปล่อยกาย-ปล่อยใจ ให้หลงอยู่ในโลก โดยไม่ศึกษาไม่ ปฏิบัติธรรม จึงไม่สามารถเรียนรู้ และลดละ-เลิกในความโลภ-โกรธ-และหลงผิด เกิดที่ความคิดของ มนุษย์เราเป็นปฐมเหตุ และค่อยพัฒนามาสู่คำพูดและการกระทำที่หลัง ฉะนั้น การอบรมใจ จึงเป็น การแก้ที่ปฐมเหตุ คือ ความคิดก่อน อบรมความคิด โดยวิธีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลตัณหา”อยู่ที่ใจจาก เหตุคือไม่ได้รับการศึกษาและปฏิบัติธรรม การได้รู้ว่าใจที่แท้คือ ง.งูมีอาการเลื้อยไปและหากมนุษย์ ได้รับการศึกษาก็จะไม่หลงปล่อยกาย ปล่อยใจ ไปตามความอยากที่เป็นอกุศลนั้นๆ

๓) **พระครูบวรสิกขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์)** ^{๑๙} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “พุทธจริยวัตรกับพระจริยวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปรินิพพานสูตรกับ พระวรสารลูกา” พบว่า การอดทนต่ออำนาจกิเลสที่ชวนให้เกิดความโลภ...เมื่อมารได้ทดสอบพระองค์ ด้วยการสำแดงให้เห็น ราชอาณาจักรทั่วพื้นพิภพและหลอกว่าจะมอบให้พระองค์ ถ้าให้ความเคารพ มารพระเยซูคริสต์ไม่หลงไปตามอำนาจกิเลสนั้น ด้วยการยกเอาธรรมบัญญัติมาแสดงด้วยให้มีความ เคารพในพระเป็นเจ้าพระองค์เดียว” พระองค์ทรงต่อสู้สภาวะจิตนั้นอย่างรุนแรง โดยยกให้เป็น อำนาจของมาร เมื่อจิตพระองค์ตกไปตามกระแสแห่งความโลภ ทรงอาศัยขันติกำจัดด้วยความ อดทน อดกลั้น ไม่ให้กิเลสเหล่านั้นอยู่เหนือจิตใจ ในที่สุดทรงชนะจิตใจของพระองค์ ในการตัดสินใจ พระทัยออกประกาศพระวรสาร เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ชาติ ดังนั้น ในคำสั่งสอนของ พระองค์จึงเห็นว่า ผู้ประสงค์ติดตามพระองค์ต้องละทิ้งสมบัติทั้งปวง ทั้งเหย้าเรือนแม้กระทั่งบิดา มารดา บุตร ภรรยาเป็นต้น” ความสามารถที่ไม่ตกไปในอำนาจของกิเลสและด้วยการมีขันติธรรม ทำให้พระเยซูคริสต์เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติในวิธีการดับกิเลสตัณหาไม่มีความอยากยึด ติดในทรัพย์สมบัติ มุ่งต่อความเคารพพระเป็นเจ้า และเป็นทางที่จะมุ่งสู่อาณาจักรของพระเป็นเจ้า บรรลุเป้าหมายสูงสุดด้วย

๔) **พระมหาธีระพล สุขแสง** ^{๒๐} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องกิเลส ตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า กิเลสที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสิ่งต่าง ๆ คือกิเลส ตระกูลโลกะ ซึ่งกิเลสที่จัดอยู่ในตระกูลนี้ได้แก่ กามราคะ กามฉันทะ กามตัณหา ฯลฯ กิเลสเหล่านี้ แสดงอาการในรูปความต้องการ ของมนุษย์เพื่อสร้างความเจริญภายนอกและภายใน กล่าวคือความ

^{๑๙} พระครูบวรสิกขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์), “พุทธจริยวัตรกับพระจริยวัตรของพระเยซูคริสต์ : ศึกษาเปรียบเทียบในมหาปรินิพพานสูตรกับพระวรสารลูกา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๔.

^{๒๐} พระมหาธีระพล สุขแสง, “การศึกษาเรื่องกิเลสตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑-๓๒.

เจริญภายนอกหมายถึงความเจริญทางวัตถุอันเป็นสิ่งสนับสนุนหรือเกื้อกูลการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ให้เป็นไปได้ด้วยดี ความต้องการของมนุษย์จึงเป็นแรงจูงใจที่ผลักดันให้เกิดการคิดค้นเพื่อการค้นพบ และพัฒนาวิทยาการในด้านต่าง ๆ อันนำไปสู่การสร้างสิ่งต่าง ๆสนองความต้องการของมวลมนุษย์ อย่างไรก็ตามชีวิตจำกัด ส่วนความเจริญภายในหมายถึงความเจริญทางจิตใจหรือพัฒนาการทางจิตขั้นสูงที่ทำให้มนุษย์ประสบกับความสุขที่แท้และยั่งยืน

๕) **พัชรี วชิรนิเวศ**^{๒๑} ได้กล่าวถึงต้นหาในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์” พบว่า ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมารว่า มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เรา มัวเมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุเพื่อที่จะให้เราห่างจากพระเจ้าดังที่ปรากฏในไบเบิลว่า จงอย่ารักโลกและสิ่งใดที่อยู่ในโลกเลย ถ้าผู้ใดรักโลก ความรักพระบิดาก็ไม่อยู่ในตัวเขา เพราะทุกสิ่งที่อยู่ในโลก ได้แก่ ความมัวเมาในโลกีย์ และความหยิ่งทะนงในทรัพย์สมบัติล้วนไม่ได้มาจากพระบิดา แต่มาจากโลกทั้งสิ้น และโลกพร้อมกับความมัวเมาในโลกีย์ของโลกนั้นกำลังผ่านพ้นไป แต่ผู้ที่ทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าจะดำรงอยู่ตลอดนิรันดร” ความโลภอยากได้ทุกสิ่ง เป็นอาการที่เกิดขึ้นในจิตใจแล้ว ก็อยากจะกระทำให้ได้มาครอบครอง สิ่งที่ได้มาแล้วไม่ได้เป็นสิ่งที่พระบิดาสอนให้รักและปรารถนา

๖) **กรีสุตา เทียรทอง**^{๒๒} ได้กล่าวถึงต้นหาในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภากลุ่มอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ต้นหาเป็นสาเหตุของบาปตามหนังสือ The Summa Theological ของนักบุญโทมัส อควไนนัส สาเหตุของบาปมี ๔ ประการคือ ๑. ความไม่รู้ ๒.กิเลสหรือต้นหา “passion” ได้แก่ ความโกรธ ความโลภ ดั่งมีข้อความปรากฏอยู่ในคัมภีร์ว่า “ครั้งเกิดต้นหาขึ้นแล้ว ก็ทำให้เกิดความบาป และเมื่อความบาปเจริญเต็มที่แล้ว ก็นำไปสู่ความตาย” “ด้วยการรักเงินทองนั้น เป็นรากแห่งความชั่วทุกอย่าง” ๓.ความพยาบาท ๔.เจตจำนงของมนุษย์ มนุษย์ทำบาปเนื่องจากสาเหตุดังกล่าวแล้วนี้ได้ ๕ ทางคือ ๑. ความคิด ๒. ความปรารถนา ๓. วาจา ๔. การละเมิด ๕. การละเลย” กิเลสหรือต้นหา อยู่ในสาเหตุหัวข้อที่ ๒ ของการเกิดขึ้นของบาป และเกิดขึ้นได้ ๕ ทาง รวมลงคือทางกายและทางใจ หากมนุษย์มีใจเชื่อเข้าใจเรื่องของบุญและบาปตามหลักธรรมแล้ว มนุษย์คงมีความปรารถนาที่จะทำบุญมากกว่าที่จะทำบาป

^{๒๑} พชรี วชิรนิเวศ, “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๒๒} กรีสุตา เทียรทอง, “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภากลุ่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

๗) **บัญญัติ โชคสวัสดิ์ธนะกิจ**^{๒๓} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดทางศาสนาเรื่อง “ความทุกข์” ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก : บทบาทขององค์กรทางศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ตัณหาในกายว่า ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการตัณหา ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตก อยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทน เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็จะถูกทำลาย เป็นกายใหม่ที่เรียกว่า กายวิญญาณ (Spiritual body) ซึ่งสามารถที่จะเข้าสู่สวรรค์อันเป็นอาณาจักรของพระเจ้าได้ การกระทำความชั่วที่ได้กระทำแล้วอยู่ที่กายเนื้อ แต่หากต้องการปรารถนาที่เข้าไปสู่สวรรค์แล้ว มนุษย์ยังมีสิทธิ์ คือต้องปฏิบัติตามพระวิญญาณเท่านั้น

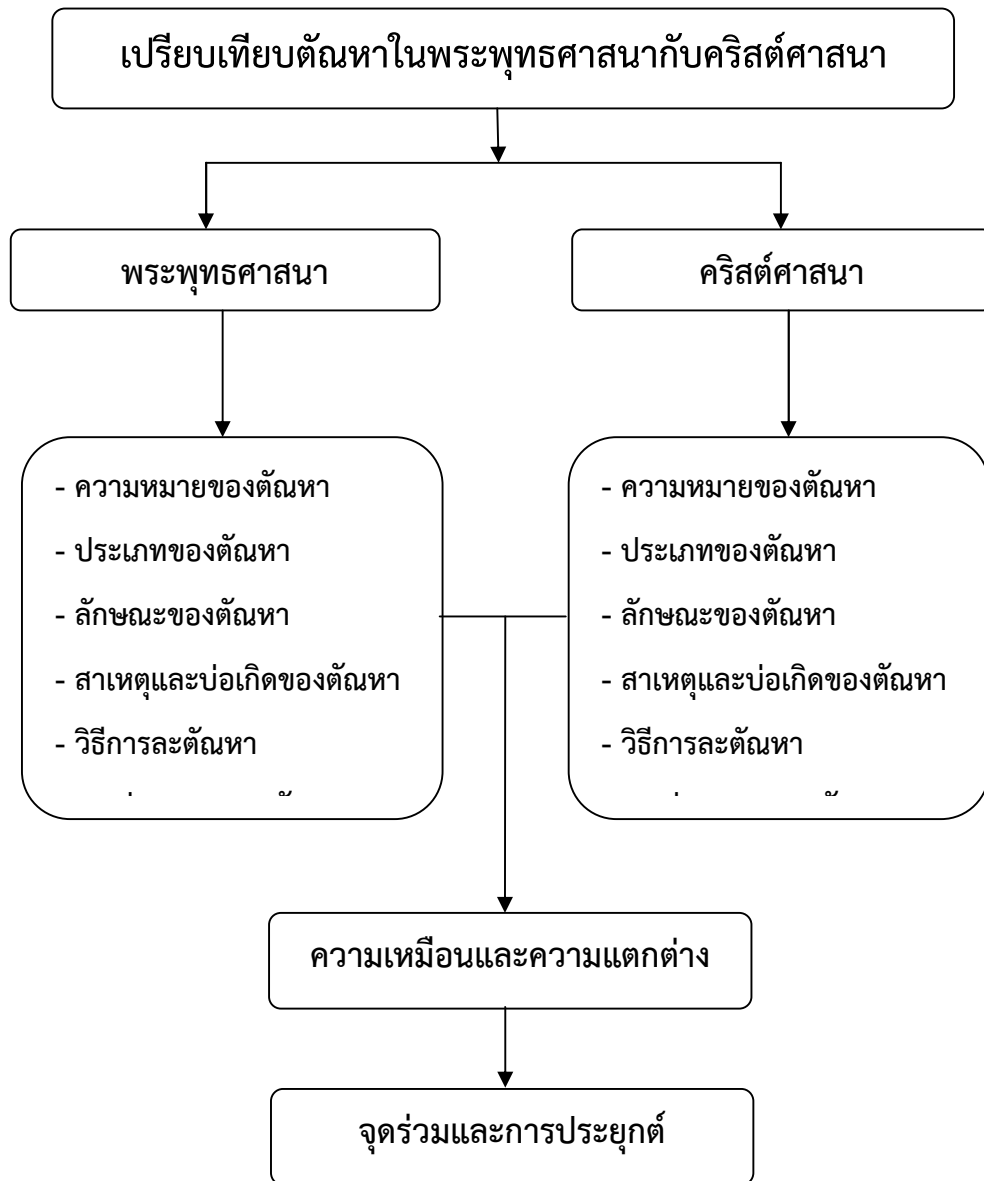
๘) **ปานทิพย์ ศุภนคร**^{๒๔} ได้กล่าวถึงตัณหาในงานวิจัยเรื่อง “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์” พบว่าปัญหาเหตุเกิดบาปตามทัศนะของ เซนต์ โรมัสได้กล่าวแก้ปัญหาว่า ความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนง หมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกรอบงำด้วยตัณหา ทำให้มองเห็นว่าจุดหมายเพื่อสนองตัณหาเป็นสิ่งประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวตัณหาเป็นสิ่งที่ผลักดันเจตจำนงได้เช่นเดียวกัน แต่ความประเสริฐของมนุษย์มิได้อยู่ที่ตัณหา ทั้งนี้มนุษย์ยังมีเหตุผล เป็นเครื่องนำทางชีวิตอีกอย่างหนึ่ง อันเป็นเหตุให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ถ้าหากมนุษย์มีเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันประกอบด้วยการใช้เหตุผล มนุษย์ก็สามารถเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ในฐานะมนุษย์ได้ การจะเกิดตัณหาทางผัสสะที่เป็นไปตามความปรารถนาของตนขึ้นมาได้นั้น ก็จะต้องมีการกระทำแต่ก่อนจะทำ หากมนุษย์มีเหตุผลและเข้าใจว่าอะไรเป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ การกระทำนั้นก็สามารถกระทำได้ในฐานะมนุษย์อย่างแท้จริง

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัณหาในทางพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา สรุปได้ว่า ตัณหาอันหมายถึงความอยากที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบอารมณ์ของตนเองในงานวิจัยเหล่านั้นยังขาดความชัดเจนในประเด็นเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างศาสนาทั้งสอง จึงเป็นประเด็นให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้ความเด่นชัดทางวิชาการปรากฏต่อไป

^{๒๓} บัญญัติ โชคสวัสดิ์ธนะกิจ, “ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดทางศาสนาเรื่อง “ความทุกข์”ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: บทบาทขององค์กรทางศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัษณ์มหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๒๔} ปานทิพย์ ศุภนคร, “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๐๗.

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๘.๑ รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ เอกสารอ้างอิงหลักทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์เป็นต้นว่า พระไตรปิฎกอรุทธกถาฎีกาพระคริสต์คัมภีร์ใหม่ (ไบเบิล)

๑.๘.๒ รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๘.๓ รวบรวมเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ

๑.๘.๔ สรุปข้อมูลทั้งหมดรวบรวมนำเสนอผลงาน

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบต้นกำเนิดในพระพุทธศาสนา

๑.๙.๒ ทำให้ทราบต้นกำเนิดในคริสต์ศาสนา

๑.๙.๓ ทำให้ทราบความเหมือน ความต่างของวิธีการละต้นกำเนิดในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา

บทที่ ๒

ตัณหาในพระพุทธศาสนา

ในงานวิจัยบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาตัณหาในพระพุทธศาสนาในประเด็น ความหมายของตัณหา ประเภทของตัณหา ลักษณะของตัณหา สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา วิธีการ ละตัณหา คุณค่าของการละตัณหา ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของตัณหา

คำว่า ตัณหาในพระพุทธศาสนา มีนักวิชาการได้ให้ความหมาย ดังต่อไปนี้

พระพุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายว่า ความอยากนี้มีความหมายถึง ๓ อย่างคือ อยากได้ หรืออยากเอาก็ตาม ในวัตถุสิ่งของที่ตัวรักตัวชอบนี้อยากได้อยากเป็น อยากเป็นนั่นเป็นนี่ ที่ตื่นเต้น ก็นั่นที่อยากเป็นนั่น อยากไม่ให้เป็นเช่น อยากไม่ให้พิสูจน์ว่าเป็นคนทำผิด อยากไม่เป็นคนด้อยคนต่ำ อยากไม่ตายอย่างนี้^๑

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้ความหมายว่า คำว่า ตัณหา แปลว่า ความทะยานอยาก^๒

พระมหาสมปอง มุทิโต ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ตัณหา” มาจาก (ตสปีปาสาย + ณห + อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความปรารถนา, ความใคร่ มีรูปวิเคราะห์ว่า ยาย ตสนติ สา ตณหา หมายถึง ความอยากที่ทำให้กระหาย ชื่อว่าตัณหา (ลบ ส ที่สุดธาตุ ลบสระหน้า)^๓ ดัง ความว่า “เวทนาปัจจยา ตณหา ตัณหาเกิดเพราะเวทนาเป็นปัจจัย”^๔

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า taṇh ตัณหา (พ) กิเลสประเภทหนึ่ง นิยม แปลว่า ความทะเยอทะยานอยาก ความอยากไม่หยุด อรรถกถาธิบายว่าคือความไม่อึดในอารมณ์ ทั้งหลาย^๕

^๑ พระพุทธทาสภิกขุ, *ว่างจากตัณหาอุปาทาน*, (กรุงเทพมหานคร : เพชรประกาย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๗.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๖.

^๓ พระมหาสมปอง มุทิโต (แปลเรียบเรียง), *คัมภีร์อภิธานวรรณา*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๘.

^๔ วิ.ม.(บาลี) ๔/๑/๑, วิ.ม.(ไทย) ๔/๑/๑.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐๘.

บรรจบ บรรณรุจิ ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ตัณหา” ประกอบด้วยคำ ตสฺ (หิว, กระจาย, อยากรู้อยากเห็น) ณฑฺ ปัจจยฺ อา การันต์ สำเร็จรูปเป็น ตณฺหา ไทยนำมาใช้ในรูปคำเต็ม ให้ความหมาย หิว กระจาย อยากรู้อยากเห็น^๖

วรรณสิทธิ์ ไวทยะเสวี ให้ความหมายของตัณหา ได้แก่ ความต้องการ ซึ่งคำว่าตัณหานี้ เป็นอรรถของโลภะ ซึ่งอยู่ในคำไวพจน์ทั้ง ๑๐ ประการ คือ

๑. ตัณหา	ได้แก่	ความต้องการ
๒. ราคะ	ได้แก่	ความกำหนัด
๓. กามะ	ได้แก่	ความใคร่
๔. นันทิ	ได้แก่	ความเพลิดเพลิน
๕. อภิขญา	ได้แก่	ความเพ่งเฉพาะ
๖. ชเนตติ	ได้แก่	ความก่อให้เกิดกิเลส
๗. โปโนพวกิจะ	ได้แก่	ความทำให้เกิดในภพใหม่
๘. อิจฉา	ได้แก่	ความปรารถนา
๙. อาสา	ได้แก่	ความหวัง
๑๐. สังโยชน์	ได้แก่	ความเกี่ยวข้อง ความผูกพัน ผูกมัด รั้งไว้ ล่ามไว้ ^๗

จากศัพท์ที่เป็นไวพจน์ของโลภะ ๑๐ พอล่าวได้ว่าเป็นไวพจน์ของศัพท์ว่าตัณหาได้อีกคือ ศัพท์ว่า รติ แปลว่า ความกำหนัด ความยินดี หรือความชอบใจ เป็นความชอบใจที่คนธรรมดาสามัญชนทั่วไปไม่มีกันทุกคน เช่น เห็นของสวยงาม กลิ่นหอม เสียงเพราะ ๆ ได้สัมผัสใจนุ่มนวล ใจก็นึกชอบ ยังมีศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันอีกศัพท์หนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นว่าแตกต่างกัน นั่นก็คือความแตกต่างระหว่าง “ตัณหา” คือตามกฎแห่งกระบวนการ ตัณหานำไปสู่การแสวงหาที่เรียกเป็นคำศัพท์ว่า ปริเยสสนา จะเรียกสั้น ๆ ว่า เอสสนา ก็ได้ ไปหา ไปเอา หรือรับเอา หรือหาทางอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้สิ่งที่ต้องการนั้น ๆ มาเสพเสวย ผลสนองการแสวงหา นั่นก็คือการได้ กับ “ธรรมฉันทะ” ธรรมฉันทะแปลว่าฉันทะในธรรม หรือความต้องการธรรม...ความหมายหลักของธรรมในกรณีนี้มี ๒ อย่างคือความจริง (สภาวะธรรมหรือคำสอนที่แสดงภาวะธรรมนั้นตรงกับบัดนี้ที่ใช้คำว่าสัจธรรม) และความดีงาม สิ่งที่ดีงาม หรือภาวะที่ดีงาม...ธรรมฉันทะจึงแปลได้ว่าฉันทะในความจริง ฉันทะในความดีงาม หรือความต้องการความจริง ความต้องการสิ่งที่ดีงาม^๘

ตัณหา คือความอยาก ความกระหาย ความดิ้นรน ความทะยานอยาก ความร่ำรอน เป็นความต้องการที่ประกอบด้วยอวิชชา ประุณแต่งจิตหรือวิญญาณให้ยินดีอยากได้อารมณ์ คือสิ่งเร้าต่าง ๆ มีลักษณะที่ก่อให้เกิดภพใหม่ มีความเพลิดเพลินติดอยู่ในอารมณ์ สามารถไหลไปตามอารมณ์ภายใน

^๖ บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจสมุปบาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๙.

^๗ วรรณสิทธิ์ ไวทยะเสวี, **พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๒ -เจตสิกสังคหวิภาค**, (กรุงเทพมหานคร : ทิพยวิสุทธิตี, หน้า ๑๙.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๙๒-๔๙๓.

^๙ **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๔๙๓.

คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอารมณ์ ภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทำให้บุคคลสัมผัส สัมผัส สัมผัส ก่อให้เกิดทุกข์ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร มีบาลีรับรองว่า “วตฺถุกามํ ตสฺสนฺติ ปฺริตฺตสฺสนฺติ สตฺตา เอตฺยาติ = ตณฺหา สัตว์ทั้งหลายย่อมยินดีติดใจวตฺถุกามโดยธรรมชาติ นั้น ฉะนั้น ธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายยินดีติดใจซึ่งวตฺถุนั้น ชื่อว่า ตณฺหา^{๑๐} ยังมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามากมาย ขึ้นชื่อว่าเป็นปุถุชนแล้วย่อมมีอารมณ์และอาการต่าง ๆ โดยไม่ยั้งยั้งซึ่งใจพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมตามสถานะของตน ดังนั้น การได้ศึกษาเรื่อง ตณฺหาให้เข้าใจ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้มีการประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

พระพุทธองค์ทรงตรัสความหมายของตณฺหาเอาไว้ในพระไตรปิฎกอยู่มาก ในหลายที่ แต่ได้มีการอธิบายไว้อย่างละเอียดว่า ตณฺหา คือ ความกำหนัดยินดีพอใจในกามคุณทั้งหลาย ความเพติดเพลินในอำนาจ ความคิดถึงคะนึงในสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงความหวังเอยและความผูกพัน แม้แต่ความปรารถนาดีและความหวังที่มีก็ยังเป็นตณฺหา แม้สัตว์ผู้แสวงหาเสาะหา ค้นหากามทั้งหลายเที่ยวไปเพื่อกามนั้น โอนไปในกามนั้น โน้มไปในกามนั้น น้อมใจไปในกามนั้น มุ่งกามนั้นเป็นใหญ่ ชื่อว่า ขวนขวายในกาม ซึ่งในพระสูตรอื่น ๆ ก็ไม่ได้มีความหมายนอกไปกว่านี้เลย

สรุปว่า ตณฺหา มีความหมาย ๒ นัย ได้แก่ ๑) ความหมายตามรูปศัพท์ แปลว่า ความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชน^{๑๑} คือ คนที่หนาแน่นไปด้วยกิเลส คนที่ยังมีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคล หรือพระอริยะ ๒) ความหมายตามกระบวนธรรม หมายถึง การแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม เปรียบเหมือนผลไม้ที่มีทั้งสามส่วนอยู่ในตัวมัน คือ ส่วนที่เป็นเปลือก ส่วนที่เป็นเนื้อ ส่วนที่เป็นเมล็ด ในส่วนที่เป็นเมล็ดนั้น เมล็ดใดมียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเมล็ดเป็น ซึ่งมันสามารถที่จะงอกเจริญเติบโตได้อีก ถ้ามันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ แต่ถ้าเมล็ดนั้นไม่มียางชุ่มอยู่ ก็เรียกว่าเมล็ดแห้ง แม้จะนำไปปลูกรดน้ำพรวนดินอย่างไร ก็ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เฉกเช่นเดียวกับคนที่มติดนหาคือความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความต้องการที่ฝังอยู่ในจิตใจ ก็เหมือนกับยางชุ่มที่มีอยู่ในเมล็ดของผลไม้เหล่านั้น ปรารถนาความกระหายในวัตถุสิ่งของประกอบด้วย อารมณ์ยินดีพอใจ ทำให้จิตใจมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักอิ่ม เหมือนกับคนโง่ที่เพียรตากแล้วเติมลงไปใหม่เหล่านี้ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์และนำไปสู่วัฏสงสาร

^{๑๐} พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมจริยะ, **ปฏิจสมุปบาททีปนี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวีอินเตอร์พรีนธ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๗.

๒.๒ ประเภทของตัณหา

ตัณหาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท คือ ๑) ตัณหาแบ่งโดยอาการ ๒) ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ ๓) ตัณหาแห่งแบ่งโดยกาล ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ตัณหาแบ่งโดยอาการ

พระพุทธศาสนาได้แบ่งตัณหาโดยอาการไว้ ๓ ประการ คือ กามตัณหา ความยินดีติดใจในอารมณ์ ๖ ภวตัณหา ความอยากมีอยากเป็น วิภวตัณหา ความไม่อยากมีไม่อยากเป็น^{๑๒} มีอธิบายดังนี้

๑. กามตัณหา ได้แก่ ความยินดีติดใจในอารมณ์ ๖ ที่เกี่ยวกับกามคุณ เป็นความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และทางใจ อันนารักน่าเพลิดเพลิน ดังมีวจนัตถะว่า “สภาวะธรรมใด ย่อมยินดีอยากได้ซึ่งอารมณ์ทั้ง ๖ ฉะนั้น สภาวะธรรมนั้นชื่อว่า กาม สภาวะธรรมใด ย่อมยินดีอยากได้ซึ่งอารมณ์ทั้ง ๖ ด้วย ติดอยู่ในอารมณ์นั้นด้วย ฉะนั้น สภาวะธรรมนั้น ชื่อว่า กามตัณหา มีบาลีรับรองว่า “กามเตติ = กามโม” “กามโม จ โส ตณฺหา จาติ = กามตณฺหา”^{๑๓} กามตัณหาจะปรากฏอยู่เกือบตลอดเวลา และโดยส่วนใหญ่คนมักจะเข้าใจว่ากามตัณหาเป็นเรื่องของคนที่มีความรอบคอบเท่านั้น แต่ตามความเป็นจริงกามตัณหาเกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ความพอใจยินดีที่เกิดจากการกระทบของทวารทั้ง ๖ ทางนี้เรียกว่ากามตัณหาทั้งหมด การมีสติจะทำให้เราสามารถมองเห็นกามตัณหาได้

๒. ภวตัณหา ได้แก่ ตัณหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับสัสสตทิฏฐิ โดยอาศัย รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และใจ เป็นความอยากได้กามที่ได้มานั้นอยู่กับตนนาน ๆ และเป็น “สภาวะธรรม ย่อมเห็นว่าตัวตนที่อยู่ในอารมณ์ ๖ นั้น ปรากฏมีอยู่เสมอไม่สูญหายด้วย และยินดีอยู่ในอารมณ์นั้นด้วย ฉะนั้นสภาวะธรรมนั้น ชื่อว่าตัณหา มีพระบาลีรับรองว่า “ภวเตติ = ภโว” “ภโว จ โส ตณฺหา จาติ = ภวตณฺหา”^{๑๔} ภวตัณหาอีกนัยในลักษณะเวียนว่ายตายเกิด คือ ความเป็นยินดีใน กามภพ รูปภพ อรูปภพ ฌานสมาบัติ เป็นความพอใจอยากให้ได้มีชีวิตสืบต่อไป เช่นเข้าใจว่า สัตว์ทั้งหลายมีตัวตนอยู่ ตัวตนนี้ไม่สูญหาย ตายแต่ร่างกายนี้แต่จิตยังมีอยู่ ภวตัณหาเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา มากกว่ากามตัณหา เป็นความยินดีพอใจที่ละเอียดกว่ากามตัณหา การมีสติระลึกรู้ก็สามารถที่จะมองเห็นได้เป็นอารมณ์ปรุงแต่งตัณหาให้มีความต้องการอีกต่อไป

๓. วิภวตัณหา ได้แก่ ตัณหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับอจุจเฉททิฏฐิโดยอาศัยอารมณ์ ๖ เป็นความเข้าใจว่าตัวตนนี้ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ตลอดย่อมสูญหายไป มีความยินดีในความเห็นนั้น เช่น เห็นว่านิพพานว่ามีตัวตนแล้วปรารถนาพระนิพพานก็เป็นวิภวตัณหา สภาวะธรรมใดย่อมเห็นว่า ตัวตนที่อยู่ในอารมณ์ ๖ นั้น ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ตลอด ย่อมสูญหายไปด้วย และยินดีติดอยู่ในอารมณ์นั้นด้วย ฉะนั้น สภาวะธรรมนั้นชื่อว่า วิภวตัณหา มีบาลีรับรองว่า “น ภวเตติ = วิภโว” “วิภโว จ โส ตณฺหา จาติ

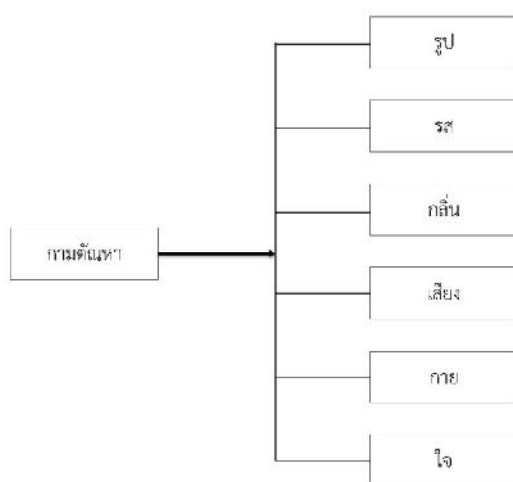
^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๖.

^{๑๓} พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมจริยะ, ปฏิจลสมุปปาททีปนี, หน้า ๗๖.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

= วิภวตณหา”^{๑๕} วิภวตณหานั้นเป็นอาการที่ปฏิเสธอารมณ์ที่เกิดขึ้น ต่อจากกามตัณหาเช่นเดียวกัน แต่เป็นการต่อที่จะปฏิเสธอารมณ์ หมายถึง อยากรู้ไม่ให้เกิดขึ้น ที่ขัดกับความต้องการของตนเองหรือ อยู่ตรงกันข้ามกับความต้องการที่จะมีหรือจะเป็น

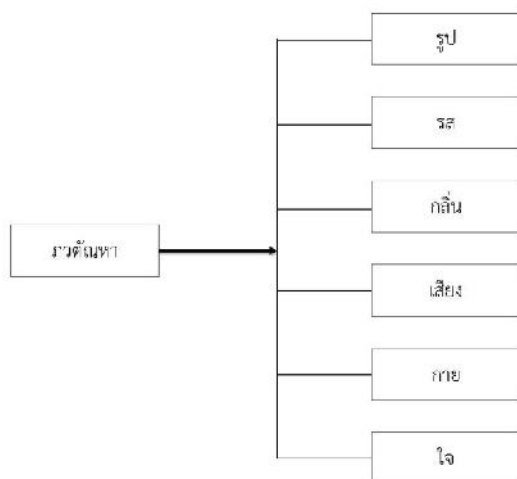
แผนภาพที่ ๑.๑ : กามตัณหา

ที่มา : นางจิตราพันธ์ รักษาชั้น (ผู้วิจัย)

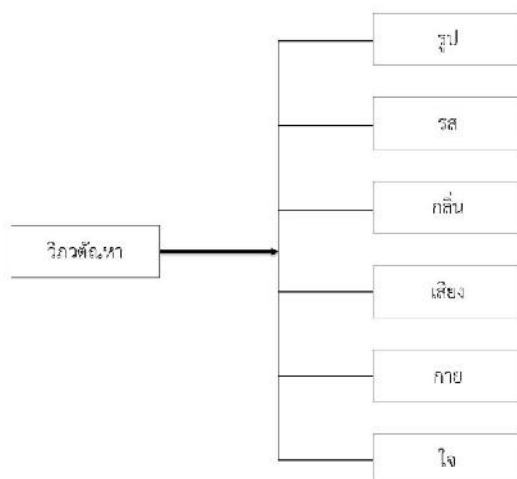
^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

แผนภาพที่ ๑.๒: ภาวตัณหา

ที่มา : นางจิตราพันธ์ รักษาจันทร์ (ผู้วิจัย)

แผนภาพที่ ๑.๓: วิภวตัณหา

ที่มา : นางจิตราพันธ์ รักษาจันทร์ (ผู้วิจัย)

๒.๒.๒ ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งตัณหาตามอารมณ์ ๖^{๑๖} ไว้ประการ ได้แก่ รูปตัณหา สัทตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โภกฐัณฑตัณหา รัสมตัณหา ซึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้

๑. รูปตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้เห็นรูปจึงเกิดความอยากได้ เกิดความรักใคร่ปรารถนา เป็นความติดใจในรูปารมณ์ มีบาลีรับรองว่า รูป ตณฺหา = รูปตณฺหา^{๑๗} รูปตัณหาเป็นความพอใจ ความต้องการ ความปรารถนาที่เกิดขึ้นทางตาเป็นเหตุ ในปัจจุบันรูปตัณหานี้มีการรับรู้ทางตาได้หลายรูปแบบ นอกจากการเห็นสิ่งต่าง ๆ จากการมองเห็นตามธรรมชาติแล้ว เทคโนโลยีที่ทันสมัยยังเอื้อในการมองเห็นไปไกลได้อีกมากมาย เช่น ทางทีวี ทางโทรศัพท์ ผ่านการสื่อสารต่าง ๆ ทำให้ตัณหาที่เกิดขึ้นกับรูปนั้น มีความพิสดารมากขึ้นกว่าในสมัยก่อนมากมาย

๒. สัทตตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้ยินเสียง จึงเกิดความอยากได้ ความรักใคร่ติดใจในเสียงนั้น เป็นความติดใจในสัทธารมณ์ มีบาลีรับรองว่า สทฺเท ตณฺหา = สทฺทตณฺหา^{๑๘} เป็นตัณหาที่เกิดขึ้นทางหู ทั้งที่เป็นความติดใจ พอใจ รวมไปถึงความอยากและไม่อยากได้ยินล้วนแล้วแต่เป็นตัณหาทั้งสิ้น ตัณหาที่เกิดขึ้นทางเสียงนี้ก็สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขและทุกข์ได้มากเช่นเดียวกัน เช่นการได้ยินคำสรรเสริญ เกิดความสุข การได้ยินคำนินทาเกิดความทุกข์ การขาดสติในการฟังเกิดความหลงจึงทุกข์ ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า สัทตตัณหา คือตัณหาที่เกิดจากเสียง

๓. คันธตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้กลิ่น จึงเกิดความอยากได้ ความรักใคร่ติดใจในกลิ่นนั้น เป็นความติดใจในคันธารมณ์ มีบาลีรับรองว่า คนฺธตณฺหา = คนฺธาตณฺหา^{๑๙} จะเห็นได้ว่าความสุขของคนส่วนใหญ่นั้นจะมีความสุขในการได้กลิ่นหอม ยิ่งในยุคสมัยปัจจุบันเน้นการแต่งกลิ่นในของใช้ต่าง ๆ นั้นมีมาก ไม่ว่าจะเป็นของรับประทาน ของใช้สอยที่ต้องเต็มไปด้วยความหอม รวมไปถึงการประดับประดาร่างกายที่ต้องเต็มไปด้วยกลิ่นที่พอใจ เมื่อมีความพอใจในกลิ่นที่หอม ย่อมอยากที่จะไม่มีสิ่งที่ไม่พอใจเกิดขึ้น ตัณหาที่เกิดขึ้นจากกลิ่นในรูปแบบต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมา

๔. รสตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้รส จึงเกิดความอยากได้ ความรักใคร่ติดใจในรสนั้น เป็นความติดใจในรสารมณ์ มีบาลีรับรองว่า รเส ตณฺหา = รสตณฺหา^{๒๐} เป็นตัณหาที่เกิดขึ้นจากการกระทบระหว่างระหว่างลิ้นและรสของอาหาร เป็นความพอใจที่ยากจะวางได้ในยุคปัจจุบันนั้นผู้ประกอบการที่ทำอาหาร พยายามที่จะค้นหาวิธีเพื่อตอบสนองตัณหาของผู้บริโภค แต่ปรากฏว่าความพยายามในการตอบสนองตัณหาของผู้บริโภคในด้านรสชาติไม่เคยที่จะพอ ทำให้เห็นได้จากการประเมินจากข้อมูลที่พอจะมองเห็นด้วยสายตาตามกาลเวลาที่ผ่านมานั้นมีคำตอบที่แน่นอนว่า ตัณหาในเรื่องความต้องการรสชาติของมนุษย์ไม่เคยพอ

๕. โภกฐัณฑตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส จึงเกิดความอยากได้ ความรักใคร่ติดใจในสัมผัสนั้น เป็นความติดใจในโภกฐัณฑารมณ์ มีบาลีรับรองว่า โภกฐัณฑตณฺหา =

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๙๐-๑๙๑.

^{๑๗} พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ รัสมจริยะ, ปฏิจลสมุปบาทที่ปณี, หน้า ๗๔.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

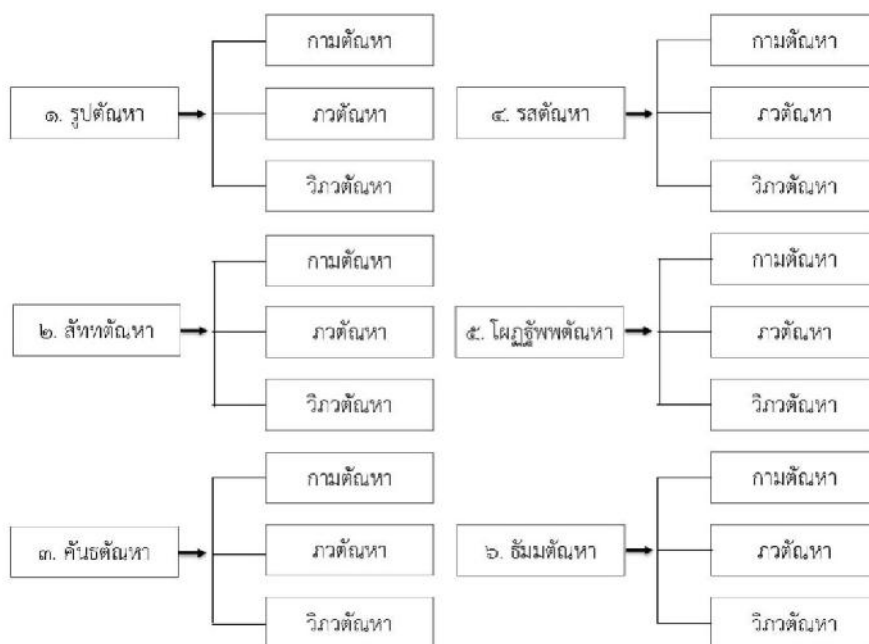
^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

โงฐัพพตณหา^{๒๑} ความสัมผัสที่เกิดขึ้นทางกาย อันได้แก่ ความเย็น ความร้อน ความอ่อน ความแข็ง ที่กระทบทางร่างกายที่เกิดความพอใจ ความตึงใจ เช่นการถูกต้องและการสัมผัสระหว่างแม่กับลูก สามีกับภรรยา รวมไปถึงการสัมผัสระหว่างเพื่อนที่แสดงถึงไมตรีต่างๆ เป็นความยินดีระหว่างบุคคล ความยินดีทางกายในด้านวัตถุเช่นการได้นอนในที่นอนอ่อนนุ่ม การได้อยู่ในห้องแอร์ที่เย็นสบาย ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นตัณหาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสทางกายทั้งสิ้น

๖. อัมมตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นทางใจ เช่น ในขณะที่นึกถึงโลหะ โทสะ โมหะ ทิฏฐิมานะ เป็นฝ่ายอกุศล และการนึกถึงศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นธรรมฝ่ายกุศล นึกถึงการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น การรูรส การสัมผัส นึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส การถูกต้อง และบัญญัติต่าง ๆ เรียกว่า อัมมตัณหา มีบาลีรองรับว่า อัมเม ตณหา = อัมมตณหา^{๒๒} เป็นตัณหาที่มองดูได้ยาก แต่เกิดได้ง่าย เพราะสามารถที่จะติดอยู่ที่ใจ จึงเป็นส่วนที่จะรับช่วงต่อของตัณหาที่เกิดขึ้นในทางอื่น ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัณหาที่เกิดขึ้นทางใด ความพอใจต่าง ๆ ก็หนีไม่พ้นที่ที่เกิดขึ้นทางใจอย่างแน่นอน

แผนภาพที่ ๒.๑: ตัณหา ๖

ที่มา : นางจิตราพันธ์ รักษาชั้น (ผู้วิจัย)

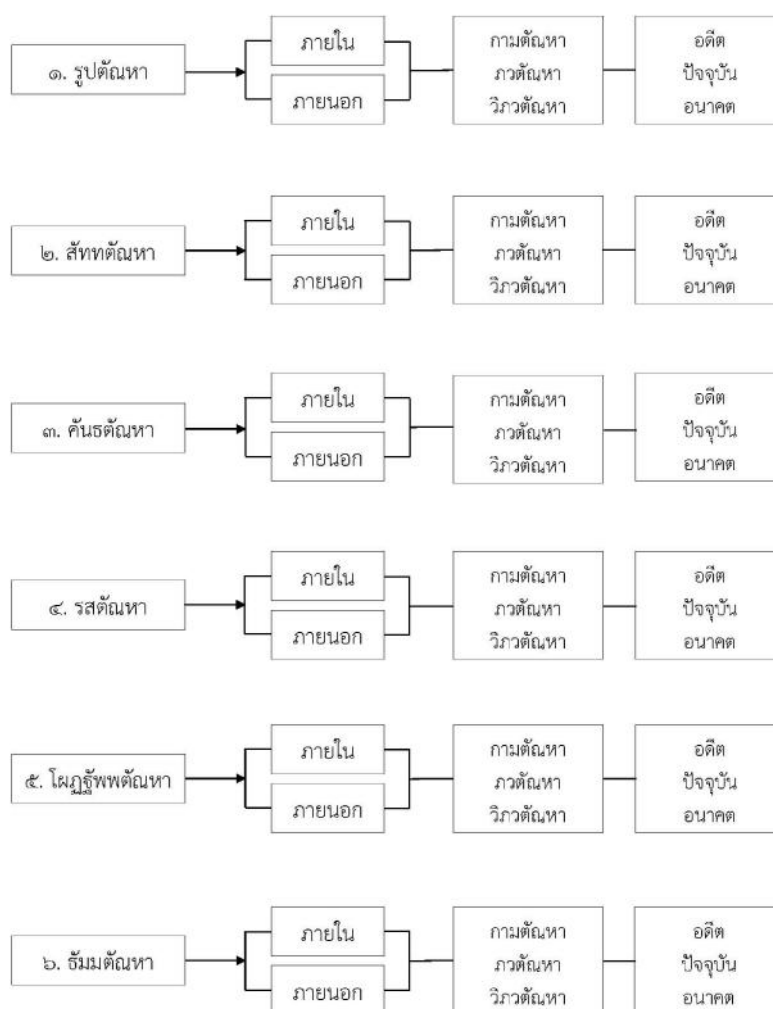
^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

๒.๒.๓ ตัณหาแบ่งโดยกาล

ตัณหาแบ่งโดยกาล ได้แก่ ตัณหา ๑๐๘^{๒๓} ในพระบาลีเดิมเรียก ตัณหาวิจริต หมายถึง ความเป็นไป หรือการออกเที่ยวแสดงตัวของตัณหา ตัณหาวิจริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายใน มารวมกับตัณหาวิจริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายนอก รวมเป็น ๓๖ แล้วนำอดีต ปัจจุบัน อนาคต มาคูณ จึงได้ตัณหา ๑๐๘ ซึ่งเป็นตัณหา ๓ ว่าโดยอาการ ตัณหา ๖ ว่าโดยอารมณ์ ว่าโดยกาล มาประกอบของตัณหาที่เกิดขึ้นของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นำไปสู่ความทุกข์นั้นคือการที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

แผนภาพที่ ๒.๒ : ตัณหา ๑๐๘

ที่มา : นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์ (ผู้วิจัย)

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๙๐.

สรุปได้ว่า ตัณหาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท คือ ๑) ตัณหาแบ่งโดยอาการ ได้แก่ กามตัณหา ความยินดีติดใจในอารมณ์ ๖ ภวตัณหา ความอยากมีอยากเป็น วิภวตัณหา ความไม่อยากมีไม่อยากเป็น ๒) ตัณหาแบ่งตามอารมณ์ ได้แก่ รูปตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้เห็น รูป สัททตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้ยินเสียง คันธตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้กลิ่น รสตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้รส โภจณตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสสัมผัส ตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นทางใจ และ ๓) ตัณหาแบ่งโดยกาล ได้แก่ ตัณหา ๑๐๘ ได้แก่ ตัณหา-วิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายใน มารวมกับตัณหาวิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายนอก รวมเป็น ๓๖ แล้วนำอดีต ปัจจุบัน อนาคต มาคูณ จึงได้ตัณหา ๑๐๘ ซึ่งเป็นตัณหา ๓ ว่าโดยอาการ ตัณหา ๖ ว่าโดยอารมณ์ และว่าโดยกาล มาประกอบของตัณหาที่เกิดขึ้นของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นำไปสู่ความทุกข์นั้นคือการที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

๒.๓ ลักษณะของตัณหา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสลักษณะอาการของตัณหาไว้ในภพสูตร สังยุตตนิกาย ชันธวรรค ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจแห่งความเพติดเพลิน มีปรกติเพติดเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา”^{๒๔} และพระพุทธองค์ยังได้ทรงแสดงลักษณะของตัณหาไว้ในธรรมบท ตัณหาวรรค อีกตอนหนึ่งว่า

ตัณหาย่อมเจริญแก่คนผู้มีปกติประพฤติประมาทดุจเครื่องเกาเย่านทรายบุคคลนั้นย่อม เร่ร้อนไปสู่ภพน้อยใหญ่ ดังวานรปรารถนาผลไม้เร่ร้อนไปในป่าฉะนั้นตัณหานี้เป็นธรรมชาติ ลามก มักแผ่ซ่านไปใน อารมณ์ต่าง ๆ ในโลกย่อมครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลายย่อม เจริญแก่บุคคลนั้นดุจหญ้าคามบางอันอันฝนตกเซยแล้วงอกงามอยู่ในป่า ฉะนั้น

บุคคลใดแลย่อมครอบงำตัณหาอันลามกล่วงไปได้โดยยากในโลกความโศกทั้งหลาย ย่อม ตกไปจากบุคคลนั้นเหมือนหยาดน้ำตกไปจากใบบัว ฉะนั้น เพราะเหตุนี้ เราจึงกล่าวกะท่านทั้งหลายผู้มาประชุมกันในที่นี้ ท่านทั้งหลายจงชูดรากแห่งตัณหาเสีย ดุจบุรุษต้องการแฝกชูด แฝก ฉะนั้น มารอย่าระรานท่านทั้งหลายบ่อย ๆ ดุจกระแสน้ำระรานไม้ไผ่ ฉะนั้น

ต้นไม้ เมื่อรากหาอันตรายมิได้ มันคงอยู่ แม้อกตัดแล้วก็กลับงอกขึ้นได้ ฉนใด ทุกข์นี้ เมื่อ บุคคลยังถอนเชื้อตัณหาขึ้นไม่ได้แล้ว ย่อมเกิดขึ้นบ่อย ๆ แม้นั้น ความดำริทั้งหลายที่อาศัย รากะ เป็นของใหญ่ ย่อมนำบุคคลผู้มีตัณหาดังกระแสน้ำไหลไปในอารมณ์ซึ่งทำให้ใจเอบอาบ เป็นของกล้า ไปสู่ทิฏฐิชั่ว กระแสน้ำตัณหาย่อมไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง ตัณหาดังเครื่องเกาเกิดขึ้น แล้วย่อมตั้งอยู่ ก็ท่านทั้งหลายเห็นตัณหาดังเครื่องเกานั้นอันเกิดแล้ว จงตัดรากเสียด้วยปัญญา โสมนัสที่ซ่านไปแล้วและที่เป็นไปกับด้วยความเยื่อใย ย่อมมีแก่สัตว์ สัตว์เหล่านั้นอาศัยความ สำราญ แสวงหาสุข นรชนเหล่านั้นแลเป็นผู้เข้าถึงชาติและชรา หมูสัตว์ถูกตัณหาอันทำความ สะดุ้งห้อมล้อมแล้ว ย่อมกระสับกระส่ายดุจกระต่ายติดแล้วกระสับกระส่ายอยู่ ฉะนั้น สัตว์

^{๒๔} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔.

ทั้งหลายเป็นผู้ซ่องแล้วด้วยสังโยชน์และธรรมเป็นเครื่องซ่อง ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อย ๆ สิ้นกาลนาน^{๒๕}

พระสูตรแรกอธิบายของตัณหาว่าเป็นเหตุให้เกิดอีกประกอบด้วยความกำหนัด ความเพลิดเพลนยินดีในอารมณ์นั้น ๆ ได้บอกชัดเจนถึงลักษณะของตัณหาว่า ทำให้บุคคลเพลิดเพลน ลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของตัณหาทั้งหลายนี้ สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

๑. บุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก
๒. บุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ
๓. บุคคลนั้นหากยังไม่สามารถถอนเชื้อตัณหาออกจากจิตใจได้ไม่หมด ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ
๔. บุคคลที่มักคิดอยู่ในเรื่องกำหนัดทั้งหลาย มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด
๕. เมื่อเห็นตัณหาเกิดจงแก้ไขด้วยปัญญา
๖. สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังยินดีพอใจในความสุข แสงหาสุข จะต้องมานเวียนเกิดและ ชรา
๗. สัตว์ทั้งหลายที่ถูกตัณหาครอบงำจิต ติดข้องอยู่ในสิ่งทั้งหลาย ย่อมจะได้รับผลคือความทุกข์อยู่เสมอ^{๒๖}

สรุปได้ว่า ตัณหาในพระพุทธศาสนามีลักษณะที่ชักนำให้ผู้เกี่ยวข้องต้องเกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจแห่งความเพลิดเพลน มีปรกติเพลิดเพลนยิ่งนักในภพหรือในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เพราะบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก จะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความทุกข์รำไป มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด และต้องเวียนเกิดเวียนตายตามวงจรของวัฏฏะต่อไป

๒.๔ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา

๒.๔.๑ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา

สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา มีองค์ประกอบให้เกิด คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกขึ้น เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสพอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามานั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง หลังจากนั้น ตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์แห่งเวทนานั้น ก็จักเกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ ถ้าเป็นสุขเวทนาตัณหาก็ชอบ ถ้าเป็นทุกข์เวทนา ตัณหาก็ไม่ชอบ สาเหตุหรือการเกิดขึ้นของตัณหานั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในทุกขสมุทฺยสูตร (สูตรว่าด้วยความเกิดแห่งทุกข์)^{๒๗} ว่า

^{๒๕} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓๔-๓๓๗/๑๓๘, พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๙๙-๔๐๒/๔๐๘-๔๐๙.

^{๒๖} พระมหาอุทัย อุทโย (ศิริภักดิ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องตัณหาในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๓๘.

^{๒๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๐๖/๑๑๙ - ๑๒๐.

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งทุกข์ เธอทั้งหลายจงฟัง ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างไร คือ

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสตและเสียง โสตวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยขานะและกลิ่น ขานวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยชีวหาและรส ชิวหาวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยกายและผัสสะ กายวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล

จากพระพุทธานุญาตข้างต้นนี้ ได้กล่าวถึงสาเหตุและบ่อเกิดหรือวิธีการการเกิดขึ้นของตัณหาว่า จะต้องอาศัยองค์ประกอบ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กระทบอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ แล้วเกิดความรู้ขึ้น เช่น ตากระทบกับรูป ก็เกิดความรู้ทางตา ซึ่งเรียกว่า จักขุวิญญาณ อาการที่ตากระทบรูปแล้วเกิดความรู้ขึ้นนี้ เรียกว่า ผัสสะ หมายถึง การกระทบกันระหว่างอายตนะภายใน และอายตนะภายนอก จากนั้นก็เกิดการรับรู้อารมณ์ขึ้น รู้ว่ารูปนั้นสวยหรือไม่สวย อาการรับรู้รู้นั้นเองเรียกว่า เวทนา ถ้ารูปสวยก็ชอบ ไม่สวยก็ไม่ชอบ การชอบหรือไม่ชอบรูปนั้น จัดเป็นตัณหา เพราะว่าถ้าสวยก็ชอบ ชอบก็อยากจะได้ หรืออยากดูรูปนั้นนานๆ หรืออยากจะได้ไว้เป็นสมบัติของตนเมื่อได้มาแล้วก็เกิดการยึดมั่นถือมั่นในรูปนั้น หากรูปนั้นสูญหายไป ก็เกิดทุกข์เพราะอาลัยหรือเสียดายรูปสวยนั้นๆ ลักษณะดังที่ขยายความมานี้ ถือว่า เป็นขั้นตอนหรือกระบวนการที่เกิดขึ้นของตัณหา แม้เสียง ก็เช่นเดียวกัน มีกระบวนการเกิดขึ้นของตัณหาในทำนองเดียวกันกับกระบวนการเกิดขึ้นของตัณหาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ตลอดจนธรรมารมณ์ ก็มีกระบวนการเกิดขึ้นของตัณหาในทำนองเดียวกันกับการเกิดของตัณหาในรูปทั้งสิ้น การเกิดขึ้นของตัณหาดังกล่าวมานั้น เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งสิ้น

๒.๔.๒ ฐานที่เกิดแห่งตัณหา

คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม อาหารที่มีรสอร่อยหรือมีรสเลิศ ที่อยู่อาศัยที่สะดวกสบายหรูหรา และความได้เป็นหรือความไม่ได้เป็นอย่างต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ปุถุชนทุกคนปรารถนา มีความต้องการอยากได้ไว้เป็นสมบัติของตน หากได้ไว้เป็นสมบัติของตน หากสิ่งนั้นตนมีอยู่แล้ว ก็ยังปรารถนาที่จะมีของใหม่ที่ดียิ่งกว่าเดิมอีก ยึดติดปัจจัยอันประณีตเหล่านั้น เกิดความต้องการอยากได้ในปัจจัยเหล่านั้นอยู่เสมอ ดังนั้นจึงถือว่า ปัจจัย ๔ อย่างนี้ เป็นฐานที่เกิดของตัณหา พระผู้มีพระเจ้าได้ตรัสถึงฐานที่เกิดของตัณหาในคัมภีร์ปาตสสูตร (สูตรว่าด้วยเหตุเกิดแห่งตัณหา)^{๒๘} ว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการนี้ ที่ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นได้ มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะจิวรเป็นเหตุ
๒. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ
๓. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ
๔. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะปัจจัยที่ดีและดีกว่า

ภิกษุทั้งหลาย มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการนี้แลที่ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นได้

บุคคลมีตัณหาเป็นเพื่อน เทียวไปตลอดกาลยาวนาน ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏ ที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น ภิกษุรู้โทษนี้ รู้ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ พึงเป็นผู้ไม่มีตัณหา ไม่มีความถือมั่น มีสติสัมปชัญญะอยู่

๒.๔.๓ ที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา

ตัณหา มีที่ตั้งอาศัยเกิด คือ ปิยรูป (รูปที่น่ารัก) และสาทรูป (รูปที่น่าพอใจ) ซึ่งมี ๑๐ หมวด คือ

๑. อายตนะภายใน ๖ บางครั้งเรียกอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

๑) ตา หมายถึง ประสาทตาที่เห็นรูปต่างๆ ได้ อยู่ในลูกนัยน์ตา บางทีเรียกว่า จักขุประสาท (ไม่ใช่หมายถึงลูกตา)

๒) หู หมายถึง ประสาทที่รับฟังเสียงได้ อยู่ในช่องหู บางทีเรียกว่า โสตประสาท (ไม่ใช่หมายถึงใบหู)

๓) จมูก หมายถึง ประสาทที่สูดกลิ่นได้ อยู่ในรูจมูก บางทีเรียกว่า ฆนประสาท (ไม่ใช่หมายถึงโครงจมูก)

^{๒๘} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๙/๑๕.

๔) ลิ่น หมายถึง ประสาทที่ลิ้มรสได้ อยู่ที่แผ่นลิ้น บางที่เรียกชีวหาประสาท (ไม่ใช่หมายถึงแผ่นลิ้นที่เป็นเนื้อทั้งหมด)

๕) กาย หมายถึง ประสาทที่ได้รับสัมผัส (สิ่งที่มากระทบกาย) ได้กระจายอยู่ตามผิวหนังรอบกาย บางที่เรียกว่า กายประสาทตามร่างกายนั้น บางแห่งไม่มีกายประสาท เช่นที่ผม ที่เล็บ

๖) ใจ หมายถึง จิต^{๒๙}

๒. อายตนะภายนอก ๖ บางครั้งเรียกว่า อารมณ ๖ หมายถึง สิ่งที่นอกตัว ที่เข้ามาสัมพันธ์กับอายตนะภายใน สิ่งทั้งหลายในโลก จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเราในลักษณะเป็นอารมณ ๖ อย่าง คือ

๑) รูป	ได้แก่	สิ่งที่เห็นด้วยตา
๒) เสียง	ได้แก่	สิ่งที่ได้ยินด้วยหู
๓) กลิ่น	ได้แก่	สิ่งที่สูดได้ด้วยจมูก
๔) รส	ได้แก่	สิ่งที่ลิ้มได้ด้วยลิ้น
๕) โผฐฐัพพะ	ได้แก่	สิ่งที่แตะต้องด้วยกาย
๖) ธัมมารมณ	ได้แก่	เรื่องราวที่คิดขึ้นด้วยใจ ^{๓๐}

๓) วิญญาณ ๖ คำว่า วิญญาณ แปลว่า ความรู้แจ้ง ความรู้พิเศษ ความรู้ต่าง ๆ ศัพท์ว่า วิญญาณนี้ ถ้าขาดการศึกษาโดยละเอียดแล้ว อาจทำให้เข้าใจสับสนได้ เพราะในหลักธรรมบางแห่งกล่าวว่า คนตายแล้วชั้นทั้งห้าดับหมดไม่มีเหลือ และในชั้นห้าชั้นนั้น ก็มีอยู่ชั้นหนึ่งชื่อว่า “วิญญาณ” ครั้นไปพบข้อความธรรมะบางแห่งกลับกล่าวถึงว่า “ปฏิสนธิวิญญาณ” เข้า คือ ปฏิสนธิ (เกิด) ในครรภ์ของมารดา มีเนื้อความเช่นนี้ ดูสับสนอยู่ว่า วิญญาณมาจากไหนอีก

คำว่า “วิญญาณ” นี้ มีที่ใช้ ๒ แห่ง คือ วิญญาณธาตุ กับ วิญญาณชั้น แต่ในสำนวนพูด และเขียน แบบพรรณนาคำพูด คำว่า ธาตุ กับคำว่า ชั้น นั้น ถูกตัดทิ้ง พูดกันแค่คำว่า “วิญญาณ” เฉย ๆ เวลาพูดถึงคนตายก็ว่า “วิญญาณดับ” ครั้นเวลาพูดถึงตอนเกิดก็ว่า “วิญญาณเกิด” เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เลยเกิดความสับสนปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า เมื่อวิญญาณของคนก่อนดับแล้ว คนเกิดใหม่ไปได้วิญญาณที่ไหนมา^{๓๑}

จากข้อความนี้เป็นสิ่งที่น่าจะได้นำมาพิจารณา เพราะเมื่อเวลาคนตาย ก็กล่าวว่า วิญญาณนั้นได้ดับไปแล้ว แต่เมื่อคราวมีคนเกิดก็กล่าวว่า วิญญาณมาเกิด วิญญาณธาตุ หมายถึง ธาตุรู้ ที่ว่า ธาตุรู้ ๆ นั้น ก็คือ ธรรมชาติที่เรียกว่า จิต นั่นเอง เป็นสิ่งเดียวกัน แต่ธรรมชาติที่ว่ามีคุณสมบัติอยู่อย่างหนึ่ง คือ รู้อะไร ๆ ได้ ท่านจึงสมมติเรียกธรรมชาตินี้ว่า “วิญญาณ” ซึ่งแปลว่า “ผู้รู้แจ้งชัด” รวมความว่า คำว่า จิต มโน วิญญาณ หมายถึงสิ่งเดียวกัน แต่เรียกชื่อได้สามอย่าง

^{๒๙} ปิ่น มุฑุกันต์, พ.อ., แนวสอนธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๕๔.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๓๑} ปิ่น มุฑุกันต์, พ.อ., คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

วิญญานชั้น หมายถึง ความรู้ทางอารมณ์ อากาโรของจิต หรือกิริยาของจิต
วิญญานชั้น ๕ ได้แก่ อากาโรที่

จิต --- รู้ --- รูป	เมื่อได้เห็น
จิต --- รู้ --- เสียง	เมื่อได้ยิน
จิต --- รู้ --- กลิ่น	เมื่อได้สูด
จิต --- รู้ --- รส	เมื่อได้ลิ้ม
จิต --- รู้ --- ผัสสะ	เมื่อกระทบ
จิต --- รู้ --- อารมณ์	เมื่อเกิดขึ้น
จิต คือ วิญญานธาตุ	รู้ คือ วิญญานชั้น ^{๑๒}

จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่มีตัวรู้อยู่เดิม อากาโรที่เป็นวิญญานชั้นก็ไม่มี แต่วิญญานชั้น
ดับได้ ทั้งที่ธาตุรู้ก็ยังมี เช่น ความรู้รูปทางตา ถ้าหลับตาเสียการรู้ก็มีไม่ได้ บุคคลที่นอนหลับนั้น
แท้จริงธาตุรู้ หรือวิญญานธาตุยังอยู่ แต่วิญญานชั้น คือ อากาโรของจิตนั้นระงับอยู่ชั่วขณะ เมื่อ
บุคคลตื่นจากอาการหลับแล้ว วิญญานชั้น ก็จะทำหน้าที่รับรู้อารมณ์สืบต่อไป บุคคลเมื่อตายแล้ว
วิญญานชั้นนั้นดับ แต่จิตหรือวิญญานธาตุยังมีอยู่ และจิตนั้นเองไปถือปฏิสนธิในภพใหม่

สำหรับวิญญาน ๖ ซึ่งเป็นที่เกิดของตมทานั้น หมายถึงวิญญานชั้น กล่าวคือ
วิญญานชั้น ๕ นั้นเอง แยกวิญญานชั้นออกเป็น ๖ ตามทางที่จิตออกไปรับรู้อารมณ์ เหมือนคน ๆ
เดียวทำงานหลายหน้าที่ จิตรับรู้อารมณ์ทางอายตนะภายใน ๖ ดังนั้น การเกิดขึ้นของวิญญาน ๖ จึงมี
ดังนี้

อาศัยรูปกระทบตา	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่าจักขุวิญญาน
อาศัยเสียงกระทบหู	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่าโสตวิญญาน
อาศัยกลิ่นกระทบจมูก	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่าฆานวิญญาน
อาศัยรสกระทบลิ้น	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่าชีวหาวิญญาน
อาศัยโผฏฐัพพะกระทบกาย	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่ากายวิญญาน
อาศัยธรรมเกิดกับใจ	เกิดความรู้ขึ้น	เรียกว่ามโนวิญญาน ^{๑๓}

๔) สัมผัสหรือผัสสะ ๖ คำว่า สัมผัส คือ ความกระทบ, ความประจวบ เป็นขั้นตอน
ของกระบวนการรับรู้สิ่งเร้าภายนอก ๖ ประการ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอัมมารมณ์
โดยผ่านทางอายตนะภายใน ๖ ทาง คือ ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เข้ามากระทบวิญญาน สาม
ประการนี้กระทบกัน ท่านเรียกว่า สัมผัส มี ๖ อย่าง คือ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหา
สัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส^{๑๔} สามารถทำเป็นภาพได้ ดังนี้

สัมผัส ๖

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๙.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๒๕๖, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๒/๔.

ตา	+	รูป	+	จักขุวิญญาณ	-----	จักขุสัมผัส
หู	+	เสียง	+	โสตวิญญาณ	-----	โสตสัมผัส
จมูก	+	กลิ่น	+	ฆานวิญญาณ	-----	ฆานสัมผัส
ลิ้น	+	รส	+	ชีวหาวิญญาณ	-----	ชีวหาสัมผัส
กาย	+	โผฏฐัพพะ	+	กายวิญญาณ	-----	กายสัมผัส
มโน	+	อารมณ์	+	มโนวิญญาณ	-----	มโนสัมผัส

กล่าวได้ว่า สัมผัส ๖ เป็นที่รักใคร่ เป็นที่พอใจในโลกนั้น สามารถกล่าวได้ว่า การรับรู้สัมผัสภายนอกนั้น ย่อมกระทบทั้งสิ่งที่ดีแลไม่ดี เมื่อได้สัมผัสอารมณ์หรือภาวะที่ดี ก็รักใคร่พอใจในอารมณ์และภาวะที่ดีทั้งหลายนั้น เมื่อมีความรักใคร่พอใจเกิดขึ้นจากการสัมผัสนั้น ตัณหาที่จะเกิดขึ้นในสัมผัสทั้ง ๖ ประการนั้น เช่น ตา กระทบกับรูปสวย รู้ว่า รูปนั้นสวย เรียกว่า สัมผัสทางตาได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อชอบใจในสัมผัสเช่นนั้น กล่าวได้ว่า ตัณหา ได้เกิดขึ้นที่ จักขุสัมผัสนั้นแล้วในทันใดเดียวกัน เมื่อสัมผัสทั้งหลายเป็นที่รักใคร่ เป็นที่พอใจของคนทั้งหลายดังกล่าวนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นตั้งขึ้นที่สัมผัสนั้น ๆ

๕) เวทนา ๖ ตัณหาเกิดขึ้นที่เวทนา ๖ คำว่า “เวทนา” แปลว่า ความรู้สึกเวทนานั้น หมายถึง ธรรมชาติอันเสวยอารมณ์ หรือการเสพรสอารมณ์ คือ ความรู้สึกต่ออารมณ์รับเข้ามานั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง เกิดเพราะสัมผัสเป็นปัจจัยหรือต้นเหตุเวทนานั้น มีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับการจัด สามารถแบ่งเวทนาเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น เวทนา ๒ เวทนา ๓ เวทนา ๕ เวทนา ๖ เวทนา ๑๘ เวทนา ๓๖ และเวทนา ๑๐๘ เป็นต้น เวทนา ๖ นั้น เกิดตามอายตนะภายใน ๖ เมื่อเกิดเวทนาทางตา ก็เรียกว่า เกิดจักขุสัมผัสสชาเวทนา เช่น เห็นรูปสวย ต้องตาต้องใจหรือติดตาติดใจในความสวยงามของรูปนั้น เกิดความรู้สึกชื่นในใจ รูปนั้นดี รูปนั้นสวย ชอบใจ อยากจะได้ จากนั้นจึงแสวงหา อาการของเวทนาที่เกิดขึ้นทางตาดังกล่าวนี้ เป็นที่รักใคร่ เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย เพราะเหตุอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ตัณหาเกิดที่เวทนา ๖ ตัณหาตั้งขึ้นที่เวทนา ๖ มีจักขุสัมผัสสชาเวทนา ดังกล่าวมาแล้วเป็นต้น แม้นโสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา และมโนสัมผัสสชาเวทนา ก็เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั้งหลายในโลกเช่นกัน ตัณหาจึงเกิดขึ้นและตั้งขึ้นในเวทนาทั้ง ๖ ประการนี้ ด้วยอาการดังกล่าวมาแล้ว

๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ คำว่า สัญญา หมายถึง ความจำได้หมายรู้ คือ จำรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอารมณ์ที่เกิดกับใจได้ เรียกว่า สัญญา^{๓๕} รวมความว่า สัญญา ได้ แก่ ความจำ กล่าวคือ จิต นั้น มีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ จำ หมายถึง จำสิ่งที่ได้เห็น จำเสียงที่ได้ยิน จำกลิ่นที่ได้สูดดม จำรสที่เคยลิ้ม จำสัมผัสที่เคยแตะต้อง และจำสิ่งที่ใจเคยคิด สัญญา ๖ คือ กิริยากำหนดจำ หรือ ความจำหมาย มี ๖ ประเภท ดังนี้

๑. รูปสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำรูปได้
๒. สัททสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำเสียงได้

^{๓๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, หน้า ๔๖.

๓. คันธสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำกลั่นได้
๔. รสสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำรสได้
๕. โผฏฐัพพสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำโผฏฐัพพารมณ์ได้
๖. ัมมสัญญา ได้แก่ กิริยาอันกำหนดจำธรรมารมณ์ได้^{๓๖}

๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา ๖ คำว่า สัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดอ่านอายตนะภายนอกเกิดในลำดับแห่งสัญญา^{๓๗} มี ๖ ประการ คือ

(๑) รูปสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกในรูป อันสืบเนื่องมาจากรูปสัญญา คือ ความกำหนดจำรูปนั้นได้ ความคิดนึกในรูปนั้น แล้วก็คิดถึงรูปนั้นอีกเป็นที่รักใคร่ลุ่มหลง เพลิดเพลิน ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่รูปสัญญาเจตนา

(๒) สัททสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกในเสียง อันสืบเนื่องมาจากสัททสัญญา คือ ความกำหนดจำเสียงนั้นได้ แล้วก็คิดถึงเสียงนั้น ตามลำดับ ความคิดนึกในเสียงนั้น เป็นที่รักใคร่พอใจของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่สัททสัญญาเจตนา

(๓) คันธสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกในกลิ่น อันสืบเนื่องมาจากคันธสัญญา คือ ความกำหนดจำกลิ่นนั้นๆ ได้ แล้วก็คิดถึงกลิ่นนั้นๆ ได้ ความคิดนึกในกลิ่นนั้น อีกเป็นที่รักใคร่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลายในโลก ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่คันธสัญญาเจตนา

(๔) รสสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกในรส อันสืบเนื่องมาจากรสสัญญา คือ ความกำหนดจำรสต่าง ๆ ได้ แล้วก็คิดถึงรสนั้นอีก ความคิดนึกในรสนั้น อีกเป็นที่รักใคร่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลายในโลก ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่รสสัญญาเจตนา

(๕) โผฏฐัพพสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกในการสัมผัสถูกต้องวัตถุหรือสิ่งทั้งหลาย อันเกิดสืบเนื่องมาจากโผฏฐัพพสัญญา กล่าวคือ ความกำหนดจำในการสัมผัสนั้น ๆ ได้ แล้วก็คิดถึงสัมผัสนั้นอีก ความคิดถึงในการสัมผัสนั้น ๆ อีกเป็นที่รักใคร่เป็นที่พอใจ ของคนทั้งหลายในโลก ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่โผฏฐัพพสัญญาเจตนา

(๖) ัมมสัญญาเจตนา หมายถึง ความคิดนึกถึงธรรมารมณ์ อันเกิดสืบเนื่องมาจาก ัมมสัญญา กล่าวคือ ความกำหนดจำในอารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยคิดในใจและเป็นอารมณ์อันประทับใจของตนได้แล้วก็คิดถึงอารมณ์นั้นอีก ความคิดถึงในอารมณ์นั้น ที่รักใคร่เป็นที่พอใจ ของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเกิดขึ้นที่ ัมมสัญญาเจตนา

๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา คำว่า หมายถึง ความอยากได้ ในที่นี้หมายถึงเอาความอยากได้ อันอิงอาศัย อายตนะภายนอกเกิดในลำดับแห่งสัญญา มี ๖ ประการ

(๑) รูปตัณหา หมายถึง ตัณหาในรูป หรือความอยากในรูป อันเกิดสืบเนื่องมาจากรูปสัญญาเจตนา กล่าวคือ ความคิดนึกในรูป แล้วก็เกิดความอยากได้ในรูปนั้นตามลำดับ ความอยากได้ในรูปนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รูปตัณหา

^{๓๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕๒๕.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๕.

(๒) สัทตัตถา หมายถึง ตัณหาในเสียง หรือความอยากได้ในเสียง อันเกิดสืบเนื่องมาจากสัทสัจจะเจตนา กล่าวคือ ความนึกคิดในเสียง แล้วก็เกิดความอยากได้ในเสียงนั้นตามลำดับ ความอยากได้ในเสียงนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดที่ สัทตัตถานั่น

(๓) คันธัตถา หมายถึง ตัณหาในกลิ่นหรือความอยากในกลิ่น อันเกิดสืบเนื่องมาจากคันธสัจจะเจตนา กล่าวคือ ความนึกคิดในกลิ่น แล้วก็เกิดความอยากได้ในกลิ่นนั้นตามลำดับ ความอยากได้ในกลิ่นนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่คันธัตถานั่น

(๔) รสัตถา หมายถึง ตัณหาในรสหรือความอยากในรส อันเกิดสืบเนื่องมาจากรสสัจจะเจตนา กล่าวคือ ความนึกคิดในรส แล้วก็เกิดความอยากได้ในรสนั้นตามลำดับ ความอยากได้ในรสนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รสัตถานั่น

(๕) โผฏฐัพพัตถา หมายถึง ตัณหาในโผฏฐัพพะ หรือความอยากในสัมผัส อันเกิดสืบเนื่องมาจากโผฏฐัพพสัจจะเจตนา กล่าวคือ ความนึกคิดในโผฏฐัพพะ แล้วก็เกิดความอยากได้ในโผฏฐัพพนั่นตามลำดับ ความอยากได้ในโผฏฐัพพนั่น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่โผฏฐัพพัตถานั่น

(๖) อัมมัตถา หมายถึง ตัณหาในธรรมมารมณฺ์ หรือความอยากในธรรมมารมณฺ์ อันเกิดสืบเนื่องมาจากอัมมสัจจะเจตนา กล่าวคือ ความนึกคิดในธรรมมารมณฺ์ แล้วก็เกิดความอยากได้ในธรรมมารมณฺ์นั้นตามลำดับ ความอยากได้ในธรรมมารมณฺ์นั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่อัมมัตถานั่น

๙) ตัณหาเกิดที่วิตก คำว่า วิตก หมายถึง ความตรិตรึก อันอิงอาศัยอายตนะภายนอก เกิดในลำดับแห่งตัณหา มี ๖ ประการ คือ

(๑) รูปีวิตก หมายถึง ความตริตรึกในรูป อันสืบเนื่องมาจากรูปัตถา กล่าวคือ ความอยากได้ในรูป แล้วก็เกิดความตริตรึกในรูปนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในรูปนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รูปีวิตกนั้น

(๒) สัททวิตก หมายถึง ความตริตรึกในเสียง อันสืบเนื่องมาจากสัทตัตถา กล่าวคือ ความอยากได้ในเสียง แล้วก็เกิดความตริตรึกในเสียงนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในเสียงนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่สัททวิตกนั้น

(๓) คันธวิตก หมายถึง ความตริตรึกในกลิ่น อันสืบเนื่องมาจากคันธัตถา กล่าวคือ ความอยากได้ในกลิ่น แล้วก็เกิดความตริตรึกในกลิ่นนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในกลิ่นนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่คันธวิตกนั้น

(๔) รสวิตก หมายถึง ความตริตรึกในรส อันสืบเนื่องจากรสัตถา กล่าวคือ ความอยากได้ในรส แล้วก็เกิดความตริตรึกในรสนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในรสนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รสวิตกนั้น

(๕) โผฏฐัพพวิตก หมายถึง ความตริตรึกในโผฏฐัพพะ หรือความตริตรึกในการสัมผัสนั่นเอง อันสืบเนื่องมาจากโผฏฐัพพัตถา กล่าวคือ ความอยากได้ในโผฏฐัพพะ แล้วก็เกิด

ความตริตรึกในโณภูฏัพพะนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในโณภูฏัพพะนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่โณภูฏัพพิตกนั้น

(๖) ฌัมมวิตก หมายถึง ความตริตรึกในธรรมารมณ อังสึบเนื่องมาจากฌัมมัตถก กล่าวคือ ความอยากได้ในธรรมารมณ แล้วก็เกิดความตริตรึกในธรรมารมณนั้นตามลำดับ ความตริตรึกในธรรมารมณนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่ฌัมมวิตกนั้น

๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจาร์ ๖ คำว่า วิจาร์ หมายถึง ความตริตรอง อันอิงอาศัยอายตนะภายนอก เกิดลำดับแห่งวิตก มีอยู่ ๖ ประการ

(๑) รูปีวิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในรูป อันเกิดสืบเนื่องมาจากรูปวิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในรูป แล้วก็เกิดความตริตรองในรูปนั้นตามลำดับ ความตริตรองในรูปนั้นมีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รูปีวิจาร์นั้น

(๒) สัททวิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในเสียง อันเกิดสืบเนื่องมาจากสัททวิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในเสียง แล้วก็เกิดความตริตรองในเสียงนั้นตามลำดับ ความตริตรองในเสียงนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่สัททวิจาร์นั้น

(๓) คันธวิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในกลิ่น อันเกิดสืบเนื่องมาจากคันธวิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในกลิ่น แล้วก็เกิดความตริตรองในกลิ่นนั้นตามลำดับ ความตริตรองในกลิ่นนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่คันธวิจาร์นั้น

(๔) รสวิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในรส อันเกิดสืบเนื่องมาจากรสวิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในรส แล้วก็เกิดความตริตรองในรสนั้นตามลำดับ ความตริตรองในรสนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่รสวิจาร์นั้น

(๕) โณภูฏัพพิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในโณภูฏัพพะ หรือความตริตรองในการสัมผัส อันเกิดสืบเนื่องมาจากโณภูฏัพพิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในโณภูฏัพพะ แล้วก็เกิดความตริตรองในโณภูฏัพพะนั้นตามลำดับ ความตริตรองในโณภูฏัพพะนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่โณภูฏัพพิจาร์นั้น

(๖) ฌัมมวิจาร์ หมายถึง ความตริตรองในธรรมารมณ อันเกิดสืบเนื่องมาจากฌัมมวิตก กล่าวคือ ความตริตรึกในธรรมารมณ แล้วก็เกิดความตริตรองในธรรมารมณนั้นตามลำดับ ความตริตรองในธรรมารมณนั้น มีภาวะเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเกิดขึ้นที่ฌัมมวิจาร์นั้น

ทั้งหมดนี้คือที่ตั้งที่เกิดตัณหา ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น เกิดที่ไหน เมื่อตั้งอยู่ ตั้งอยู่ที่ไหน คือปิยรูปสาตรูป^{๓๘} ใดมีอยู่ในโลก ตัณหานี้ เมื่อเกิด ก็เกิดที่ปิยรูปสาตรูปนี้ เมื่อตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ที่ปิยรูปสาตรูปนี้ และเมื่อจะถูกละ เมื่อจะดับ ก็ย่อมถูกละได้ ดับได้ ที่ปิยรูปสาตรูปเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเรื่องนี้ไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร ทุกขสมุทัยอริยสัจ^{๓๙} และในที่อื่น ๆ ความว่า

^{๓๘} ปิยรูปสาตรูป หมายถึง สภาวะที่น่ารัก น่าชื่นใจ เป็นส่วนอภิวรรณธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดตัณหา อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๒๐๓/๑๑๙-๑๒๐.

^{๓๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๐/๓๒๙, อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๒๐๓/๑๖๗-๑๖๙.

ทุกขสมุททยอริยสัจ เป็นอย่างไร คือ ตัณหานี้เป็นเหตุเกิดขึ้นในภพใหม่ สหระคตด้วยความกำหนดยินดี เป็นเหตุเพลิดเพลินในอารมณนั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ก็ ตัณหานี้แหละเมื่อเกิดขึ้น เกิดที่ไหน เมื่อตั้งอยู่ ตั้งอยู่ที่ไหน คือ ปิยรูปสาตรูปใดมีอยู่ในโลก ตัณหานี้เมื่อเกิด ก็เกิดที่ปิยรูปสาตรูปนี้ เมื่อตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ที่ปิยรูปสาตรูปนี้

อะไรเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก คือ จักขุเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ตัณหานี้เมื่อเกิด ก็เกิดที่จักขุนี้ เมื่อตั้งอยู่ก็ตั้งอยู่ที่จักขุนี้ โสตะเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ฯลฯ ฆานะเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ฯลฯ ชิวหาเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ฯลฯ กายเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ฯลฯ มโนเป็นปิยรูปสาตรูปในโลก ตัณหานี้เมื่อเกิด ก็เกิดที่มโนนี้ เมื่อตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ที่มโนนี้ ฯลฯ

สรุปว่า สาเหตุและป่อเกิดขึ้นของตัณหา ช่วยให้เข้าใจถึงที่มาหรือที่ตั้งที่เกิดแห่งตัณหา มากยิ่งขึ้น และที่ได้อธิบายมาตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่า เป็นเพียงสาเหตุหนึ่งของตัณหาเท่านั้น ยังมีสาเหตุของป่อเกิดตัณหา หรือที่มาแห่งตัณหาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่า เป็นสาเหตุอย่างแท้จริงของ ตัณหา คือ อวิชชา ความไม่รู้ (ตามความเป็นจริง) อวิชชา นี้ เป็นที่มาเบื้องต้นแห่งตัณหา ถ้าคนเราไม่มี อวิชชา (ความไม่รู้) ก็ไม่มีตัณหา คือความอยาก ทุกข์ก็ไม่มี อวิชชา นั้น เป็นเหตุเบื้องต้นแห่งทุกข์ ตัณหาเป็นเบื้องต้นปลายแห่งทุกข์ ตัณหาเกิด เพราะอวิชชาปิดบังตัวปัญญาเอาไว้ อวิชชา นั้น เปรียบ เหมือนความมืด ส่วนตัวปัญญาเปรียบเสมือนความสว่าง เวลาที่มีความมืด ก็ไม่สามารถจะมองเห็นอะไร ๆ ได้ เพราะความมืดปิดบังเอาไว้นั่นเอง และภายใต้ความมืดนั้นเอง มีอันตรายแอบแฝงอยู่เสมอ แต่เมื่อที่นั้นมีแสงสว่างเกิดขึ้น ก็จะสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายได้ตามความเป็นจริง อันตรายจาก หนามหรือตัวสัตว์มีพิษต่าง ๆ ก็จะไม่เบาบางลงหรืออาจไม่มีเลยก็ได้ เพราะเราสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นอันตรายก็หลีกเลี่ยงหรือหาวิธีป้องกันและ ขจัดออกไป คนมีปัญญาก็เช่นเดียวกันกับมีแสงสว่างเกิดขึ้นท่ามกลางความมืดนั้นเอง ย่อมสามารถ บรรเทาทุกข์ทั้งปวงลงได้หรือดับทุกข์ได้ เหมือนพระอริยะเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

๒.๕ วิธีการละตัณหา

วิธีการละตัณหา มีหลักการใหญ่ ๆ คือ วิธีการละตัณหาตามหลักปฏิจจนสมุปปาทหรือ หลักปัจจัยการ และวิธีการละตัณหาตามหลักอริยสัจ โดยที่การละตัณหา มีวิธีการอยู่ ๒ ประการ ได้แก่ การละโดยตรงที่อวิชชาและละโดยอ้อมที่ตัณหา^{๔๐} เมื่อวางจรขาด ตัณหากับดับ เป็นไปตามกฎที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”^{๔๑}

๒.๕.๑ วิธีการละตัณหาตามหลักปฏิจจนสมุปปาทหรือหลักปัจจัยการ

หลักปฏิจจนสมุปปาทนิโรธวาร (สายดับ) ได้แสดงขั้นตอนการละดับตัณหาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างมีระบบวงจร มีขั้นตอน และสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ดังมีพระพุทธรูปนี้ได้แสดงไว้ว่า

^{๔๐} สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) (แปลและเรียบเรียง), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ธนาพรสัจจกัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๙.

^{๔๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๕/๔๓๙; ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕/๒๔.

๑. เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ	สังขารจึงดับ
๒. เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
๓. เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
๔. เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
๕. เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
๖. เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
๗. เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
๘. เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
๙. เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
๑๐. เพราะชาติดับ	ชราจึงดับ

๑๑. เพราะชราดับ มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้

พระพุทธพจน์ที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นถึงการละดับกองทุกข์ตามลำดับ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์คือเมื่อทุกข์เกิดขึ้นก็เริ่มต้นที่อวิชชา เมื่อทุกข์ดับก็เริ่มดับทุกข์ที่อวิชชาเหมือนกัน วิธีดับทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาทนั้นคือการดับของกิเลส กรรม วิบาก เพราะสามารถสังเคราะห์หลักปฏิจจสมุปบาท ลงในวิภูฏี ๓ หรือไตรวิภูฏี^{๔๒} คือ

๑) อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นกิเลสคือตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งกระทำการต่าง ๆ เรียกว่า กิเลสวิภูฏี

๒) สังขาร (กรรม) ภพ เป็นกรรมคือกระบวนการกระทำหรือกรรมทั้งหลายที่ปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ เรียกว่า กรรมวิภูฏี

๓) วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา เป็นวิบากคือสภาพชีวิตที่ปรุงแต่งของกรรม และกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีก เรียกว่า วิบากวิภูฏี

สำหรับเรื่องการดับปฏิจจสมุปบาทนั้น บรรณจบ บรรณรุจิ ได้ให้ความเห็นว่าการจะดับปฏิจจสมุปบาทได้นั้น ต้องดับต้นปฏิจจสมุปบาทในส่วนที่เป็นกิเลสคืออวิชชา ตัณหา อุปาทาน กิเลส ๓ ตัวนี้เกี่ยวเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อกิเลสตัวหนึ่งเกิด กิเลส ๒ ตัวก็เกิดตามหมายความว่าเมื่ออวิชชาเกิดตัณหาและอุปาทานก็เกิดร่วมในขณะเดียวกันเมื่อตัณหาหรืออุปาทานเกิด อวิชชาก็เกิดร่วมด้วย ฉะนั้น การดับกิเลส ๓ ตัวนี้ หากกิเลสตัวใดตัวหนึ่งดับ กิเลสตัวอื่นที่เหลืออีก ๒ ตัวก็ดับตามด้วย และเปรียบกิเลส ๓ ตัว เหมือนมะม่วง ๓ ผลเกาะติดในขั้วเดียวกัน เมื่อขั้วหลุดแล้วมะม่วงทั้ง ๓ ผลก็พลอยหลุดไปพร้อมกับขั้วด้วย^{๔๓}

ปฏิจจสมุปบาทในสายเกิด พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอวิชชาไว้ก่อน เพราะทรงถือว่าอวิชชา เป็นมูลรากของกิเลสทั้งปวง ในการดับปฏิจจสมุปบาท พระพุทธองค์ทรงแสดงการดับอวิชชาไว้ก่อนเช่นกัน และทรงแสดงการดับของปัจจัยอื่นตามลำดับดังนี้

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๐๔.

^{๔๓} บรรณจบ บรรณรุจิ, ปฏิจจสมุปบาท, หน้า ๑๙๗.

๑. ดับอวิชาได้สิ้น สังขารจึงดับ คำว่า ดับอวิชา ได้แก่ การดับความไม่รู้ ดับความไม่รู้จริง ดับความไม่รู้แจ้ง แล้วจึงเกิดเป็นความรู้ ความรู้จริง ความรู้แจ้ง ขึ้นมาแทนที่เมื่อสามารถดับความไม่รู้คืออวิชาได้แล้ว ความคิดจะทำบาปก็ไม่มี ความคิดจะทำบุญก็ไม่มี กล่าวคือไม่มีสังขาร ความปรุงแต่ง วิชาคือความรู้ ความรู้จริง ความรู้แจ้ง หมายถึง ความรู้ในเรื่องบาปบุญ รวมทั้งรู้เรื่องของชีวิตตามสภาพความเป็นจริงว่า ชีวิตเกิดขึ้นจากการประชุมกันของธาตุ ๔ ชั้น ๕ รวมย่อ ๆ เรียกว่านามรูป ซึ่งการรู้แจ้งนี้ได้ต้องเกิดจากการปฏิบัติจนได้บรรลุคุณธรรมชั้นสูงในทางพระพุทธรศาสนา

๒. ดับสังขารได้ วิญญาณจึงดับ ดับสังขาร หมายถึง ดับความคิดที่เป็นตัวปรุงแต่ง หมายเอาเจตนาคือความตั้งใจ ความจงใจ ซึ่งเป็นตัวความคิดที่เป็นตัวปรุงแต่ง ทั้งความคิดในทางที่ดีและความคิดในทางที่ชั่ว โดยปกติคนที่มีอวิชาอยู่ย่อมคิดทำดีทำชั่ว แต่คนที่ดับสังขารได้แล้ว ไม่คิดทั้งทำดีและทำชั่ว โดยความหมายก็คือ ไม่คิดทำดีเพื่อจะได้ผลตอบแทน เช่นทำดีเพื่อหวังจะได้ไปเกิดในสวรรค์ หวังได้ลาภ หวังให้คนสรรเสริญ รวมทั้งไม่คิดทำดีเพื่อละกิเลสเพราะตนเองละกิเลสได้หมดแล้ว ถึงกระนั้นก็ยังทำความดีต่อเนื่อง สำหรับการคิดทำความชั่วนั้น ท่านละอวิชาได้แล้ว ไม่ทำความชั่วตลอดชีวิต เมื่อสามารถดับสังขารได้อย่างนี้ ก็ย่อมสามารถดับวิญญาณได้

๓. ดับวิญญาณได้ นามรูปจึงดับ การดับวิญญาณหมายถึง การดับการรับรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ดับวิญญาณ ๖ คือดับการรับรู้ทางตา ดับการรับรู้ทางหู ดับการรับรู้ทางจมูก ดับการรับรู้ทางลิ้น ดับการรับรู้ทางกาย ดับการรับรู้ทางใจ พุทธอีกอย่างก็คือ ดับการเห็นรูป ดับการได้ยินเสียง ดับการดมกลิ่น ดับการรู้รส ดับการรู้สีกร้อนอ่อนแข็ง ดับความคิดต่างๆ ตามที่มีอารมณ์ภายนอกมากระทบคือ ได้เห็น ได้ยิน ได้ดม ได้ลิ้ม และได้สัมผัส ดับการรับรู้ไม่ได้หมายความว่าไม่ดู ไม่ฟัง ไม่ดม ไม่ลิ้มรส ไม่สัมผัส หากแต่ยังรับรู้ปกติทุกอย่าง แต่การรับรู้ นั้นไม่เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา อุปาทานอีกต่อไป เป็นแต่สักว่าได้เห็น สักว่าได้ยิน สักว่าได้ลิ้มรส สักว่าได้สัมผัสถูกต้อง เกิดความคิดก็สักว่าความนึกคิด ไม่มีกิเลสเข้ามาเจือปน การรับรู้อารมณ์ภายนอกเหล่านี้เป็นเพียงแต่กิริยา เมื่อดับวิญญาณได้อย่างนี้ ก็ย่อมสามารถดับนามรูปได้

๔. ดับนามรูปได้ สฬายตนะจึงดับ ดับนามรูป หมายถึง ดับอาการของจิตและดับพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เป็นบุญทั้งที่เป็นบาป ซึ่งพฤติกรรมทางกายวาจານี้ เป็นผลมาจาก การปรุงแต่งของจิตหรือวิญญาณ ถ้าการปรุงแต่งของจิตปรุงแต่งทางบาป พฤติกรรมทางกาย วาจาก็แสดงออกทางบาปด้วย หากจิตปรุงแต่งทางบุญพฤติกรรมทางกายวาจาก็แสดงออกทางบุญด้วย ดับนามรูปนี้ไม่ได้หมายความว่าดับชีวิต ชีวิตนั้นยังคงดำรงอยู่ แต่การดำรงอยู่นั้น ไม่มีจิตปรุงแต่งทั้งบุญและบาป เมื่อเป็นเช่นนี้พฤติกรรมทางกายวาจาที่แสดงออกมาทั้งทางบุญและทางบาปก็ไม่มี เพราะไม่มีกิเลสเหลืออยู่เลย แม้ทำความดี ก็ไม่มีผลต่อจิตใจ ส่วนบาปนั้นเว้นโดยเด็ดขาด เมื่อสามารถดับนามรูปได้ดังนี้ ก็ย่อมดับสฬายตนะได้

๕. ดับสฬายตนะได้ ผัสสะจึงดับ ดับสฬายตนะ หมายถึง ดับแดนติดต่อหรือทวาร ทั้ง ๖ คือดับตาไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับรูป ดับหูไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับเสียง ดับจมูกไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับกลิ่น ดับลิ้นไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับรส ดับกายไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับสิ่งสัมผัสทางกาย ดับใจไม่ให้เป็นแดนติดต่อกับสิ่งสัมผัสทางใจ ดับสฬายตนะนี้ ไม่ใช่ตาไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางตา ดับหูไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางหู ดับจมูกไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางจมูก ดับ

ลึ้นไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางลึ้น ดับกายไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางกาย ดับใจไม่ให้เป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางใจ แต่ความเป็นจริงท่านหมายถึง ตาก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางตา หูก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางหู จมูกก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางจมูก ลึ้นก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางลึ้น กายก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางกาย ใจก็ยังเป็นบ่อเกิดของการรับรู้ทางใจ แต่การรับรู้ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงกิริยา ไม่มีกิเลสตัณหาเกิดขึ้นพร้อมกับการรับรู้สิ่งเหล่านั้นที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้ง ๖ เมื่อสามารถดับแดนติดต่อหรือทวารทั้ง ๖ อย่างนี้ได้แล้ว ก็สามารถดับผัสสะได้

๖. ดับผัสสะได้ เวทนาจึงดับ ดับผัสสะ หมายถึง การดับกระทบถูกต้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาทางประตู ทั้ง ๖ คือ ดับการกระทบถูกต้องทางตา ดับการกระทบถูกต้องทางหู ดับการกระทบถูกต้องทางจมูก ดับการกระทบถูกต้องทางลึ้น ดับการกระทบถูกต้องทางกาย ดับการกระทบถูกต้องทางใจ ดับการกระทบถูกต้องนี้ ไม่ได้หมายความว่า ดับตาไม่ให้กระทบรูป ดับหูไม่ให้กระทบเสียง ดับจมูกไม่ให้กระทบกลิ่น ดับลึ้นไม่ให้กระทบรส ดับกายไม่ให้กระทบกับสิ่งสัมผัส ดับใจไม่ให้กระทบสิ่งที่สัมผัสทางใจ แต่หมายถึงประตูทั้ง ๖ นี้ ยังทำหน้าที่ของมันอยู่ตามปกติ ตาก็ยังกระทบกับรูป หูก็ยังกระทบกับเสียง จมูกก็ยังกระทบกับกลิ่น ลึ้นก็ยังกระทบกับรส กายก็ยังกระทบกับสิ่งสัมผัสทางกาย ใจก็ยังกระทบกับสิ่งที่สัมผัสทางใจ เพียงแต่การกระทบถูกต้องเหล่านั้น มันเป็นเพียงกิริยา กิริยา ไม่มีกิเลสตัณหาเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทบเหล่านั้น เมื่อสามารถดับแดนติดต่อหรือทวารทั้ง ๖ อย่างนี้ได้แล้ว ก็ย่อมสามารถดับเวทนาได้

๗. ดับเวทนาได้ ตัณหาจึงดับ ดับเวทนา หมายถึง ความรู้สึกต่าง ๆ กล่าวคือ ความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกเป็นทุกข์ ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ ได้แก่ความรู้สึกเป็นกลางหรือเฉย ๆ ในขณะที่ตากระทบกับรูป หูกระทบกับเสียง จมูกกระทบกับกลิ่น ลึ้นกระทบกับรส กายกระทบกับสิ่งสัมผัสทางกาย ใจกระทบกับสิ่งที่สัมผัสทางใจ เมื่ออารมณ์ภายนอกมากระทบกับทวารหรือประตูทั้ง ๖ ความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกเป็นทุกข์ ความรู้สึกเป็นกลาง ๆ ที่เป็นปัจจัยหรือเหตุให้เกิดตัณหาไม่ได้เกิดอีก เมื่อสามารถดับเวทนาได้ดังนี้ ก็ย่อมสามารถดับตัณหาได้

๘. ดับตัณหาได้ อุปาทานจึงดับ ดับตัณหา หมายถึง ดับความอยากต่าง ๆ ความอยากในรูป ความอยากในเสียง ความอยากในกลิ่น ความอยากในรส ความอยากในสิ่งสัมผัสทางกาย ความอยากในสิ่งที่สัมผัสทางใจ แม้กระทั่งอยากในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสที่ไปทางกายและสัมผัสทางใจ ที่ตนมีหรือได้ครอบครองอยู่แล้ว ก็อยากจะเป็นของตนตลอดไป แม้แต่อยากในสิ่งที่ตนครอบครองที่ไม่ดีนั้นให้พ้นไป แล้วได้สิ่งใหม่ที่ตีมาทดแทน ความอยากเหล่านี้ เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทานทั้งลึ้น เมื่อสามารถดับความอยากหรือตัณหาได้ ก็ย่อมดับอุปาทานได้

๙. ดับอุปาทานได้ ภพจึงดับ ดับอุปาทานหมายถึง ดับความยึดมั่นถือมั่นต่าง ๆ ได้แก่ยึดมั่นในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสทางกายและสัมผัสทางใจ หรือยึดมั่นในขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นตัวตนหรืออัตตา เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน ยึดมั่นในระเบียบปฏิบัติที่ผิด ๆ หรือยึดมั่นในทฤษฎีต่าง ๆ ความยึดมั่นที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดภพต่อไปได้ เมื่อสามารถดับอุปาทานได้แล้ว ย่อมดับภพได้

๑๐. ดับภพได้ชาติจึงดับ ดับภพหมายถึง ดับกรรมภพคือดับการทำกรรมจึงดับชาติคือ ขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณซึ่งถือว่าเป็นผลของกรรมโดยตรง ดับการทำกรรมหรือดับขันธ ๕ นี้ หมายถึง เมื่อบุคคลดับตัณหา อุปาทานได้แล้วการกระทำดีต่าง ๆ ของเขา

ก็เป็นสักว่ากิริยา ไม่จัดว่าเป็นกรรมเพราะว่า แม้ทำลงไปด้วยความตั้งใจ แต่ก็ไม่มีกิเลสเข้าไปยึดถือ การกระทำดีของเขา ไม่ก่อให้เกิดผลขึ้นในต่อจิตหรือวิญญาณ และจิตของเขาจะไม่สะสมความดีไว้ เพื่อเป็นปัจจัยสืบภพสืบชาติอย่างแต่ก่อน จัดเป็นความดีที่ว่างจากตัณหาและอุปาทาน เป็นความดีที่ไม่มี ตัณหาและอุปาทานมาปรุงแต่ง การกระทำความช่วยยอมไม่มีแน่นอน เมื่อสามารถดับภพได้อย่างนี้ ก็ย่อมสามารถดับชาติได้ต่อไป

๑๑. ดับชาติได้ ชรามรณะจึงดับ ดับชาติ หมายถึง ดับการเกิดของขันธ ๕ ได้แก่ ดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยเฉพาะดับการเกิดของเวทนาหรือความรู้สึกลับัญญา สังขาร วิญญาณ ได้แล้ว รูปซึ่งเกิดขึ้นตามเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้นก็ไม่สามารถเกิดได้ เมื่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไม่เกิด ชรา มรณะย่อมไม่มี เมื่อดับชาติได้อย่างนี้ ก็ดับมรณะได้ รวมทั้งดับโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็ดับลงไปด้วย

เมื่อดับได้อย่างนี้แล้ว กระบวนการปฏิจสมุปบาทที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไป วงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิจสมุปบาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทาง พระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิจสมุปบาท จะพบได้ว่า เป็นการเริ่มต้นดับที่อวิชชา ก่อน เมื่อดับอวิชชาได้แล้ว อวิชชาคือความรู้แจ้งก็เกิดขึ้นแทน แต่อวิชชานั้นเป็นกิเลสกลุ่มเดียวกับกับตัณหาและอุปาทาน เมื่อดับอวิชชาได้ จึงมีผลต่อการดับตัณหาด้วย เมื่อดับตัณหาได้แล้วก็ดับอุปาทานไปในตัว เนื่องจากเป็นกิเลสที่รวมในกลุ่มเดียวกัน ดังที่ได้เปรียบเทียบมะม่วง ๓ ลูกที่อยู่ในชวีเดียวกัน เมื่อชวีมะม่วงหลุด มันก็หลุดพร้อมกันทั้ง ๓ ลูก ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้จึงถือว่าวิธีดับปัจจัยการหรือปฏิจสมุปบาทนี้ เป็นวิธีเดียวกันกับการดับตัณหา เพราะเป็นปัจจัยสืบเนื่องมา เมื่อสามารถดับอวิชชาก็มีผลดับตัณหาได้ด้วย คือเมื่อคนเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ย่อมเบื่อหน่าย ไม่คิดอยากได้ ไม่คิดจะยึดมั่นหวงแหนสิ่งทั้งหลายอีกต่อไป ความทุกข์ก็จะไม่เกิดขึ้น ความเวียนว่ายตายเกิดก็สิ้นสุดลงเท่านั้น การดับตัณหาตามหลักปัจจัยการหรือปฏิจสมุปบาทถือเป็นหลักอันเดียวกัน เพราะเป็นธรรมที่อยู่ในกระบวนการที่สืบเนื่องมาจากอวิชชาและส่งผลให้เกิดทุกข์โทษเช่นเดียวกัน เมื่อดับอวิชชาได้ ก็เท่ากับดับตัณหาทั้งหมดได้ ไม่ว่าจะ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ย่อมสามารถละได้หรือดับได้ด้วยหลักปัจจัยการนี้

๒.๕.๒ วิธีดับตัณหาตามหลักอริยสัจ

หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งจะกล่าวตามนัยในธรรมจกกับปวัตตสูตรมีดังต่อไปนี้ คำว่า “อริยสัจ” แปลว่าความจริงอันประเสริฐ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกข์ ทุกข์นั้นมีจริงเป็นสิ่งที่ควรรู้
๒. สมุทัย ตัณหาทำให้เกิดทุกข์จริง เป็นสิ่งที่ควรละ
๓. นิโรธ คือความดับทุกข์มีจริง เป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง
๔. มรรค ทางให้ถึงความดับทุกข์จริง เป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญให้ครบ^{๔๔}

^{๔๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๑๘.

จากนัยแห่งธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในอริยสัจข้อที่ ๒ ตัณหาคือความอยากเป็นสาเหตุของความทุกข์จริง ด้วยเหตุนี้ ตัณหาจึงเป็นสิ่งที่ควรละ และในหลักอริยสัจนี้ ก็ได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งเรียกว่ามรรคอริยสัจหรือทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจซึ่งแปลว่าความจริงอันประเสริฐ คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์คือปฏิบัติเพื่อดับหรือเพื่อละตัณหา พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องมรรคอริยสัจนี้ไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย ขอนี้แลเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจคือข้อปฏิบัติเพื่อบรรลู่ถึงความดับทุกข์อย่างแท้จริง ได้แก่ ๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) ๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) ๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) ๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) ๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)^{๔๕}

ในวิภังคสูตร ท่านได้แสดงหน้าที่ของอริยมรรคทั้ง ๘ ประการไว้ ดังนี้

๑. สัมมาทิฏฐิ ปัญญาเห็นชอบคือ เห็นชอบตามความเป็นจริงในสิ่งที่เป็นอย่างที่มันเป็นทุกข์จริง ในสมุทัยว่าตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จริง ในนิโรธว่าความดับตัณหาได้ เป็นความดับทุกข์ได้จริง ในมรรคว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นทางให้ถึงความดับทุกข์จริง

๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบคือ ดำริออกจากกาม ความดำริในการไม่ผูกพยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน

๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบคือ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล

๔. สัมมากัมมันตะ ความทำกรงานชอบคือเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการเสพเมถุน

๕. สัมมาอาชีวะ ความเลี้ยงชีพชอบคือ ละมิจฉาชีพทุกชนิด เลิกเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด หาเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูก กล่าวคือประกอบอาชีพสุจริต

๖. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบคือ การทำความเพียร ๔ อย่าง คือ

๑) สังวรปธาน เพียรระวังบาปอกุศลทั้งหลาย ไม่ให้เกิดขึ้นในสันดาน

๒) ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วในสันดานให้หมดไป

๓) ภาวนาปธานเพียรพยายามสร้างสิ่งที่เป็นบุญกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน

๔) อนุรักษนาปธาน เพียรพยายามรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

ตลอดไป^{๔๖}

๗. สัมมาสติ การตั้งสติไว้ชอบคือ มีสติ มีสัมปชัญญะและความเพียรทางจิต อันเป็นเครื่องเผือกเลิศ และระลึกในสติปัฏฐาน ๔ คือ

๑) กายานุปัสสนา พิจารณาระลึกถึงกองลมหายใจเข้าหายใจออกอยู่เป็นประจำ

๒) เวทนานุปัสสนา ระลึกถึงเวทนา ทั้ง ๕ คือ ทุกขเวทนา สุขเวทนา โทมนัสสเวทนา โสมนัสเวทนา อุเบกขาเวทนาว่าเป็นแต่เวทนาเท่านั้น เกิดขึ้นชั่วคราว เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเท่านั้น

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕/๒๒.

^{๔๖} คู่อธิบายใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๐/๒๘๓ - ๒๘๕.

๓) จิตตานุปัสสนา พิจารณาระลึกถึงจิตว่ามีการเกิดดับอยู่ทุกขณะ
 ๔) ธรรมานุปัสสนา พิจารณาถึงธรรมในธรรมทั้งหลายว่า เป็นอนัตตาคือไม่มีตัวตน แล้วบรรเทาความเพ่งเล็ง (อภิขมา) บรรเทาโทมนัสคือความเสียใจให้สงบลงได้^{๔๗}
 ๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจไว้ชอบคือทำจิตให้สงบให้เป็นสมาธิ จนได้อัปมานาสมาธิ หรือบรรลุฌาน ๔ คือ

- ๑) ปฐมฌาน อารมณ์ของปฐมฌานมี ๔ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุขและเอกัคคตา
- ๒) ทุตติยฌาน อารมณ์ของทุตติยฌานมี ๓ คือ ปีติ สุขและเอกัคคตา
- ๓) ตติยฌาน อารมณ์ของตติยฌานมี ๒ คือ สุขและเอกัคคตา
- ๔) จตุตถฌาน อารมณ์ของจตุตถฌานมี ๒ คือ อุเบกขาและเอกัคคตา^{๔๘}

เมื่อปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุฌานแล้ว ย่อมสามารถกำจัดนิวรณ์ธรรมคือ ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี ๕ อย่างคือ

- ๑) กามฉันทะ ความรักใคร่ด้วยอำนาจความพอใจ
- ๒) พยาบาท ความปองร้ายผู้อื่น
- ๓) ถีนมิทธะ ความง่วงเหงาซึ่มเซา
- ๔) อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญ
- ๕) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย^{๔๙}

โดยมรรคอริยสังฆมืองค์ ๘ นี้สามารถสงเคราะห์ลงในไตรสิกขาได้ ดังนี้

ไตรสิกขาคือ ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับการศึกษา คือฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

- ๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในความประพฤติอย่างสูง
- ๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง
- ๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๕๐} เรียกก่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

วิธีที่ได้เสนอตามลำดับนี้ เป็นวิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัง โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กันหรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือท่านย่อมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้วสามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมกันนี้ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีขันธ ๕ อยู่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว เรียกว่าอนุปาทิเสสนิพพาน ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

^{๔๗} คูอธิบายใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๙/๒๒๒ - ๒๒๓.

^{๔๘} คูอธิบายใน ที.สี. (ไทย) ๙/๒๒๖ - ๒๓๓/๗๕ - ๗๗.

^{๔๙} คูอธิบายใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๘๒/๓๑๖ - ๓๑๗.

^{๕๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑; อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๒๑/๒๙๔.

สรุปได้ว่า วิธีการละตัณหา มีหลักการใหญ่ ๆ คือ ๑) กระบวนการปฏิเสธสมุปาทที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิเสธสมุปาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมชั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิเสธสมุปาท จะพบได้ว่า เป็นการเริ่มต้นดับที่อวิชชา ก่อน เมื่อดับอวิชชาได้แล้ว วิชชาคือความรู้แจ้งก็เกิดขึ้นแทน แต่อวิชชานั้นเป็นกิเลสกลุ่มเดียวกันกับตัณหาและอุปาทาน เมื่อดับอวิชชาได้ จึงมีผลต่อการดับตัณหาด้วย เมื่อดับตัณหาได้แล้ว ก็ดับอุปาทานไปในตัว เนื่องจากเป็นกิเลสที่รวมในกลุ่มเดียวกัน ๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กันหรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือทำน้อมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ และปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมกันนี้ ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีชั้น ๕ อยู่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว เรียกว่าอนุปาทิเสสนิพพาน ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

๒.๖ คุณค่าของการละตัณหา

ตามที่ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องตัณหา และได้เสนอมาตามลำดับ ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องตัณหา มากขึ้น กล่าวคือ ได้ทราบถึงความหมายของตัณหา โดยลักษณะที่แตกต่างออกไปจากเดิมและความหมายในลักษณะกว้างและครอบคลุมในทุกประเด็นของตัณหา ได้ทราบถึงที่มาของตัณหาโดยละเอียด ได้รับความรู้เกี่ยวกับผลของตัณหา นอกจากนี้ได้ทราบถึงวิธีดับตัณหา ทั้งตามหลักปัจเจกการและตามหลักอริยสัจ และได้้นำสิ่งที่เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับตัณหาที่คนโดยมากยังสงสัยไม่เข้าใจมาศึกษาเพิ่มเข้าอีก เพื่อจะได้เห็นประโยชน์ของการละตัณหา และความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

เรื่องตัณหา คือ ความทะยานอยากของมนุษย์ทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาตามลำดับนั้น กล่าวโดยสรุป สามารถรวมตัณหาทั้งหมดลงในตัณหา ๓ อย่างคือ

๑. กามตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในสิ่งที่ใคร่
๒. ภวตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในความเป็น หรือความติดในภพ
๓. วิภวตัณหา ได้แก่ ความทะยานอยากในความไม่มีไม่เป็น หรือความขาดสูญ

ตัณหา ๓ อย่างนี้ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งย่อมครอบงำจิตใจของมนุษย์ปุถุชนทุก ๆ คน ยกเว้นพระอริยะเจ้าชั้นพระอรหันต์เท่านั้น จึงพ้นจากอิทธิพลของตัณหา เพราะท่านดับตัณหาได้หมดสิ้นแล้ว ตัณหา มีจุดมุ่งหมาย คือ เวทนา จึงต้องการสิ่งสำหรับเสวยเสวยเวทนา ตัณหาเมื่ออวิชชาคอยสนับสนุนและให้โอกาส ตัณหา นั้น พัวพันอยู่กับเรื่องตัวตน ถือตัวอัตตาเป็นศูนย์กลางและนำไปสู่การแสวงหา และการแสวงหาที่มีตัณหา เป็นผู้บัญชาการนั้น ย่อมไม่จำกัดวิธีการแสวงหา จะเป็นวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ ขอเพียงให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการมาเสวยแล้วอาจหลงใหลมัวเมาทะยานอยากแรงยิ่งขึ้น อันเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย

ความอยากมี ๒ อย่าง คือ ความอยากที่มีจุดเริ่มต้นที่อวิชา อาศัยอวิชาคอยสนับสนุน หรือกระตุ้นให้เกิดความอยาก และให้ผลเป็นโทษเป็นทุกข์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น ความอยากอย่างนี้ ท่านเรียกว่า ตัณหา อีกอย่างหนึ่ง ความอยากที่เริ่มต้นด้วยโยนิโสมนสิการ ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างมีเหตุผล ท่านเรียกว่า ธรรมฉันทะ ซึ่งเป็นความอยากฝ่ายกุศล ไม่ก่อเกิดทุกข์เกิดโทษแก่ตนเองและบุคคลอื่น มีผลเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ควรที่จะได้มีการเพิ่มพูนธรรมฉันทะให้มากกว่าความอยากฝ่ายตัณหา

มนุษย์ที่ยังเป็นปุถุชนย่อมถูกตัณหาครอบงำจิต ทั้งกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา ต่างก็มีอิทธิพลครอบงำจิตของทุกๆ คนที่ยังละตัณหาไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเขาจึงเต็มไปด้วยความทะยานอยากความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด เปรียบเสมือนทะเลที่ไม่รู้จักอิ่มด้วยน้ำ หรือเหมือนไฟที่ไม่อิ่มด้วยเชื้อเพลิง อยากได้ในวัตถุที่น่ารักน่าชอบใจทั้งหลาย อยากได้รูปสวย อยากฟังเสียงไพเราะ เสนาะโสต อยากสูดกลิ่นหอม อยากลิ้มรสอาหารที่อร่อย ๆ อยากสัมผัสกับวัตถุที่นุ่มนวล ความอยากดังกล่าวนี้ เป็นบทบาทของกามตัณหา อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อยากเลื่อนตำแหน่ง อยากทำงานที่ดี ๆ อยากเป็นรัฐมนตรี อยากเป็นนายก ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นบทบาทของภวตัณหา อยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ อยากไม่เป็นคนจน อยากไม่เป็นคนเจ็บไข้ ลักษณะอย่างนี้เป็นบทบาทของวิภวตัณหา

กามตัณหา เมื่อบุคคลแสวงหาวัตถุมาเพื่อสนองตัณหาของตนได้แล้ว บางคนเกิดความมัวเมาพัวพันอยู่ในวัตถุนั้น ๆ มากยิ่ง ๆ ขึ้น บางคนได้มาครอบครองไว้นาน ๆ เกิดความซ้ำซากจำเจเกิดความเบื่อหน่าย อยากเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งใหม่ ๆ เช่น คนได้รถยนต์ใหม่ ๆ แรก ๆ ก็รักใคร่รถยนต์คันนั้นมาก แต่ครั้นพอนาน ๆ ไปเกิดความเบื่อหน่ายรถยนต์คันนั้น อยากเปลี่ยนเป็นรถยนต์คันใหม่ หรือบางคนพอได้รถยนต์คันใหม่มาใคร่เข้าไปใกล้ไม่ได้ เพราะหวงรถของตน เมื่อรถยนต์ไปชนอะไรเข้ารถยนต์เสียหายเล็กน้อยก็ต้องเป็นทุกข์ หรือหากรถยนต์ถูกขโมยลักเอาไปก็โศกเศร้าเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ข้อที่กล่าวมานี้เป็นโทษของกามตัณหา เป็นบทบาทของกามตัณหา ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของปุถุชนทั่ว ๆ ไป

ภวตัณหา มีอิทธิพลต่อบุคคลผู้ยังเป็นปุถุชนอย่างยิ่ง เป็นสาเหตุให้ผู้คนในสังคมแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เพื่อที่จะได้เป็นนั่นเป็นนี่เป็นผู้มีเกียรติในสังคม ได้เป็นตำแหน่งนี้แล้วก็ยังไม่พอยังอยากเป็นตำแหน่งอื่น ๆ อีก เมื่อไม่ได้ตามใจปรารถนาก็เป็นทุกข์ นี่เป็นการแสดงบทบาทของตัณหาอีกปริยายหนึ่ง หากอยากเกิดในภพที่ดี ก็สร้างความดี

วิภวตัณหา คือ ความไม่อยากเป็นนั่นเป็นนี่ ข้าราชการที่ถูกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่ไม่น่าพอใจ ก็อยากไม่เป็นคนโชคไม่ดีคนนั้น นักเรียนก็ไม่อยากเป็นคนสอบตก นักกีฬาก็ไม่อยากเป็นคนแพ้ ลักษณะอย่างนี้เป็นบทบาทของวิภวตัณหา

ตัณหาทั้ง ๓ อย่าง ต่างก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ตัณหาเป็นต้นเหตุของความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะให้ปุถุชนที่ยังมีตัณหาอยู่นั้นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะตัณหาเป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์

น้อยที่สุด จะให้ละตัณหาได้โดยสิ้นเชิงอย่างพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ ปุณฺณคนธรรมาภิกษุ ไม่ได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง กล่าวคือ ในเบื้องต้นอาศัยตัณหาเป็นตัวชี้แนะหรือเป็นแรงจูงใจไปก่อน กาลต่อมาจึงพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ จนเกิดความรักความซาบซึ้งในภาวะดีงามที่เป็นผลของการกระทำนั้น ๆ จนเปลี่ยนมาเป็นธรรมฉันทะ เปลี่ยนแรงจูงใจเปลี่ยนพฤติกรรมในภายหลัง

อีกนัยหนึ่ง ควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม ไม่ให้ละเมิดศีลธรรม การที่บุคคลสามารถควบคุมตัณหาของตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมนั้น ย่อมเป็นผู้มีความสุขตามปกติของตน อีกทั้งไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นอีกด้วย แม้ตนเองจะมีความทะยานอยากมากเพียงไร ก็ไม่ยอมละเมิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาเรื่องความรัก เมื่อทราบว่ามีอีกฝ่ายหนึ่งมีเจ้าของ หรือมีสามี หรือภรรยาแล้ว ก็หักห้ามใจได้ ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่ยอมทำความชั่ว เพราะความรักในอีกฝ่ายหนึ่งนั้น การที่สังคมนำความวุ่นวายสับสน เกิดปัญหาต่าง ๆ นั้น สาเหตุก็เพราะบุคคลไม่สามารถควบคุมตัณหาของตนได้ทั้งสิ้น หากบุคคลในสังคมสามารถควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมแล้ว ปัญหาความเดือดร้อนความวุ่นวายของคนในสังคมก็จะน้อยลง หรือ อาจหมดไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากตัณหาอันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวงนั่นเอง เมื่อบุคคลสามารถควบคุมตัวต้นเหตุของปัญหาได้แล้ว ปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น

ตัณหาเกิดขึ้นมาจากอวิชชา คือ ความไม่รู้จริง เป็นสาเหตุเบื้องต้น มีเวทนาเป็นเหตุใกล้ อารมณ์ที่น่ารักน่าใคร่ของเวทนานั้นเป็นสิ่ง เราให้เกิดตัณหา เมื่อตัณหาเกิดขึ้นมาแล้วก็เกิดความมัวเมาพัวพันกับอารมณ์นั้น จึงเป็นสาเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน คือ ความยึดมั่นในสิ่งนั้นหรืออารมณ์นั้น เมื่อเกิดความยึดมั่นในสิ่งใด หากสิ่งนั้นสูญหายไปหรือไม่ได้สิ่งนั้นตามอารมณ์ปรารถนา ความทุกข์ความเดือดร้อนกระวนกระวายใจย่อมเกิดขึ้น นอกจากนี้อุปาทานนั้นยังเป็นปัจจัยให้เกิดภพ และภพก็เป็นปัจจัยหนุนให้เกิดชาติ เมื่อมีชาติ คือการเกิดแล้ว ผลคือชรา มรณะและความทุกข์ต่างๆ ก็เกิดตามมาติดต่อกันเหมือนลูกโซ่ จะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นของตัณหาอันเป็นขั้นเป็นตอนเกิดสืบเนื่องกัน เรียกอีกนัยอย่างหนึ่งว่า กระบวนการเกิดแห่งทุกข์ เพราะมีอวิชชา ตัณหา อุปาทานเกิดขึ้นแล้ว ความทุกข์ก็เกิดตามมาทุกครั้งไป

ความอยากที่ควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดขึ้นแทนตัณหา คือ ธรรมฉันทะ เป็นความอยากฝ่ายกุศล เกิดขึ้นโดยใช้ปัญญาพิจารณาอย่างสมเหตุสมผล ใฝ่ในธรรมฉันทะ เริ่มต้นที่โยนิโสมนสิการ แล้วเกิดความพอใจชอบใจ แล้วจึงเกิดอุตสาหะพากเพียรจนได้สิ่งที่ปรารถนานั้นมา เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ถูกธรรม มุ่งคุณประโยชน์แก่ชีวิตและแก่ทุกสิ่ง เมื่อธรรมฉันทะเกิดขึ้นในจิตของบุคคลใดแล้ว เขาย่อมเป็นคนพากเพียรในการทำงาน ไม่ทำงานเอาเปรียบผู้อื่น แต่จะกระทำมุ่งเน้นเอาประโยชน์ของงานเป็นเป้าหมาย ทำงานเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมหาชน เหมือนพระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกท่านทำงาน เมื่อบุคคลมีธรรมฉันทะมากกว่าตัณหา สังคมก็ไม่เดือดร้อนไม่วุ่นวาย ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เพราะทุกคนต่างรู้หน้าที่ของตนและรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรสมควรไม่สมควร เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงบสุขก็จักเกิดขึ้นแก่บุคคลในสังคมนั้น ๆ

การดับตัณหา เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งสำหรับปุณฺณผู้ยังแน่นหนาไปด้วยกิเลส แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ผู้มีปัญญาที่ระแวงระวัง เพราะพระพุทธเจ้าและพระอริยบุคคล

ทั้งหลาย ท่านสามารถดับตัณหาได้เป็นแบบอย่างให้เห็นอยู่ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนให้ชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม เพื่อที่จะได้พบความสงบสุขอย่างแท้จริง และเป็นการตัดภพตัดชาติ ตัดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ซึ่งท่านเรียกภาวะดังกล่าวนี้ว่า นิพพาน การดับตัณหาได้โดยสิ้นเชิง ก็คือ การดับทุกข์ทั้งปวงด้วยสรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนตกอยู่ในความทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อหมดตัณหาหรือดับตัณหาได้ ก็หมายความว่าดับเชื้อแห่งการเกิดได้ เมื่อไม่เกิดก็ไม่ต้องทุกข์อีก การเกิดนั้นไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไรก็ต้องเป็นทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

วิธีการที่จะดำเนินไปสู่ความดับตัณหา พระพุทธศาสนาซึ่งไปที่มรรคมืองค์ ๘ ประการ โดยย่อได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา หากบุคคลปฏิบัติตนตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ อันเป็นทางสายกลาง คือ ไม่หย่อนเกินไป ไม่ตึงเกินไป ปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขครบบริบูรณ์แล้ว อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน ก็จะหมดสิ้นไป หลังจากนั้น วิชชา คือ ความรู้แจ้งตามความเป็นจริงก็จักเกิดขึ้น วิชชา นั้นเองจะเป็นเครื่องกำจัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงให้หมดไป เป็นการดับตัณหา ซึ่งเป็นเชื้อแห่งการเกิดเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ได้อย่างสิ้นเชิง เป็นการตัดสังสารวัฏให้สิ้นสุดลงไม่มีการเวียนเกิดเวียนตายอีก ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ก็สิ้นสุดลง ไม่มีความดับทุกข์ใด ๆ อีกต่อไป การเกิดในชาตินั้นก็ถือเป็นชาติสุดท้าย ไม่มีการปรากฏในโลกนี้หรือในโลกอื่น เรียกว่าที่สุดแห่งทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า นิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาไว้ว่า

ความหวนไหวย่อมนมีแก่บุคคลผู้ถูกตัณหาและทิฏฐิอาศัยความ
หวนไหวย่อมนมีแก่บุคคลผู้ไม่ถูกตัณหาและทิฏฐิอาศัย เมื่อความ
หวนไหว (จิต) ไม่มี ก็ย่อมนมีปัสสัทธิ เมื่อมีปัสสัทธิ ก็ย่อมนมีตัณหา
เมื่อไม่มีตัณหา ก็ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อไม่มีการเวียนว่ายตาย
เกิด ก็ไม่มีการจุติและการอุปบัติ เมื่อไม่มีการจุติและการอุปบัติ ก็ไม่มีโลกนี้
โลกอื่นและระหว่างโลกทั้งสอง นี่คือที่สุดแห่งทุกข์^{๕๑}

สำหรับธรรมที่ท่านเรียกว่า “นิพพาน” นั้น มีความหมายดังที่พระพุทธดำรัสว่า “ภาวะที่สงบ ประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลесคืนอุปธิกิเลสทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา ความคลายกำหนด ความดับ นิพพาน”^{๕๒} และมีพระพุทธดำรัสตรัสไว้อีกความหมายหนึ่งว่า “คนที่รู้ว่า สิ่งนี้ (ขันธ ๕) ตามเป็นจริงด้วยปัญญาแท้ ก็จะละความอยากในภพ (การเกิดหรือการอยู่ในโลก) ทั้งไม่ยินดีในวิภวตัณหา (ความอยากได้การไม่มี ไม่เป็น การอยากในชีวิตจบลง) ความดับสนิทเพราะไม่มีกิเลสเหลือเลย เพราะตัณหาหมดไปโดยสิ้นเชิง เรียกว่านิพพาน”^{๕๓} เมื่อว่าด้วยความหมายแล้ว สภาวะนิพพาน หมายถึง สัจจะ คือสภาวะธรรมขั้นสูงสุด สามารถประจักษ์ชัดแก่ตนเองได้ หรืออีกนัยหนึ่งสภาวะนิพพาน คือสภาพที่ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง (อสังขตะ) หรืออาการดับของสังขาร เมื่อกกล่าวโดยสรุป สภาวะนิพพาน คือ การดับทุกข์ ได้แก่การสงบสังขาร ความสลесคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสารถอดตัณหา ความดับตัณหา ความออกจากตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เรียกว่าสัจจะอย่างเดียว^{๕๔}

^{๕๑} พุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๗๔/๓๒๔.

^{๕๒} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๕๑๒.

^{๕๓} พุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๘๔/๑๐๕ - ๑๐๗.

^{๕๔} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๕๐/๒๗๕.

จากความหมายของนิพพานที่ยกมานี้ เป็นการรับรองถึงการดับตัณหาโดยสิ้นเชิงนั้น แสดงว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา การดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ โดยครบถ้วนบริบูรณ์ ย่อมสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด หรือสามารถดับตัณหาได้หมดสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลใดก็ตาม หากสามารถฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ของตน ตามหลักของอริยมรรคมี องค์ ๘ หรือ ตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ประพฤติปฏิบัติให้ครบถ้วนบริบูรณ์ ย่อมได้รับผล คือ ความสงบระงับทุกข์ ดับตัณหาทั้งปวงได้ ๆ ทุกคน โดยไม่เลือกหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ผู้มีสิทธิ ที่จะบรรลุธรรมเสมอกันทุกคน

โลกในยุคปัจจุบันที่มนุษย์และสัตว์ต้องดำรงชีวิตอย่างยากลำบากแก่งแย่ง กักตุนหวัง กอบโกยผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุด ก็เพราะมีตัณหาอันเป็นเหตุให้ประกอบกรก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ความสับสน ความวุ่นวาย ความดิ้นรนและสร้างปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ อีก มากมายแก่ทุกระดับของสังคม ดังนั้นปัญหาวุ่นวายต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นน้อยลงหรือไม่ให้มีการ เกิดขึ้นเลย หากมนุษย์ต้องควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม คือมีความรู้ ความพอใจในทรัพย์สมบัติของตนเอง ซึ่งความทุกข์ทั้งหลายนั้นจะหมดไป เมื่อมนุษย์สามารถที่จะละหรือดับตัณหาให้ หมดไปได้

สรุปว่า ตัณหาทั้ง ๓ อย่าง ต่างก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ตัณหาเป็น ต้นเหตุของความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้ว ก็ จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละ ตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะให้ปุถุชนที่ ยังมีตัณหาอยู่นั้นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะตัณหาเป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์ น้อยที่สุด จะให้ละตัณหาได้โดยสิ้นเชิงอย่างพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ ปุถุชนคนธรรมดาก็ละ ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้ เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง กล่าวคือ ใน เบื้องต้นอาศัยตัณหาเป็นตัวชี้แนะหรือเป็นแรงจูงใจไปก่อน กาลต่อมาจึงพยายามสร้างความรู้ความ เข้าใจ จนเกิดความรักความซาบซึ้งในภาวะดีงามที่เป็นผลของการกระทำนั้น ๆ จนเปลี่ยนมาเป็น ธรรมฉันทะ เปลี่ยนแรงจูงใจเปลี่ยนพฤติกรรมในภายหลัง สรุปแล้ว คุณค่าของการละตัณหา คือ ๑) การได้พบความสุขอย่างแท้จริง และ ๒) เป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด

๒.๗ บทสรุป

จากการศึกษาค้นหาในพระพุทธศาสนา พบว่า ค้นหา ตามรูปศัพท์แปลว่า ความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชน คือคนที่หนาแน่นไปด้วยกิเลส คนที่ยังมีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคล หรือพระอริยะ ความหมายของค้นหาตามกระบวนการ หมายถึง การแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม เปรียบเหมือนผลไม้ที่มีทั้งสามส่วนอยู่ในตัวมันคือ ส่วนที่เป็นเปลือก ส่วนที่เป็นเนื้อ ส่วนที่เป็นเมล็ด ในส่วนที่เป็นเมล็ดนั้น เมล็ดใดมียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเป็นเมล็ดเป็น ซึ่งมันสามารถที่จะงอกเจริญเติบโตได้อีก ถ้ามันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ แต่ถ้าเมล็ดนั้นไม่มียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเมล็ดแห้ง แม้จะนำไปปลูกรดน้ำพรุนดินอย่างไร ก็ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เฉกเช่นเดียวกับคนที่มิได้ค้นหาคือความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความต้องการที่ฝังอยู่ในจิตใจ ก็เหมือนกับยางชุ่มที่มีอยู่ในเมล็ดของผลไม้เหล่านั้น บรรณาความกระหาย ในวัตถุสิ่งของ ประกอบด้วยอารมณ์ยินดีพอใจ ทำให้จิตใจมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักอิ่ม เหมือนกับคนโง่ที่เพียรตกแล้วเติมลงไปในทะเลน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์และนำไปสู่วิภูฏสงสาร

ค้นหาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท คือ ๑) ค้นหาแบ่งโดยอาการ ได้แก่ กามค้นหา ความยินดีติดใจในอารมณ์ ๒) ภาวค้นหา ความอยากมีอยากเป็น วิภวค้นหา ความไม่ยอมมีไม่ยอมเป็น ๒) ค้นหาแบ่งตามอารมณ์ ได้แก่ รูปค้นหา คือ ค้นหาที่เกิดขึ้นจากการได้เห็น รูป สัททค้นหา ค้นหาที่เกิดขึ้นจากการได้ยินเสียง คันธค้นหา ค้นหาที่เกิดขึ้นจากการได้กลิ่น รสค้นหา คือ ค้นหาที่เกิดขึ้นจากการได้รส โภจณูปค้นหา คือ ค้นหาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส อัมมค้นหา คือ ค้นหาที่เกิดขึ้นทางใจ และ ๓) ค้นหาแบ่งโดยกาล ได้แก่ ค้นหา ๑๐๘ ได้แก่ ค้นหา-วิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายใน มารวมกับค้นหาวิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายนอก รวมเป็น ๓๖ แล้วนำอดีต ปัจจุบัน อนาคต มาคูณ จึงได้ค้นหา ๑๐๘ ซึ่งเป็นค้นหา ๓ ว่าโดยอาการ ค้นหา ๖ ว่าโดยอารมณ์ และว่าโดยกาล มาประกอบของค้นหาที่เกิดขึ้นของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นำไปสู่ความทุกข์นั้นคือการที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ค้นหาในพระพุทธศาสนามีลักษณะที่ชักนำไปสู่เกี่ยวข้องต้องเกิดภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนด ด้วยอำนาจแห่งความเพิลิตเพลิน มีปรกติเพิลิตเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่ กามค้นหา ภาวค้นหา วิภวค้นหา เพราะบุคคลใดถูกค้นหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก จะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความทุกข์รำไป มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด และต้องเวียนเกิดเวียนตายตามวงจรของวิภูฏต่อไป สาเหตุและบ่อเกิดของค้นหา ช่วยให้เข้าใจถึงที่มาหรือที่ตั้งที่เกิดแห่งค้นหามากยิ่งขึ้น และที่ได้อธิบายมาตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่าเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งของค้นหาเท่านั้น ยังมีสาเหตุของบ่อเกิดค้นหา หรือที่มาแห่งค้นหาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุอย่างแท้จริงของค้นหา คือ อวิชชา ความไม่รู้ (ตามความเป็นจริง) อวิชชา นี้ เป็นที่มาเบื้องต้นแห่งค้นหา ถ้าคนเราไม่มีอวิชชา (ความไม่รู้) ก็ไม่มีค้นหา คือความอยาก ทุกข์ก็ไม่มี อวิชชานั้น เป็นเหตุเบื้องต้นแห่งทุกข์ ค้นหาเป็นเบื้องต้นปลายแห่งทุกข์ ค้นหาเกิด เพราะอวิชชาปิดบังตัวปัญญาเอาไว้ อวิชชานั้น เปรียบเหมือนความมืด ส่วนตัวปัญญาเปรียบเสมือนความสว่าง เวลาที่มี

ความมืด ก็ไม่สามารถจะมองเห็นอะไร ๆ ได้ เพราะความมืดปิดบังเอาไว้นั่นเอง และภายใต้ความมืดนั้นเอง มีอันตรายแอบแฝงอยู่เสมอ แต่เมื่อนั้นมีแสงสว่างเกิดขึ้น ก็จะสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายได้ตามความเป็นจริง อันตรายจากหนามหรือตัวสัตว์มีพิษต่าง ๆ ก็จะเบาบางลงหรืออาจไม่มีเลยก็ได้ เพราะเราสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นอันตรายก็หลีกเลี่ยงหรือหาวิธีป้องกันและขจัดออกไป คนมีปัญหาที่เช่นเดียวกันกับมีแสงสว่างเกิดขึ้นท่ามกลางความมืดนั้นเอง ย่อมสามารถบรรเทาทุกข์ทั้งปวงลงได้หรือดับทุกข์ได้ เหมือนพระอริยะเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

วิธีการละตัณหาที่มีหลักการใหญ่ ๆ คือ ๑) กระบวนการปฏิจจนสมุพบาทที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิจจนสมุพบาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลขั้นอรหันต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิจจนสมุพบาท จะพบได้ว่า เป็นการเริ่มต้นดับที่อวิชชา ก่อน เมื่อดับอวิชชาได้แล้ว อวิชชาคือความรู้แจ้งก็เกิดขึ้นแทน แต่อวิชชานั้นเป็นกิเลสกลุ่มเดียวกับกับตัณหาและอุปาทาน เมื่อดับอวิชชาได้ จึงมีผลต่อการดับตัณหาด้วย เมื่อดับตัณหาได้แล้วก็ดับอุปาทานไปในตัวเนื่องจากเป็นกิเลสที่รวมในกลุ่มเดียวกัน ๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมงคล ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กันหรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือท่านย่อมรรคมงคล ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมกันนี้ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีชั้น ๕ อยู่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว เรียกว่าอนุอุปาทิเสสนิพพาน ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ตัณหาทั้ง ๓ อย่าง ต่างก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ตัณหาเป็นต้นเหตุของความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะให้ปุถุชนที่ยังมีตัณหาอยู่นั้นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะตัณหาเป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด จะให้ละตัณหาได้โดยสิ้นเชิงอย่างพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์ ปุถุชนคนธรรมดาก็ละไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง กล่าวคือ ในเบื้องต้นอาศัยตัณหาเป็นตัวชี้หน้าหรือเป็นแรงจูงใจไปก่อน กาลต่อมาจึงพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ จนเกิดความรักความซาบซึ้งในภาวะดีงามที่เป็นผลของการกระทำนั้น ๆ จนเปลี่ยนมาเป็นธรรมฉันทะ เปลี่ยนแรงจูงใจเปลี่ยนพฤติกรรมในภายหลัง สรุปแล้ว คุณค่าของการละตัณหา คือ ๑) การได้พบความสุขอย่างแท้จริง และ ๒) เป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด

บทที่ ๓

ตัณหาในคริสต์ศาสนา

ในงานวิจัยบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาตัณหาในทางคริสต์ศาสนา ในประเด็น ความหมาย ประเภท ลักษณะ สาเหตุและบ่อเกิด วิธีการละ คุณค่าของการละตัณหา ดังต่อไปนี้

๓.๑ ความหมายของตัณหา

คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก สอนเรื่องเพศ ในพระธรรมปฐมกาลกล่าวถึงเรื่อง “เพศ” ว่าเป็น “สิ่งที่พระเจ้าทรงโปรดประทานให้แก่มนุษย์” บทเพลงซาโลมอน เป็นพระธรรมที่รวบรวม “บทเพลงแห่งความรัก” ซึ่งจัดเป็นบทประพันธ์ที่เกี่ยวกับความรักระหว่าง เพศที่ (Erotic) ของโลกโบราณก็ว่าได้บุคคลส่วนใหญ่ในพระคัมภีร์เดิมและใหม่ล้วนแต่แต่งงานแล้วทั้งสิ้น แต่ที่สำคัญพระเจ้าทรงมีพระประสงค์ที่จะให้ “เพศสัมพันธ์เป็นภาษาแห่งการอุทิศตนแก่กันและกัน” มีนักเขียนผู้หนึ่งกล่าวว่า “เพศสัมพันธ์เป็นรูปแบบที่สุดยอดหรือสุดสุดของภาษาท่าทาง ภาษากาย (Body Language) ของมนุษย์ที่กำลังแสดงความหมายว่า “ฉันรักคุณและฉันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับคุณตลอดชีวิต” พระเยซูคริสต์ได้กล่าวถึงเรื่อง “เพศ” ในขณะที่ทรงสอนถึงเรื่อง “การหย่าร้าง” ซึ่งคนในเวลานั้นใช้เรื่องเพศและการหย่าร้างในทางที่ผิดและเป็นโทษ พระเยซูคริสต์ตรัสเตือนถึงหลักการในพระธรรมปฐมกาลว่า “เขาทั้งสองจะเป็นเนื้ออันเดียวกัน”^๑ พระเยซูคริสต์ไม่ได้ทรงห้ามโหด หรือขัดขวางความสุขของมนุษย์ แต่พระองค์ทรงกำบังปกป้องการสมรสสตรีและความสุขของมนุษย์ การเป็น “เนื้ออันเดียวกัน” เป็นข้อเท็จจริงและหลักการที่สำคัญที่เราไม่สามารถมองข้าม หรือไม่ต้องการรับทราบ หรือเหวี่ยงทิ้งไปโดยไม่สนใจ บัญญัติข้อที่ ๖-๗ ของบัญญัติ ๑๐ ประการ กล่าวว่า “อย่าล่วงประเวณีฝ่าฝืนเขา”^๒ ไม่ได้เป็นการต่อต้านเรื่องเพศสัมพันธ์ แต่เป็นการสนับสนุนส่งเสริมการแต่งงานและเป็นการปกป้องสถาบันครอบครัวเพราะ เพศสัมพันธ์ มีความ สำคัญมากในความสัมพันธ์ของมนุษย์ เพศสัมพันธ์มีไว้เพื่อเป็นการปกป้องสังคม ไม่ใช่มีไว้เพื่อให้เกิดการกดขี่ข่มเหงในสังคม เพศสัมพันธ์มีไว้เพื่อผูกพันสามีและภรรยาเข้าด้วยกัน ให้ทั้งสองมีความใกล้ชิดสนิทกันอย่างแนบแน่นเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุกครั้งที่คู่สมรสมีเพศสัมพันธ์กัน เพื่อเป็นการเตือนย้ำถึงความรักความผูกพันที่ใกล้ชิดและตอกย้ำถึงการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเป็นเนื้อเดียวกันของสามีและภรรยา ทั้งฝ่ายร่างกายและฝ่ายจิตวิญญาณ พระคัมภีร์ไม่ได้มีมุมมองเรื่องของเพศสัมพันธ์ ว่าเป็นเรื่องต่ำช้าและไม่มีความสำคัญ แต่กลับมีทัศนะ มุมมองเรื่องเพศสัมพันธ์ที่สูง สวยงามและสำคัญ

^๑ ปฐม. ๒ : ๒๔.

^๒ อพย. ๒๐ : ๑๔.

ตัณหาในคริสต์ศาสนา หมายถึง รูปแบบความต้องการความรุนแรงของมนุษย์ ตัณหาในคริสต์ชนให้ความหมายเฉพาะคำนี้ คือ หมายถึง การเคลื่อนไหวของความอยากได้ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์^๓

ตัณหา หมายถึง การหมกมุ่น ผักใฝ่อยู่แต่ฝ่ายเนื้อหนัง กริยาวาจายาบาโลน ไม่รักเกียรติและศักดิ์ศรี แต่งกายล่อแหลม ความคิดสกปรกกลุ่มหลง^๔

ตัณหา หมายถึง สันดานชั่วในตัวมนุษย์, ความประพฤติชั่วจนเคยชินความประพฤติชั่วแต่ละครั้งเรียกว่า “กิเลสวัตร” หากประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัยหรือสันดาน เรียกว่า กิเลส ซึ่งให้ความหมายที่คล้ายกันกับอัสวะ, กิเลส, ตัณหา^๕

ดังนั้น ตัณหาในศาสนาคริสต์เป็นความคิดที่ต้องการอยากได้ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับข้อบัญญัติและหลักปฏิบัติของทางศาสนา เป็นหนทางที่จะทำให้บาปแล้วส่งผลให้ตนเองต้องประสบกับความยุ่งยากและเดือดร้อนภายหลัง

๓.๒ ประเภทของตัณหา

ตัณหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภหรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน ความรักประเภทนี้มักทำให้เกิดการล่วงประเวณีและในที่สุดก็หย่าร้างกัน ดังที่ปรากฏในจดหมายของท่านนักบุญเปาโลซึ่งมีไปถึงชาวโครินธ์ฉบับที่ ๑ บทที่ ๗ ว่าด้วยปัญหาเกี่ยวกับการสมรสว่า “เพื่อป้องกันการล่วงประเวณีผู้ชายทุกคนควรมีภรรยาเป็นของตน และผู้หญิงทุกคนมีสามีเป็นของตน สามีพึงประพฤติต่อภรรยาตามควร”^๖ เป็นต้น

จากข้อความในพระคัมภีร์คริสตธรรมนี้ยืนยันได้ว่า ความรักของปุถุชนประเภทที่มีความกำหนดปะปนอยู่นี้ ถ้าดีก็อยู่ด้วยกันนาน ถ้าไม่ดีก็เลิกร้างกันไป หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหมดความเยื่อใยต่อกันแล้ว ก็มีการนอกใจผิดศีลล่วงประเวณีกับชู้ เป็นต้น ถึงความรักประเภทที่เจือด้วยราคะนี้จะไม่หยิ่งยโสก็ตาม อย่างไรก็ตาม พระเจ้าได้ทรงทำความรักนี้ให้ยังยืนให้เกิดเป็นรักแท้ รักที่จริงใจ รักที่เสียสละ รักที่ซื่อสัตย์ต่อกัน เพราะพระองค์ทรงมีพระเมตตาที่แผ่ไพศาลให้กับคนไม่เลือก เป็นความรักที่มีลักษณะต่าง ๆ ดังประกาศอธิบายไว้ในคัมภีร์โฮเซยาว่าด้วยภรรยานอกใจของโฮเซยาและบุตรของนางและความรักของพระเจ้าต่อชนชาติที่นอกพระทัยพระองค์ในหนังสือพระทัยของพระเยซูเจ้า ที่บาทหลวงฟรังซิสโกส ได้อธิบายไว้ดังนี้

^๓ วีระ อารณรัตน์, คำสอนพระศาสนาคาทอลิกภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า, แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑล, (กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๕๔), หน้า ๕๙๒.

^๔ ไพบูลย์และคณะสงฆ์ชาวเลเขียนแผนกคริสตธรรมคำสอน, **บาปต้น : พยศชั่ว**
[ออนไลน์]:<http://www.catholic.or.th/spiritual/books/catholicteach/teach02.html> [๑๔ก.ย.๒๕๕๗]

^๕ กิริติ บุญเจือ, **พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์**, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารการวิจัย, ๒๕๒๔), หน้า ๗๓.

^๖ คร. ๗ : ๒-๓.

๑. ความรักเยี่ยงสามี ประกาศกโฮเซยาบุตรแห่งเบเออร์ในรัชกาลอุสซีซียาห์ อาหัส และเฮเซคียาห์เปรียบเทียบความรักของพระเจ้ากับความรักของสามีที่ซื่อสัตย์และมีใจเมตตากรุณาต่อภรรยาที่นอกใจ พระองค์ทรงกล่าวอิสราเอลว่า “จงว่ากล่าวมารดาของเจ้า จงว่ากล่าวเถิด เพราะว่านางไม่ใช่ภรรยาของเราและเราไม่ใช่สามีของนาง ให้เธอทิ้งการเล่นซู้เสียจากหน้าของเธอและทิ้งการล่วงประเวณีเสียจากระหว่างกันของนาง”^๗ แต่ถึงกระนั้นก็ดี พระองค์ไม่ทรงพอพระทัยที่จะลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นแต่ทรงลงโทษเพื่อชักชวนให้กลับเนื้อกลับใจ โดยพระองค์ทรงใช้วิธีการที่นุ่มนวล ดังนี้ว่า “ดูเถิดเหตุนี้เราจะเกลี้ยกล่อมนางพานางเข้าไปในถิ่นทุรกันดารและปลอบใจนาง เราจะให้นางมีสวนอยู่บนที่นั้น กระทำให้หุบเขาอาโคร์เป็นประตูแห่งความหวังแล้วนางตอบอย่างสมัยเมื่อนางยังสาวอยู่ดังในสมัยเมื่อนางออกมาจากแผ่นดินอียิปต์”^๘ กล่าวได้ว่า ประกาศกโฮเซยานี้เป็นการให้ความรู้จักความรักที่ลึกซึ้งซึ่งเปรียบเหมือนสามีที่อภัยให้ภรรยาของตัวที่ทำการล่วงประเวณีกับชายอื่นโดยไม่คิดอาฆาตแค้นแต่ประการใด ดังพระเมตตากรุณาและความซื่อสัตย์ของพระเจ้าที่พระองค์ทรงสัญญาว่า “เราจะหมั้นเจ้าไว้ด้วยความชอบธรรม ความยุติธรรม ความรักมั่นคงและความกรุณา เราจะหมั้นเจ้าไว้สำหรับเราด้วยความสัตย์ซื่อและเจ้าจะรู้จักพระเจ้า”^๙

๒. ความรักเยี่ยงบิดา ประกาศกโฮเซยาเปรียบเทียบความรักของพระเจ้ากับความรักของบิดาต่อบุตร เป็นความรักที่อ่อนโยนและความซื่อสัตย์ ในบทที่ ๑๑ ว่าด้วยพระเจ้าทรงอาลัยถึงชนชาติของพระองค์ที่หลงเงิน ประกาศกโฮเซยากกล่าวถึงพระเจ้าผู้มีพระเจ้าผู้มีพระคำรัสเหมือนบิดาที่มีบุตรดื้อดึงไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของตน คิดจะมอบเขาแก่ศัตรู แต่พระเจ้าทรงเปลี่ยนพระดำริพระองค์ทันทีว่า

โอ เอฟราอิมเอ๋ย เราจะปล่อยเจ้าได้อย่างไร โอ เอฟราอิมเอ๋ย เราจะโยนเจ้าไปให้ผู้อื่นได้อย่างไร เราจะปล่อยเจ้าให้เหมือนอ้อมาที่ได้อย่างไร เรากระทำเจ้าให้เหมือนเมืองเศโบยิมได้อย่างไรจิตใจของเราปั่นป่วนอยู่ภายในความเอ็นดูของเราก็คุกรุ่นขึ้นเราจะไม่ลงอาชญาตามที่เรารู้จักจัดเราจะไม่ทำลายเอฟราอิมอีกเพราะเราเป็นพระเจ้าไม่ใช่มนุษย์^{๑๐}

กล่าวได้ว่าพระเจ้าทรงมีพระทัยที่กรุณาพระเจ้าทรงเป็นองค์ความรักพระเจ้าทรงเปิดเผยธรรมอันล้ำลึกของพระองค์แก่เราโดยทรงเปรียบดวงใจของบิดาผู้มีความรักความเอ็นดูลูกในอกเสมอจนไม่อาจที่จะลงโทษบุตรของตนแม้ว่าบุตรจะทำผิดมากสักเพียงไรเพราะพระเจ้าทรงมีพระทัยที่ไม่มีความโกรธและไม่ปรารถนาที่จะแค้นต่อผู้ที่เป็นบุตรดังที่ปรากฏพระคัมภีร์ว่า “พระทัยของพระองค์ “ทรงกริ้วช้าและบริบูรณ์ด้วยความรักมั่นคงและความสัตย์จริง”^{๑๑}

๓. ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ในข้อเขียนของประกาศกอิสยาห์การเปรียบเทียบความรักของพระเจ้ากับความรักระหว่างเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวเจ้าบ่าวมีความชื่นชมในความรักต่อเจ้าสาวฉันใด พระผู้สร้างก็ทรงยินดีที่จะรักมนุษย์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น ฉะนั้น ดังข้อความนี้ว่า “เพราะชายหนุ่ม

^๗ ฮชย. ๒ : ๒.

^๘ ฮชย. ๒ : ๑๔ - ๑๕.

^๙ ฮชย. ๒ : ๑๙ - ๒๐.

^{๑๐} ฮชย. ๑๑ : ๘ - ๙.

^{๑๑} อพย. ๓๔ : ๖.

แต่งงานกับหญิงพรหมจารีฉันใดบุตรชายทั้งหลายของเจ้าจะแต่งงานกับเจ้าฉันนั้นและเจ้าบ่าวเปรมปรีดิ์ เพราะเจ้าสาวฉันใดพระเจ้าของเจ้าจะเปรมปรีดิ์เพราะเจ้าฉันนั้น”^{๑๒} กล่าวได้ว่าความรักของเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวในวันแต่งงานนั้นเป็นความรักที่น่าชื่นชมยินดีอย่างยิ่งในเวลาขณะนั้นเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวมีจิตที่บริสุทธิ์สมัครใจอยู่ด้วยกัน (ยกเว้นผู้ที่ถูกบังคับ) เป็นความรักที่น่าชื่นชมยินดีของพระเจ้าและเป็นความรักที่น่าชื่นชมยินดีของเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวการพบปะกันด้วยความรักที่น่าชื่นชมยินดีเช่นนี้ นำความสุขแท้จริงแก่พวกเขาและพระเจ้า

นักบุญยอห์นแยกแยะความโลภหรือความใคร่ออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ตัณหาทางเนื้อหนัง ตัณหาทางเนื้อหนัง หมายถึง ความอยากได้ในสิ่งที่พระเจ้าห้ามตาม ความปรารถนาที่ชั่วร้ายสำหรับสิ่งที่ทางเนื้อหนัง สิ่งแรกที่มีมักจะมาถึงใจคือการผิดประเวณี และการผิดประเวณี”^{๑๓} มีชู้ มักจะใช้ในพระคัมภีร์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดกฎหมายทั้งหมดระหว่างหนึ่งหรือมากกว่าบุคคลที่แต่งงานแล้ว “ชู้” เป็นการผิดประเวณีมีทั้งผลงานทางเนื้อหนัง”^{๑๔} เนื้อหนังในพระคัมภีร์เดิม หมายถึง ร่างกายของมนุษย์ซึ่งสูญสลายได้ แต่ในพระคัมภีร์ใหม่ ส่วนใหญ่มีความหมายลึกกว่านั้น”^{๑๕} คือเป็นตัวการที่ทำให้เราทำบาป มันจึงเป็นอำนาจบาปที่แฝงอยู่ตัวเรา ทำให้เราต่อสู้อะไรและไม่ประพฤติตามน้ำพระทัยของพระเจ้า ไม่ยอมประพฤติตามพระวจนะของพระองค์”^{๑๖} เนื้อหนังจึงเป็นสิ่งที่นำเราไปสู่ความตาย”^{๑๗} และเป็นศัตรูกับพระวิญญาณ ด้วยเหตุนี้พระเยซูจึงตรัสสอนว่า เนื้อหนังไม่มีประโยชน์ใด ๆ เลย”^{๑๘} เนื้อหนังจึงเล็งถึงอำนาจบาปในตัวมนุษย์ทั้งฝ่ายร่างกายและจิตวิญญาณ เมื่อร่างกาย จิตใจ และวิญญาณของมนุษย์มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเหตุนี้เอง ซาตานจึงมีหนทางเข้าสู่จิตใจ (ความคิด) และวิญญาณโดยทางเนื้อ ยุทธวิธีนี้เห็นได้ชัดในการล่อลวงครั้งแรกของมนุษย์ เอวา “มองเห็นว่าต้นไม้ที่นั้นเหมาะสำหรับอาหาร (ชิมรส) และเห็นว่ามันน่าดูและต้นไม้ที่นั้น นำปรารถนาเพื่อทำให้เขาฉลาด เธอจึงเอามันมากินและให้สามีของเธอด้วย”^{๑๙} ซาตานใช้สัมผัสและปรารถนาของเนื้อหนัง เพื่อเป็นหนทางไปสู่ความคิดจิตใจและวิญญาณ ถ้าซาตานไม่สามารถ ปิดบังตาของคุณ และทำให้คุณไม่รับความจริงของข่าวประเสริฐ ตัณหาของเนื้อหนังต่อสู้อัจฉริยะ “ให้เว้นจากตัณหาของเนื้อหนัง ซึ่งเป็นข้าศึกต่อวิญญาณจิตของซาตานใช้เนื้อหนังเพื่อให้มีผลกระทบต่อจิตใจ “แต่ข้าพเจ้าเห็นมีกฎอีกอย่างหนึ่งอยู่ในกายของข้าพเจ้า ซึ่งต่อสู้กับกฎแห่งจิตใจของข้าพเจ้า และชักนำให้ข้าพเจ้าอยู่ใต้บังคับกฎแห่งบาป ซึ่งอยู่ในกายของข้าพเจ้า”^{๒๐} กายของข้าพเจ้า หมายถึง เนื้อหนัง

^{๑๒} อสย. ๖๒ : ๕.

^{๑๓} ๑ยน. ๒ : ๑๖.

^{๑๔} กท. ๕ : ๑๙.

^{๑๕} รม. ๘ : ๔ - ๘.

^{๑๖} กท. ๕ : ๑๙ - ๒๑.

^{๑๗} รม. ๘ : ๖.

^{๑๘} ๑ยน. ๖ : ๖๓.

^{๑๙} ปฐก. ๓ : ๖.

^{๒๐} ๑ปต. ๒ : ๑๑.

^{๒๑} รม. ๗ : ๒๓.

๒. ตัณหาทางตาหรือสายตา หมายถึง ความอยากมีในทุกสิ่งตามที่ตาเห็น ซึ่งเกินจากน้ำพระทัยของพระเจ้า ที่กำลังยินดีกับความร่ำรวยและทรัพย์สินที่อุดมไปด้วยนี้เป็นตัณหาของความโลภเช่นคนตระหนี่เหนียวชอบสะสมอย่างไม่มีสิ้นสุดหรือพวกวัตถุนิยมที่มีความต้องการอย่างไร้ขอบเขต^{๒๒} ตาที่ชั่วร้าย หมายถึง ใจที่คับแคบและโลภมากตาที่ดีคือใจที่โอบอ้อมอารี^{๒๓}

๓. ความทะนงในลาภยศ (ความทะนงในลาภยศ) ความอยากเป็นที่พระเจ้าไม่ให้ เป็นความหยิ่งภาคภูมิใจในชีวิตคือความอยากไร้สาระสำหรับการให้เกียรติและเสียงปรบมือหรือปากแข็งใจตั้งที่จะไม่ให้หนึ่งในการสำนึกผิดและสารภาพบาปของพวกเขา ความหรุหราบุ่มเพื่อ

สรุปได้ว่า ความรักหรือความใคร่ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความรักระหว่างมนุษย์ถึงแม้ว่าจะเป็นความรักเยี่ยงสามี ความรักเยี่ยงบิดา ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ก็ถือว่าเป็นความรักแบบไม่ยั่งยืนสามารถแตกสลายได้ตลอดเวลา เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีจิตเปลี่ยนไปจากเดิมถ้านำหลักแห่งเมตตาของพระเจ้ามาใช้ ก็สามารถทำให้เป็นความรักที่ยั่งยืนและจริงใจต่อกันได้ เพราะความรักในพระเจ้าเป็นความรักที่ประเสริฐที่สุด

๓.๓ ลักษณะของตัณหา

มนุษย์มีความตึงเครียดบางประการในตน มีพัฒนาการต่อสู้กันในด้านความโน้มเอียงระหว่าง “จิตใจ” และ “เนื้อหนัง” แต่อันที่จริงการต่อสู้นี้เป็นเรื่องที่สับสนตักกันมาจากบาปเป็นผลที่ตามมาของบาปและในเวลาเดียวกันก็เป็นการยืนยันถึงบาป มันเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์การรับรู้ทางใจในชีวิตประจำวัน การงานของเนื้อหนัง ได้แก่ การลวงประเวณี การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือวิทยาคม การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การโกหกตัวเอง การอิจฉาริษยา การใฝ่สูง การทุ่มเถียงกัน การถือตัว การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกร เป็นต้น

เพราะเขาพูดเยอหยิ่งอวดตัว และเขาใช้ความปรารถนาแห่งเนื้อหนังกับความกำหนดเพื่อจะล่อลวงคนทั้งหลายที่กำลังหนีไปจากคนเหล่านั้นที่หลงประพฤติดี^{๒๔} ความตายของวิญญาณ^{๒๕} มีใจโน้มเอียงไปทางบาป ความโน้มเอียงไปทางความชั่วเรียกว่า ราคะ ตัณหา ทำให้มนุษย์ที่กระทำชั่วประสบกับความทุกข์เพราะตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า “ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงไหลกระทำตามความต้องการ ตัณหาถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า”^{๒๖} ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป พระบัญญัติ ข้อที่ ๙ คือ ห้ามความใคร่ทางเนื้อหนัง ข้อที่ ๑๐ คือห้ามความอยากได้ในทรัพย์สินของคนอื่น

^{๒๒} เสรี พงศ์พิศ, คริสต์ศาสนา, หน้า ๒๐๔.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๗.

^{๒๔} ปต. ๒ : ๑๘-๒๐.

^{๒๕} เทียบ Ds ๑๕๑๒.

^{๒๖} บัญญัติ โขศสวัสดิ์ธนะกิจ, “ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดทางศาสนาเรื่อง “ความทุกข์” ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา : บทบาทขององค์กรทางศาสนาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

สรุปได้ว่า ตัณหาในคริสต์ศาสนานั้น มีความโน้มเอียงระหว่างจิตใจและ เนื้อหนัง การรบสู้ทางใจในชีวิตประจำวัน การงานของเนื้อหนัง ได้แก่ การล่วงประเวณี การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือวิทยาคม การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การโกหกตัวเอง การอิจฉาริษยา การใฝ่สูง การทุ่มเถียงกัน การถือตัว การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกร เป็นต้น

๓.๔ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา

การไม่เชื่อฟังในคำสั่ง ไม่เชื่อว่าจะตายแน่ “เพราะพวกเจ้าทั้งหลายอันชั่วร้ายของตนเอง ปฏิเสธไม่ยอมฟังเรา”^{๒๗} สงสัยในพระวจนะเกิดอยากรู้ในสิ่งที่พระเจ้าไม่พอพระทัย (ไสยศาสตร์ผี) “เพราะการกบฏก็เป็นเหมือนบาป ถือฤกษ์ถ้อยยามและความดื้อดึงก็เป็นเหมือนความชั่วร้ายและการไหว้รูปเคารพเพราะเหตุที่ท่านทอดทิ้งพระวจนะของพระเยโฮวาห์พระองค์จึงทรงถอดท่านออกจากตำแหน่งกษัตริย์”^{๒๘} เกิดความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม^{๒๙} ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมารว่า มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เราล้มลงอยู่ในโลกแห่งวัตถุ เพื่อที่จะให้เราห่างจากพระเจ้า ดังที่ปรากฏในไบเบิลว่า

จงอย่ารักโลกและสิ่งใดที่อยู่ในโลกเลย ถ้าผู้ใดรักโลก ความรักพระบิดาก็ไม่อยู่ในตัวเขา เพราะทุกสิ่งที่อยู่ในโลก ได้แก่ ความมัวเมาในโลกีย์ และความหยิ่งทะนงในทรัพย์สมบัติล้วนไม่ได้มาจากพระบิดา แต่มาจากโลกทั้งสิ้น^{๓๐}

ตัณหาคือบ่อเกิดกรรมชั่วของมนุษย์ พวกเขาเต็มไปด้วยสรรพอธรรมความชั่วร้าย ความโลภ ความมั่งร้าย ความอิจฉาริษยา การฆ่าฟัน การวิวาท การล่อลวง การคิดร้าย พุดนินทา^{๓๑}

สรรพอธรรมความชั่วร้ายของมนุษย์ หมายถึง ความพอใจอยากจะฉกฉวยเอาทุกสิ่งของเพื่อนบ้านมาเป็นของตน ไม่เฉพาะแต่เงินเท่านั้น มันเป็นความบาปของคนที่ปล่อยให้ใจปรารถนา ความอยาก ตัณหาของตัวนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในโลก เขามองเห็นคนอื่นเป็นเหมือนสิ่งของ คนประเภทนี้ไม่มีพระเจ้า มีแต่ตัวเองกับความปรารถนาของตน^{๓๒}

การหลอกลวงหรือการทดลอง การลองใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงตั้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามตัณหาอันเป็นที่หลอกลวง^{๓๓}

^{๒๗} ยรม. ๑๖ : ๑๒.

^{๒๘} ซมอ. ๑๕ : ๒๓.

^{๒๙} จอห์น เดวิส, **เพิ่มความรู้หลักศาสนสตรคริสเตียนอรรถกถาธิบาย**, (กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๒๐๐๓), หน้า ๔๕.

^{๓๐} พิชรี วชิรินเวศ, “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕ - ๓๖.

^{๓๑} รม.๑:๒๙

^{๓๒} วิลเลียม บาร์คเลย์, **คำกรีกเล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๑๙๙๖), หน้า ๑๔๗.

^{๓๓} อฟ. ๔ : ๒๒.

ต้นหาเป็นสาเหตุของบาปตามหนังสือ The Summa Theological ของนักบุญโทมัส อไควนัส สาเหตุของบาปมี ๔ ประการ คือ

๑. ความไม่รู้

๒. กิเลสหรือต้นหา “Passion” ได้แก่ ความโกรธ ความโลภ ดั่งมีข้อความปรากฏอยู่ในคัมภีร์ว่า “ครั้งเกิดต้นหาขึ้นแล้ว ก็ทำให้เกิดความบาป และเมื่อความบาปเจริญเต็มที่แล้ว ก็นำไปสู่ความตาย” “ด้วยการรักเงินทองนั้น เป็นรากแห่งความชั่วทุกอย่าง”

๓. ความพยาบาท

๔. เจตจำนงของมนุษย์ มนุษย์ทำบาปเนื่องจากสาเหตุดังกล่าวแล้วนี้ได้ ๕ ทางคือ

๑. ความคิด ๒. ความปรารถนา ๓. วาจา ๔. การละเมิด ๕. การละเลย^{๓๔} “ปัญหาเหตุเกิดบาปตามทัศนะของ เซนต์โทมัสได้กล่าวแก้ปัญหาว่า

ความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนง หมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกครอบงำด้วยต้นหา ทำให้มองเห็นว่าจุดหมายเพื่อสนองต้นหาเป็นสิ่งประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวต้นหาเป็นสิ่งทีผลักดันเจตจำนงได้เช่นเดียวกัน แต่ความประเสริฐของมนุษย์มิได้อยู่ที่ต้นหา ทั้งนี้มนุษย์ยังมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทางชีวิตอีกอย่างหนึ่ง อันเป็นเหตุให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ถ้าหากมนุษย์มีเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันประกอบด้วยการใช้เหตุผล มนุษย์ก็สามารถเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ในฐานะมนุษย์ได้^{๓๕}

การใช้เสรีภาพในทางที่ผิดมนุษย์ตกในบาปทั้งสิ้น แทนที่จะเข้มแข็งกลับทำให้อ่อนแอมากยิ่งขึ้น...จะเห็นได้จากสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคม “บริโภคนิยม” เสนอสนองสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือยสนองกิเลสและต้นหาของผู้คน ผู้ต้องหาปัจจัยมาซื้อของสิ่งต่างๆ หรือสภาพเงื่อนไขของสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้ไร้เสรีภาพในทางที่ผิด”^{๓๖} ความปรารถนากระทำและการละเลยไม่กระทำในสิ่งที่พึงกระทำ ใครที่ตั้งใจปรารถนาที่จะขโมยก็ทำบาปด้วยความปรารถนาขโมยแล้ว ผู้วางแผนจะขโมยก็ทำบาปแล้วด้วยความปรารถนาแม้จะล้มเลิกแผนการไปและผู้ละเลยไม่ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากในเมื่ออยู่ในวิสัยที่จะช่วยเหลือได้ ก็ทำบาปด้วยการละเลยเช่นกัน^{๓๗}

^{๓๔} กรีกสุดา เตียร์ทอง “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นมีผลต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลลำปาง อำเภอรอนศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัษณ์มิตล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

^{๓๕} ปานทิพย์ ศุภนคร, “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๐๗.

^{๓๖} เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๓.

^{๓๗} กิริติ บุญเจือ, หลักปฏิบัติของชาวคริสต์ภาคหลัง, หน้า ๗๖.

“อย่ามองดูบ้านคนอื่นด้วยความอิจฉาอยากได้”^{๓๘}

“อย่าปรารถนาบ้านเรือนของเขา ที่ดิน ทาส ผูกสัตว์ ลา หรือสิ่งใด ๆ ที่เป็นของเขา”^{๓๙}

“ทรัพย์สมบัติของท่านอยู่ที่ใด ใจของท่านก็อยู่ที่นั่น”^{๔๐}

ห้ามปรารถนาทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งเป็นรากเหง้าของการลักขโมย การลักพาตัว การฉ้อโกง ซึ่งพระบัญญัติข้อที่ ๗ ห้ามไว้ “ค้นหาของดวงตา” นำไปสู่ความรุนแรงความอยุติธรรมที่ข้อที่ ๕ ห้ามไว้^{๔๑} ความโลภคล้ายกับการผิดประเวณี เกิดจากการนับถือรูปปฏิมาที่บัญญัติที่ ๓ ห้ามไว้ บัญญัติข้อ ๑๐ ค้นหาเป็นกิเลสมีความโลภเป็นบ่อเกิดของชีวิตเก่าและชีวิตใหม่ว่า “โลกียวิสัยในตัวท่านเสีย มีการล่วงประเวณี การโสโครก ราคะตัณหา ความปรารถนาชั่วและความโลภซึ่งเป็นการนับถือรูปเคารพ”^{๔๒}

การนับถือรูปเคารพอธิบายว่า “เป็นการเคารพบูชาสิ่งแทนที่จะเคารพบูชาพระเจ้า เงินเหรียญ ๑ บาทมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนักแต่ถ้าเราเอามันมาปิดดวงตาของเรา เงินเหรียญนั้นก็ยังสามารถทำให้เราไม่เห็นอะไรเลย แม้กระทั่งดวงอาทิตย์ขนาดใหญ่หิม่า เช่นเดียวกัน เมื่อมนุษย์ทำบาปด้วยการ นับถือรูปเคารพอยู่ในใจเขาจึงมองไม่เห็นพระเจ้าเพราะมีความโลภฝ่ายเนื้อหนังมาปิดบัง”^{๔๓} ตัณหาที่มีผลนำไปสู่การกระทำบาปทางเพศหรือการล่วงประเวณี ดังคำที่ว่า “การโลภ ความอธรรม การล่อลวงเขา ราคะตัณหา การใส่ร้าย ความเย่อหยิ่ง ความบัดซบ”^{๔๔} การล่วงประเวณีแก่นแท้ของความหมายมิใช่อยู่ที่การล่วงประเวณีแต่อยู่ที่ความปรารถนาอยากได้สิ่งของต้องห้าม เป็นความปรารถนาอยากจะได้สิ่งซึ่งไม่ควรเอามาเป็นของตน เป็นการกระตุ้นความอยากและความปรารถนาซึ่งขัดกับบทบัญญัติของพระเจ้าและของมนุษย์นั่นเอง

สรุปได้ว่า สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทัศนะของคริสต์ศาสนา เกิดแต่ความไม่รู้ กิเลสหรือตัณหา ความพยายาม เจตจำนงของมนุษย์ การนับถือรูปเคารพอธิบายว่า ตัณหาที่มีผลนำไปสู่การกระทำบาปทางเพศหรือการล่วงประเวณี การล่วงประเวณีแก่นแท้ของความหมายมิใช่อยู่ที่การล่วงประเวณีแต่อยู่ที่ความปรารถนาอยากได้สิ่งของต้องห้าม เป็นความปรารถนาอยากจะได้สิ่งซึ่งไม่ควรเอามาเป็นของตน เป็นการกระตุ้นความอยากและความปรารถนา ซึ่งขัดกับบทบัญญัติของพระเจ้าและของมนุษย์นั่นเอง

^{๓๘} อพย. ๒๐ : ๑๗.

^{๓๙} ฉธฐ. ๕ : ๒๑.

^{๔๐} มธ. ๖ : ๒๑.

^{๔๑} เทียบ ดย.น. ๒ : ๑๖. ; มคา ๒ : ๒.

^{๔๒} คร.๓ : ๕.

^{๔๓} วิลเลียม บาร์เลย์, คำกรีกเล่ม ๒, หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๔๔} มก.๗ : ๒๒.

๓.๕ วิธีการละตัณหา

การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ เขาจะต้องต่อสู้เอาชนะ “ความบาป” ดังที่พระเจ้าตรัสกับอิสราเอลว่า “เราจะให้ใจใหม่แก่เจ้า เราจะบรรจุจิตวิญญาณใหม่ ไว้ในเจ้า เราจะนำใจหินออกไปเสียจากเนื้อของเจ้าและให้ใจเนื้อแก่เจ้า และเราจะใส่วิญญาณของเราไว้ในเจ้า และกระทำให้เจ้าดำเนินตามกฎเกณฑ์ของเราและให้รักษากฎหมายของเรา”^{๔๕} ซึ่งมีวิธีดังต่อไปนี้

๑. การชำระใจ

การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม “ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมิตี การฆาตกรรม การมีชู้ การล่วงประเวณี”^{๔๖} การสู้รบต่อต้านตัณหาทางเนื้อหนังนั้นอาศัยการชำระใจให้บริสุทธิ์และการถือปฏิบัติการรู้ประมาณตน “จงรักษาตนให้อยู่แบบธรรมดาบริสุทธิ์และท่านจะเป็นเหมือนเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไม่รู้จักความชั่วร้ายซึ่งทำลายล้างชีวิตมนุษย์ ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นก็มีความสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า”^{๔๗} ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นคือบรรดาผู้ที่ได้ยอมกำหนดสติปัญญาและน้ำใจของตนต่อข้อเรียกร้องไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า ในสามเรื่องโดยเฉพาะคือความรัก^{๔๘} ความบริสุทธิ์ ความเที่ยงตรงทางเพศ ความรักต่อความจริง และการรับความเชื่อในลักษณะสากล มีความเชื่อมโยงกันระหว่างใจบริสุทธิ์ ร่างกายสะอาดและความเชื่อบริสุทธิ์ นักบุญออกัสติน สัตบุรุษต้องเชื่อข้อต่าง ๆ ดำเนินชีวิตอย่างดี สัตย์ซื่อโดยการนบนอบ และด้วยดวงใจที่บริสุทธิ์โดยการดำเนินชีวิตอย่างสัตย์ซื่อและเข้าไปในสิ่งที่เชื่อ ศีลล้างบาป ศีลกำลังและศีลมหาสนิทถือว่าเป็นพื้นฐานของของทุกชีวิตของคริสตชน ดังคำกล่าวที่ว่า

มนุษย์มีส่วนร่วมับธรรมชาติของพระเจ้านั้นโดยอาศัยพระพรหรรษาทานของพระคริสตเจ้า ทำให้มนุษย์เหมือนต้นกำเนิด ทำให้ชีวิตตามธรรมชาติพัฒนาและเจริญงอกงาม ศีลล้างบาปทำให้ผู้มีความเชื่อเกิดใหม่ ศีลกำลังบำรุงให้เข้มแข็งขึ้น และรับอาหารทรงชีวิตนิรันดรในศีลมหาสนิท ดังนี้ อาศัยศีลศักดิ์สิทธิ์เข้าเป็นคริสตชน สัตบุรุษจึงได้รับทรัพย์สมบัติชีวิตพระเจ้ามากขึ้น และก้าวหน้าสู่ความสมบูรณ์แห่งความรัก^{๔๙}

๒. ศีลล้างบาป

ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็บบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการด้วยอันที่จริงไม่มีสิ่งใดเลยที่ขัดขวางผู้ได้รับศีลล้างบาปให้เข้าสู่พระราชาชัยของพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็บบาปของอาดัม บาปส่วนตัว หรือผลที่ตามมาของบาปหนักที่สุดคือการแยกจากพระเจ้ายิ่งก็ตาม ผลที่ตามมาชั่วคราวบางประการของบาปยังคงมีอยู่ในตัวผู้รับศีลล้างบาป เช่นความทุกข์ทรมาน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตายหรือความเปราะบางติดอยู่กับชีวิต เช่น ความอ่อนแอทาง

^{๔๕} อชค. ๓๖ : ๒๖-๒๗ .

^{๔๖} ม.ธ. ๑๕ : ๑๙.

^{๔๗} มธ. ๕ : ๘.

^{๔๘} เทียบ ๑ ทธ. ๒ : ๓-๙ ; ทธ.๒ : ๒๓-๒๖.

^{๔๙} พระสันตะปาปา เปาโลที่ ๖, คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๒ ธรรมล้ำลึกของพระคริสตเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒๑.

อุปนิสัยใจคอและอื่น ๆ และความโน้มเอียงในทางบาป ซึ่งธรรมชาติประเพณีเรียกความใคร่หรือตัณหา “แรงกระตุ้นแห่งบาป” (fomespeccati) สิ่งนี้ไม่สามารถทำร้ายบรรดาผู้ที่ไม่เห็นด้วย โดยที่สิ่งนี้ได้ถูกทิ้งไว้เพื่อการทดลองและผู้ที่อยู่ด้วยพระพรของพระเยซูคริสตเจ้า ยิ่งกว่านั้นนักกีฬาที่เช่นกัน ไม่มีใครจะได้ชัยชนะนอกจากจะได้แข่งขันตามกติกา”^{๕๐}

การต่อสู้เพื่อความบริสุทธิ์ คือล้างบาปประทานพระพรจากพระพรที่ประทานแก่การชำระตนให้บริสุทธิ์จากบาปทั้งปวงแก่ผู้ที่รับศีลนี้ แต่ผู้รับศีลนี้ ต้องรับสู้ต่อเนื่องกับความใคร่ฝ่ายเนื้อหนังและความปรารถนาต่าง ๆ ที่ไร้ระเบียบ ด้วยพระพรของพระเป็นเจ้าจะทำให้เรามีชัยชนะ โดยอาศัย คุณธรรมและพระพรแห่งความบริสุทธิ์ ช่วยให้เรารักด้วยใจที่เที่ยงตรงและไม่แบ่งแยกโดยการตั้งใจบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วยการแสวงหาจุดหมายแท้จริงของมนุษย์ ด้วยการมองชื่อ ๆ จริ่งใจ ผู้รับศีลล้างบาปแสวงหาที่จะพบและกระทำตามน้ำพระทัยของพระเจ้าในทุกสิ่ง^{๕๑} โดยความบริสุทธิ์ โดยการมองภายนอกและภายในโดยรู้จักควบคุมความรู้สึกและจินตนาการต่าง ๆ โดยการปฏิเสธความคิดที่ไม่บริสุทธิ์ซึ่งนำเราให้เห็นห่างจากหนทางแห่งพระบัญญัติของพระเจ้า “การมองเห็นนั้น ความบริสุทธิ์ก่อให้เกิดความปรารถนาในบรรดาผู้โง่เขลา”^{๕๒} ก็มีไว้ในบัญญัติ ๑๐ ประการ

๓. การภาวนา

การภาวนา นักบุญออกัสติน กล่าวว่า ข้าพเจ้าคิดว่า การรู้จักประมาณตนนั้นเกิดขึ้นด้วยการพยายามของตนเองซึ่งข้าพเจ้ามิได้สำนึกว่า ข้าพเจ้าโง่เขลาที่ไม่รู้ว่าไม่มีใครสามารถเป็นผู้รู้จักประมาณตนได้ถ้าพระองค์ไม่ทรงโปรดประทานให้ เพราะพระองค์คงจะประทานให้แน่นอนถ้าข้าพเจ้าทำให้ได้ยินถึงพระกรรมและถ้าข้าพเจ้าสนใจพระองค์ด้วยความเชื่อมั่นคง ความบริสุทธิ์ เรียกร้องความถ่อมตน (modesty) ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ครบความสมบูรณ์ ของการควบคุมอารมณ์ ความถ่อมตนเป็นป้องกันศูนย์กลางส่วนตัวของบุคคล หมายถึงการปฏิเสธที่จะเปิดเผยสิ่งที่ควรเก็บซ่อนไว้ เรียกร้องให้ผู้มีความรู้สึกไวต้องเป็นพยานถึงความบริสุทธิ์ ความถ่อมตนช่วยให้รู้จักมองผู้อื่นและประพฤติตนให้สอดคล้องกับศักดิ์ศรีของบุคคลและความผูกพันต่อกันเป็นการมีสมบัติผู้ดี รู้จักเลือกเครื่องแต่งตัวที่เหมาะสม รู้จักรักษาความเงียบหรือการไว้ตัว ณ ซึ่งปรากฏมีการเสีง ที่อยากรู้อยากเห็นล่อแหลมเป็นความสุ่มรอบคอบ ข้าพเจ้าดีเรื่องการพระคริสตเจ้าฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ล้มเหลวอยู่ตลอดเวลา ข้าพเจ้านั้นปราบและขจัดความลุ่มหลงกับความชั่วร้ายต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความเฝ้าวนอันมีอยู่ตลอดเวลาของบาป ข้าพเจ้านั้นยกระดับและชำระศีลธรรมของชนชาติต่าง ๆ ให้สูงขึ้น และโดยไม่หยุดยั้งข้าพเจ้านั้นทำให้อุดมเหมือนจากภายใน ทำให้แข็งแรง ทำให้สมบูรณ์ และฟื้นฟูในพระคริสตเจ้าด้วยพระคุณที่ได้รับจากเบื้องบน

การเชื่อฟังพระเจ้าเป็นความดี ทำให้มีความสุข ทั้งเป็นบุญกุศลติดตนไปในโลกหน้า ส่วนความชั่วหรือบาปเป็นเรื่องของซาตานที่หลอกให้มนุษย์หลงไปติดกับ เพราะฉะนั้น ความชั่วหรือบาปจึงเป็นเรื่องที่ขัดคำสั่งของพระเจ้า ออกนอกเส้นทางของพระองค์ตั้งอาดัมและอีวาฝ่าฝืนรับประทานผลไม้ต้องห้ามจึงเกิดเป็นบาปกำเนิดติดตัวมนุษย์ทุกคน แต่บางทฤษฎะนั้นก็ว่าซาตานก็อยู่

^{๕๐} ๒ ทธ. ๒ : ๕.

^{๕๑} เทียบ รม.๑๒ : ๒ ; คส ๑ : ๑๐.

^{๕๒} ปชญ ๑๕ : ๕.

ภายใต้การควบคุมของพระเจ้า เพราะถ้าพระเจ้าควบคุมซาตานไม่ได้ก็แสดงว่าพระเจ้าไม่ใหญ่จริง ไม่มีอำนาจยิ่งใหญ่จริง ซาตานก็เป็นเทพที่อยู่ในสวรรค์มีหน้าที่ยุ่งคนให้ทำชั่วจะได้มีทุกข์ เป็นการทดสอบถึงความจริงใจ และความดีมั่งคั่งของศาสนิกที่มีต่อพระเจ้า ดังนั้น ความชั่ว บาป และความทุกข์ จึงเป็นการทดสอบของพระเจ้า ว่าใครมีศรัทธาต่อพระองค์หรือไม่เพียงไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พระเจ้าทรงอนุญาตให้มีความชั่วก็เพื่อให้เป็นบทเรียนของมนุษย์ได้เข้าใจชีวิต จะได้พัฒนาจิตมุ่งมั่นต่อพระเจ้าตามลำดับ^{๕๓} การภาวนา คือเป็นการเปลี่ยนแปลงของหัวใจ เป็นการเพ่งพินิจธรรมตาไปสู่ฟ้าสวรรค์ เป็นเสียงร้องแห่งการรับรู้และเสียงร้องแห่งความรัก ที่โอบอุ้มทั้งการทดลองและความปีติยินดี ความสุภาพถ่อมตนเป็นพื้นฐานของการภาวนา

การภาวนาเป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า ยอห์นตามัสซิน กล่าวว่า “เราไม่ทราบว่าจะต้องอธิษฐานภาวนาขอสิ่งใดที่เหมาะสม”^{๕๔} ความสุภาพถ่อมตนเป็นความพร้อมที่จำเป็นเพื่อรับพระพรแห่งการภาวนาโดยไม่เสียอะไร มนุษย์นั้นเป็นสนามของพระองค์พันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ในพระคริสตเจ้า เป็นกิจการของพระเจ้าและของมนุษย์ออกมาจากพระจิตเจ้าและออกมาจากตัวเราเอง หันไปหาพระบิดาเจ้าโดยครบถ้วน ในความผูกพันกับน้ำใจมนุษย์แห่งพระบุตรพระเจ้าที่ทรงรับสภาพมนุษย์ พระเยซูเจ้าทรงสอนบรรดาอัครสาวกของพระองค์ให้ภาวนาด้วยดวงใจที่ชำระให้บริสุทธิ์ ด้วยความเชื่อที่มีชีวิตชีวา และพากเพียรด้วยความกล้าหาญในฐานะบุตร พระองค์ทรงตักเตือนสาวกให้ตื่นเฝ้าและทรงเชื่อเชิญให้ขอต่อพระองค์ ในนามของพระองค์ พระเยซูเจ้าเองทรงโปรดให้เป็นไปตามการภาวนาซึ่งวอนขอพระองค์

๓.๑) คุณลักษณะการภาวนา การภาวนาของชาวคริสต์คืออะไร มีค่านิยมของการภาวนายู่มากมายที่เราอาจจะอ่านพบในหนังสือหรือในวารสารเกี่ยวกับการภาวนา หรือรับฟังจากคำเทศน์และการอบรมส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่ได้มาจากแนวความคิดทางพระคัมภีร์และจากประสบการณ์ของผู้ชีวิตภาวนาเอง ดังเช่น การภาวนาเป็น “การพบปะกับพระเจ้า” “ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์” “การสนทนากับพระเจ้าด้วยความรัก” “การติดต่อกับพระเจ้า” “การตอบสนองพระเจ้า” “การวิงวอนขอความช่วยเหลือจากพระเจ้า” ฯลฯ ซึ่งมีความหมายที่ดีและมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวและเป็นจริงระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ ในประเด็นนี้จะกล่าวถึงความหมายและลักษณะของการภาวนาต่อไป

(๑) นิยามความหมาย ค่านิยมที่ได้ถ่ายทอดสอนสืบกันมาและนิยมอ้างอิงกันก็คือ การภาวนาเป็นการยกจิตขึ้นหาพระเจ้าด้วยความเชื่อความไว้วางใจและความรักพระองค์ ค่านิยมนี้หมายความว่า

^{๕๓} ฟัน ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไสภณการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

^{๕๔} รม. ๘ : ๒๖.

(๑.๑) พระเจ้าทรงอยู่เหนือเรา พระองค์ไม่ทรงอยู่ระดับเดียวกับมนุษย์ พระองค์ทรงอยู่เหนือธรรมชาติ ในการภาวนาพระองค์ทรงเสด็จมาหามนุษย์ ทรงโน้มจิตใจมนุษย์เข้าหาพระองค์อาศัยพรจากพระองค์^{๕๕} โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระจิตเจ้าตลใจ และทรงสอนเราให้ภาวนา^{๕๖}

(๑.๒) ในการภาวนาเราต้องใช้ความพยายาม เพื่อให้เราหลุดพ้นจากสิ่งสร้างมวลรวมทั้งตัวเราเองด้วย เพื่อเราจะได้จัดจ่อแต่พระเจ้าเท่านั้น “ความพยายามของเราเป็นการตอบสนองพระองค์ และเป็นการร่วมมือกับพระพรของพระเจ้าในขณะภาวนา” การภาวนาจึงไม่ได้เป็นการกระทำและความพยายามของเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

(๑.๓) การตอบสนองของเราอยู่ที่จิตใจของเราเป็นสำคัญ คนเราจะสามารถรักผู้ใดหรือสิ่งใดก็เมื่อได้รู้จักเข้าใจผู้นั้นหรือสิ่งนั้นแล้ว แต่การภาวนาไม่ใช่เป็นการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระเจ้า นักบุญเทเรซาเจ้า (ค.ศ. ๑๕๑๕-๑๕๘๒) ผู้เป็นอาจารย์แห่งการภาวนาได้กล่าวไว้ว่า สิ่งสำคัญในการภาวนา ไม่ใช่อยู่ที่การคิดมากหากแต่อยู่ที่รักมาก จุดหมายของการภาวนา คือ การพบปะกับพระเจ้าในความรัก ดวงใจของเราจึงมีบทบาทสำคัญมากในการภาวนา เพราะความรักจะทำให้เราเข้าไปในสิ่งที่สติปัญญาของเราไม่อาจเข้าใจได้ เป็นต้นว่า เรื่องธรรมลึกลับซึ่งเกี่ยวกับพระเจ้า

(๒) ลักษณะของการภาวนา เมื่อเราภาวนา เรามักจะภาวนาเพื่อนมัสการเคารพบูชาพระเจ้าสรรเสริญและถวายพระพรแด่พระองค์ และเพื่อขอความช่วยเหลือจากพระองค์ เพื่อช่วยให้เราเจริญขึ้นในความดีบริบูรณ์ จากจุดหมายดังกล่าวนี้ เราสามารถจำแนกลักษณะที่เราแสดงออกในการภาวนาได้ ๔ ลักษณะ คือ การเคารพบูชา การวิงวอนขอ การขอบพระคุณ และการชดเชยบาป

(๒.๑) การเคารพบูชา (Adoration) เป็นการภาวนาที่แสดงถึงการยอมรับว่าพระเจ้าทรงเป็นพระเจ้าสูงสุด เหนือสรรพสิ่ง สรรพสัตว์ทั้งหลาย เหนือเรา และเราต้องขึ้นกับพระองค์ พระองค์ทรงความศักดิ์สิทธิ์หาขอบเขตมิได้ ทรงความดีบริบูรณ์และทรงสรรพานุภาพเป็นการภาวนาที่มุ่งแต่พระเจ้าไม่ได้คำนึงถึงตัวเรา เป็นการภาวนาที่คล้ายคลึงกับชีวิตหน้า ยิ่งเรารู้จักพระเจ้ามากเท่าที่ของเราต่อพระองค์ก็มีแต่การกราบนมัสการพระองค์และสรรเสริญถวายพระพรพระองค์เท่านั้น

(๒.๒) การวิงวอนขอ (Asking - Petition) เพราะพระเจ้าทรงเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งและชีวิตของเรา เราต้องการความช่วยเหลือจากพระเจ้าเป็นความต้องการทั้งระดับธรรมชาติและเหนือธรรมชาติส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งที่จำเป็นและที่ช่วยให้เราสามารถบรรลุถึงความรอดนิรันดร และความดีบริบูรณ์ เราจึงวิงวอนขอพระองค์

(๒.๓) การขอบพระคุณ (Thanksgiving) เมื่อเราได้รับสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ จะเป็นพรใด ๆ หรือความช่วยเหลืออื่นใดก็ตาม เราจำต้องขอบคุณพระองค์ผู้ทรงกระทำความดีและทรงพระเมตตา รักเรามนุษย์ เรามีหน้าที่ขอบคุณพระองค์

(๒.๔) การชดเชยบาป (Expiation-Reparation) เพราะเราได้ทำบาปจึงต้องชดเชยความผิดพลาดที่เราได้ทำต่อพระเจ้า ต่อความรัก และกิจการของพระองค์ เป็นการสารภาพความอ่อนแอของมนุษย์ เป็นการประกาศพระเมตตาความรักพระเจ้า เป็นการวิงวอนขอด้วยความวางใจเพื่อได้มาซึ่งการคืนดีและความสัมพันธ์สนิทกับพระองค์เสียใหม่ การภาวนานี้ เผยให้เห็นไม่ใช่เพียง

^{๕๕} ยน. ๖ : ๔๔.

^{๕๖} รม. ๘ : ๑๕-๒๕ ; กท. ๔ : ๖.

สภาพของมนุษย์เท่านั้น หากแต่เป็นความรักและความเมตตากรุณาของพระเจ้า “พระบิดาผู้ทรงเมตตา”^{๕๗} เราจะพบการภาวนาลักษณะนี้มากมายในพระคัมภีร์และในพิธีกรรม

สิ่งที่เราควรคำนึงสักหน่อย คือ การภาวนาวิงวอนขอ ซึ่งปัจจุบันมักจะทำให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นมา ในเมื่อภาวนาแล้วไม่ได้ผลดังใจตน โดยไม่ได้คำนึงถึงพระประสงค์ของพระเจ้าที่มีต่อตัวเรา การภาวนาเช่นนี้ อาจเป็นอันตรายเพราะเป็นการมุ่งแต่ตัวเอง แสวงหาตัวเอง ทำให้พระเจ้ามารับใช้บริการเราเท่านั้น แทนที่เราจะมุ่งถึงพระเจ้าเคารพบูชา และสรรเสริญพระองค์ ในทัศนะของคริสตชน มนุษย์มีความสัมพันธ์กับพระเจ้าไม่ใช้การภาวนาวิงวอนขอเท่านั้น หากแต่เคารพบูชา ความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าในพระคัมภีร์และศาสนพิธีกรรมที่ปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมา มนุษย์ไม่ว่าจะบรรลุถึงวุฒิภาวะระดับใด เจริญก้าวหน้ามีเสรีภาพเต็มตัว ก็ยังเป็นผู้ที่ถูกสร้างมา มีขอบเขตจำกัดจะต้องขึ้นกับพระเจ้า พระผู้สร้าง พระผู้ปกครองและคุ้มครองดูแลและขึ้นกับพระประสงค์ของพระองค์ผู้ทรงเป็นบ่อเกิดการเป็นอยู่และการกระทำของเรา จริยอยู่พระองค์ทรงประกาศเสรีภาพและการรับผิดชอบให้เรา พระองค์ยังทรงเป็นผู้โน้มน้าวนำจิตใจเรา และเรียกร้องให้เราร่วมมือ ไม่ใช่เพียงทำตนให้บรรลุวุฒิภาวะเท่านั้นแต่ให้ร่วมมือในประวัติศาสตร์และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้แผนการแห่งความรอด การหลุดพ้นจากบาปเป็นความจริง

การภาวนาวิงวอนขอเป็นการแสดงความจริงของสภาพมนุษย์ที่ถูกสร้างซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กับพระเจ้า ต้องร่วมมือและรับผิดชอบกับกิจกรรมที่พระเจ้าทรงกระทำเพื่อความรอดนิรันดรของมนุษย์เป็นการยืนยันถึงพระเกียรติมงคลของพระเจ้า จึงกล่าวได้ว่า การภาวนาวิงวอนขอเป็นปัจจัยที่จำเป็นในแผนการแห่งความรอด จะเกิดผลมากน้อยอยู่ที่เราเจริญขึ้นในคุณธรรมเหนือธรรมชาติ อันได้แก่ ความเชื่อ ความไว้วางใจ และความรัก และปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระเจ้า เราภาวนาวิงวอนขอให้พระประสงค์ของพระองค์สำเร็จในแผ่นดินในสวรรค์^{๕๘}

(๓) รูปแบบของการภาวนารูปแบบของการภาวนา สามารถแยกได้ดังนี้

(๓.๑) การภาวนาออกเสียง (Vocal Prayer) เป็นการภาวนาที่แสดงความรู้สึกนึกคิดของเราออกมาเป็นคำพูด หรืออาศัยคำพูดช่วยให้เราภาวนา รวมทั้งท่าทางหรืออิริยาบถที่แสดงออกเป็นการแสดงความรู้สึกภายในใจออกมา ช่วยให้การกระทำของดวงใจเข้มข้นและยังรวมถึงพิธี รูปภาพ เครื่องหมาย เสียงดนตรี การขับร้อง ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้เราภาวนา คริสตชนมีคำภาวนามากมายจากพระคัมภีร์และพิธีกรรม และบทภาวนาที่พระเยซูคริสตเจ้าได้ทรงสอนไว้ “ข้าแต่พระบิดา”^{๕๙} เป็นบทภาวนายอดนิยม นอกนั้นเป็นบทภาวนาอีกมากมายที่แต่งขึ้นมาจากความศรัทธาในศาสนา เป็นมรดกตกทอดกันมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ และคำภาวนาที่แต่ละบุคคลกล่าวออกมาเองตามแต่สภาพของเขาเอง สิ่งที่เราต้องคำนึง คือ “ถ้อยคำเป็นเครื่องมือหรือหนทางให้เราสนทนากับพระเจ้า ให้เราเข้ามาพบกับพระองค์” พึงระวังการภาวนาที่เพียงแต่สวดตามแบบ เป็นแบบกลจักรขาดความรู้สึกนึกคิด หรือภาวนาออกไปในลักษณะความเคยชิน ไม่รู้ว่าตนกล่าวอะไรออกไปจะต้องให้คำภาวนาของเราออกจากริมฝีปากและจากดวงใจของเราจริงๆ

^{๕๗} ๒คร. ๑ : ๓.

^{๕๘} มธ. ๖ : ๑๐.

^{๕๙} มธ. ๖ : ๙-๑๓.

(๓.๒) จิตภาวนา (Mental prayer) เป็นการติดต่อกับพระเจ้าภายในจิตใจ ด้วยความสงบเงียบ เป็นการทำงานของสติปัญญาและน้ำใจมุ่งจดจ่อกับพระเจ้า เป็นการพิจารณาไตร่ตรองสิ่งเกี่ยวกับพระองค์ ช่วยให้เราเข้าใจความรักของพระองค์ และช่วยกระตุ้นให้เราตอบสนองความรักนี้ ปล่อยให้ดวงใจเรารักพระองค์และไฝหาแต่พระองค์เป็นการพิศเพ่งพระองค์อยู่กับพระองค์ด้วยความรัก จิตภาวนาจึงเป็นทั้งการรำพึงภาวนา (Meditation) ที่ใช้ความคิดไตร่ตรองและพิศเพ่งภาวนา (Contemplation) ที่จิตใจจดจ่อแต่พระเจ้าด้วยความรักความสำคัญของจิตภาวนาเพื่อช่วยให้เราเจริญขึ้นในความรักพระเจ้า ในการปรารถนาและน้อมรับพรประสงค์ของพระองค์ในการเจริญชีวิตประจำวันตามฐานะและหน้าที่ เป็นการตอบสนองความรักของพระเจ้า และเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระองค์

(๓.๓) การภาวนาส่วนบุคคล (Personal prayer) เป็นการภาวนาส่วนบุคคลที่มีต่อพระเจ้า จะเป็นการภาวนาออกเสียงที่ออกมาจากใจตนเองทันทีที่ทันใจตามความรู้สึกความต้องการของตน หรืออาศัยบทภาวนาที่มีไว้ให้แล้วหรือว่าจะเป็นการภาวนาแบบจิตภาวนาก็ได้

(๓.๔) การภาวนาส่วนรวม (Public prayer Liturgical prayer) เป็นการภาวนาของคริสตชนที่ร่วมกันถวายพระพร สรรเสริญพระเจ้าเป็นเสียงเดียวกัน เป็นหนึ่งเดียวกันดังกับว่ามาจากดวงใจดวงเดียว พระเยซูคริสตเจ้า ทรงเตือนบรรดาศิษย์ของพระองค์ให้ชุมนุมกันภาวนาว่า “เพราะว่า ที่ใดมีสองสามคนร่วมกันภาวนาในนามของเรา เราอยู่ที่นั่นท่ามกลางพวกเขา”^{๖๐} การภาวนาทางพิธีกรรมมีความสำคัญมากในพระศาสนจักร สภาสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ ๒ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการภาวนาทางพิธีกรรมและให้คริสตชนได้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมอย่างจริงจัง^{๖๑} พระศาสนจักรเป็นสังคมมนุษย์ที่ภาวนา การภาวนาของศาสนจักรทำให้เกิดความสัมพันธ์สนิทใกล้ชิดกับพระเจ้า สำหรับสัตบุรุษทุกคนการภาวนาทางพิธีกรรมเป็นบ่อเกิดแห่งความศรัทธา เป็นชุมทรัพย์แห่งพระพร เป็นดังอาหารหล่อเลี้ยงการภาวนาส่วนบุคคลและงานประกาศข่าวดีแห่งความรอดสำหรับบรรดาฆราวาสและบาทหลวงนักบวช แล้วการภาวนาทางพิธีกรรมเป็นดังหนทางไปสู่การพิศเพ่งภาวนา ซึ่งช่วยหล่อเลี้ยงงานอภิบาลและการประกาศข่าวดี

นอกจากการภาวนาส่วนรวมในพิธีกรรมแล้ว มีแบบการภาวนาอีกมากมายที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้ เช่น การภาวนาแบ่งปันพระวาจาที่ได้รับฟัง การภาวนาแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตภาวนา วจนพิธีกรรมพิธีอภัยบาป การสวดสายประคำก็เดิณรูป ๑๔ ภาค ฯลฯ การภาวนาเหล่านี้ นอกจากช่วยหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดความเชื่อศรัทธาแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์กันในการภาวนา

(๔) ผลของการภาวนา การภาวนาจะช่วยให้เราเจริญขึ้นในความรักพระเจ้า ให้บรรลุถึงความดีบริบูรณ์อันเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต บุคคลที่ภาวนาดีเป็นผู้ที่เจริญชีวิตดี ดังต่อไปนี้

(๔.๑) การภาวนาทำให้เราไม่ติดใจผูกพันกับสิ่งสร้างทั้งหลาย เพราะการผูกพันนี้เป็นอุปสรรคไม่ให้เรารักและสนิทสัมพันธ์กับพระเจ้า การหลุดพ้นทางใจของเราเป็นผลมาจาก “การยกจิตใจขึ้นหาพระเจ้า” ซึ่งเป็นการตัดขาดจากความผูกพันที่เรามุ่งต่อสิ่งต่าง ๆ และขจัดอุปสรรค

^{๖๐} มธ. ๑๘ : ๒๐.

^{๖๑} Sacrosanctum Concilium, ๗ - ๑๑, ๑๔. (อ้างในรัฐธรรมนูญวาติกันสภาที่ ๒)

(บาปต่าง ๆ) ที่ขัดขวางเราไม่ให้เข้าหาพระเจ้าจะต่อสู้ความโน้มเอียงไม่ดีทั้งหลายที่โน้มนำเราให้ห่างเหินพระองค์

(๔.๒) การภาวนาทำให้เราสัมพันธ์สนิทกับพระเจ้าที่ยิ่งมากขึ้น

(๔.๒.๑) การภาวนาเป็นการควบคุมสมรรถภาพต่าง ๆ ของเรา

ก. ควบคุมสมรรถภาพขั้นสูง : สติปัญญา ให้คิดไตร่ตรองแต่พระเจ้า และสิ่งเกี่ยวกับพระองค์ จุดประสงค์ให้มุ่งแต่เกียรติมงคลของพระเจ้า พระประสงค์ของพระองค์และความรอดแห่งชีวิต ดวงใจ ให้รักพระเจ้า และสามารถรักเพื่อนมนุษย์สละสิ่งใดอย่างถูกต้อง

ข. ควบคุมสมรรถภาพขั้นต่ำ : มโนภาพ ความจำ อารมณ์ ประสาทสัมผัส ไม่ให้พาเราออกห่างจากพระเจ้า ช่วยให้เราจิตใจจดจ่อและผูกพันอยู่กับพระเจ้า

(๔.๒.๒) การภาวนาเป็นการฝึกฝนปฏิบัติคุณธรรม ความเชื่อ ความไว้วางใจและความรักพระเจ้าให้เป็นจริง เช่นเดียวกันในการภาวนา เรายังต้องปฏิบัติความสุภาพ ความอ่อนน้อม เชื่อฟัง ความเข้มแข็ง และความมั่งคั่ง เพื่อช่วยให้เรามีความสัมพันธ์กับพระเจ้าด้วยท่าทีที่สมบูรณ์แบบ

(๔.๓) การภาวนาจะค่อย ๆ แปรสภาพผู้ภาวนาให้คล้ายคลึงพระเจ้า เพราะพระองค์ทรงประทานพระพรให้เขาดังไม้หรือเหล็กที่อยู่ในไฟ จะกลับเป็นไฟ ยิ่งเราใกล้ชิดพระเจ้า เราก็ยิ่งต้องการพระองค์ “ผู้ที่มีชีวิตภาวนาจริง ๆ พระเจ้าจะทรงทำให้เขามีความรัก ความยินดี ความสันติ ความเพียร ความใจดี ความอ่อนโยน ความดีงาม ความซื่อตรง และการบังคับตน” ซึ่งเป็นชีวิตของผู้ชอบธรรมที่ได้เจริญก้าวหน้าในความดีบริบูรณ์

(๕) ความจำเป็นของการภาวนา ในฐานะที่พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ มนุษย์จึงมีหน้าที่ถวายพระพร สรรเสริญพระเจ้าด้วยการถวายสักกระบูชาแต่พระองค์เราได้รับทุกสิ่งทุกอย่างจากพระองค์ เราจะต้องขอบคุณพระองค์ เพราะเราต้องขึ้นกับพระองค์ และพึ่งพิงพระองค์ ในฐานะที่เราเป็นคนบาป ทำผิดต่อพระองค์ เราก็ต้องขอสมานโทษพระองค์เพราะธรรมชาติของเรา ยังมีความโน้มเอียงไปในทางที่ไม่ดี เราจำเป็นต้องอาศัยพระพรปัจจุบันมาช่วยโน้มนำจิตใจเราให้เข้าหาพระเจ้า ให้กระทำแต่สิ่งที่ดีทั้งในความคิด ในวาจา และในกิจการ เพื่อเราจะสามารถบรรลุถึงความรอดนิรันดร และความดีบริบูรณ์ และพระพรนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าเท่านั้นประทานให้ และวิธีที่เราจะได้รับก็โดยทางการภาวนา “ปราศจากเรา ท่านไม่อาจจะทำอะไรได้เลย”^{๖๒} พระเยซูคริสตเจ้าทรงเน้นถึงความจำเป็นของการภาวนาบ่อย ๆ ตรัสว่า “จงขอและท่านจะได้รับ จงแสวงหาและท่านจะพบ จงเคาะประตูจะเปิดให้ท่าน”^{๖๓} “จงเฝ้าและภาวนาเพื่อท่านจะไม่ตกในการประจัญล่อลวง จิตใจพร้อมอยู่จริง แต่ร่างกายนั้นอ่อนแอ”^{๖๔} เพราะฉะนั้น เราจึงต้องภาวนา เพราะเป็นหน้าที่ของเราเองและเพราะความต้องการของเราอันเนื่องมาจากขอบเขตจำกัดของธรรมชาติของเรา

^{๖๒} ยน. ๑๕ : ๕.

^{๖๓} มธ. ๗ : ๗-๘.

^{๖๔} มธ. ๒๖- ๑๔.

สรุปว่า วิธีการละตันทาในทางคริสต์ศาสนา มี ๓ วิธี

๑. การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมีดี การฆาตกรรม การมีชู้ การล่วงประเวณีการสู้รบต่อต้านตันทาทางเนื้อหนังนั้น อาศัยการชำระใจให้บริสุทธิ์และการถือปฏิบัติความรู้ประมาณตน จงรักษาตนให้อยู่แบบธรรมดา บริสุทธิ์และท่านจะเป็นเหมือนเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไม่รู้จักความชั่วร้ายซึ่งทำลายล้างชีวิตมนุษย์ ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นก็มีความสุข

๒. ศิลล้างบาป ศิลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็บบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการด้วยอันที่จริงไม่มีสิ่งใดเลยที่ขัดขวางผู้ได้รับศิลล้างบาปให้เข้าสู่พระราชัยของพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็บบาปของอาดัม บาปส่วนตัว หรือผลที่ตามมาของบาปหนักที่สุดคือการแยกจากพระเจ้ก็ตาม ผลที่ตามมาชั่วคราวบางประการของบาปยังคงมีอยู่ในตัวผู้รับศิลล้างบาป เช่น ความทุกข์ทรมาน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตายหรือความเปราะบางติดอยู่กับชีวิต

๓. การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า ยอห์นดามัสซีน กล่าวว่า “เราไม่ทราบว่าจะต้องอธิษฐานภาวนาขอสิ่งใดที่เหมาะสม”^{๖๕} ความสุภาพถ่อมตนเป็นความพร้อมที่จำเป็นเพื่อรับพระพรแห่งการภาวนาโดยไม่เสียอะไร มนุษย์นั้นเป็นสนามของพระองค์พันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ในพระคริสตเจ้า เป็นกิจการของพระเจ้าและของมนุษย์ออกมาจากพระจิตเจ้าและออกมาจากตัวเราเอง หันไปหาพระบิดาเจ้าโดยครบถ้วน ในความผูกพันกับน้ำใจมนุษย์แห่งพระบุตรพระเจ้าที่ทรงรับสภาพมนุษย์ พระเยซูเจ้าทรงสอนบรรดาอัครสาวก ของพระองค์ให้ภาวนาด้วยดวงใจที่ชำระให้บริสุทธิ์ ด้วยความเชื่อที่มีชีวิตชีวา และพากเพียรด้วยความกล้าหาญในฐานะบุตร พระองค์ทรงตักเตือนสาวกให้ตื่นเฝ้าและทรงเชื่อเชิญให้ขอต่อพระองค์ในนามของพระองค์ พระเยซูเจ้าเองทรงโปรดให้เป็นไปตามการภาวนาซึ่งวอนขอพระองค์

๓.๖ คุณค่าของการละตันทา

หัวใจนั้นเป็นจุดศูนย์รวมของทุกสิ่ง เหมือนร่างกายของเรามนุษย์นั้นมีใจเป็นส่วนบังคับส่วนต่าง ๆ ให้เคลื่อนไหวทุกสิ่งบนโลกใบนี้ย่อมต้องมีจุดศูนย์รวมหรือที่เขาเรียกว่าจุดสำคัญหัวใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญการจะทำอะไรสักอย่างให้สำเร็จใจต้องมาก่อน คือ ต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำนั้น คำว่า “ใจ” ในพระคัมภีร์เป็นสัญลักษณ์ หมายถึง การคิดการเข้าใจการรู้และยังใช้ในสำนวนที่ว่า “ความคิดในใจแผนการของใจโครงการหรือวิถีทางของใจ”^{๖๖} เช่น “ขอพระองค์ทรงสอนให้ในวันของข้าพระองค์เพื่อข้าพระองค์ทั้งหลายจะมีจิตใจที่มีปัญญา”^{๖๗} เป็นต้น แม้ในการระงับตันทาต่าง ๆ หรือการสร้างความสะดวกของโลกใบนี้ก็ต้องมีหลักธรรมะที่เป็นกลางที่สามารถนำไปแก้ปัญหาล่าช้าได้คือหลักธรรมะนั้นต้องเป็นธรรมะที่สามารถทนได้ทุกสิ่งทุกอย่างของความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาเป็นหลักธรรมที่ชี้แนะให้เห็นแสงสว่างของความดีและความซื่อสัตย์ ก็คือหลักแห่งความรักหรือหลักแห่งความเมตตา

^{๖๕} รม. ๘ : ๒๖.

^{๖๖} บาทหลวงฟรังซิสโกสซัดบ, พระฤทธิของพระเยซูเจ้า: มิติเชิงเทววิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แสงธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๙.

^{๖๗} สดด. ๙๐ : ๑๒.

อันเป็นหัวใจของของพระศาสนาตั้งพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ที่นักบุญเปาโลเขียนถึงชาวโครินธ์ฉบับที่ ๑ บทที่ ๑๓ ไว้ว่า “ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่นและเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ และมีความหวังอยู่เสมอและทนต่อทุกอย่าง”^{๖๘}

ในพระธรรมคำสอนของพระเยซูคริสต์นั้นพระองค์ได้ทรงตรัสสอนพวกเราไว้มากดังที่พระธรรมอาจารย์ได้เรียบเรียงในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะมีมากแต่ธรรมเหล่านั้นไม่มีอะไรใหญ่เท่ากับ “ความรัก” ดังพระคัมภีร์ว่า “ความเชื่อความหวังใจและความรักแต่ความรักใหญ่ที่สุด”^{๖๙} เป็นต้น ความรักของคริสต์ศาสนาที่แสดงออกถึงคุณธรรมดังต่อไปนี้

๓.๖.๑ ความรักอดทนนาน

คนเรานั้นถ้าปราศจากความอดทนความรักก็ไม่เกิดพระเยซูคริสต์เจ้านั้น ตั้งแต่พระองค์ทรงประสูติครั้งแรก พระองค์ก็ถูกจองจำจ้องเฝ้าจากคนใจบาปชั่วช้า คิดที่จะประหารพระเยซูคริสต์เจ้า ทั้งที่พระองค์เพิ่งเกิดยังเป็นเด็กน้อยในอ้อมกอดพระแม่มาเรีย ยังพูดไม่ได้ด้วยซ้ำไป โฉนพระองค์จะมีคิดชั่วได้อย่างไรเล่า แต่คนใจหยาบชั่วช้าไม่ได้คิดอย่างนั้นคิดที่จะประหารพระองค์ให้ตายเสียดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ทูตองค์หนึ่งของพระเป็นเจ้าได้มาปรากฏแก่โยเซฟในความฝันแล้วบอกว่า “จงลุกขึ้นพาบุตรกับมารดาหนีไปประเทศอียิปต์และคอยอยู่ที่นั่นจนกว่าเราจะบอกเจ้า เพราะว่า เฮอร์อดจะแสวงหากุมารเพื่อจะประหารชีวิตเสีย”^{๗๐} แต่พระเยซูคริสต์เจ้านั้นพระองค์ไม่ทรงโกรธเลยยังทรงมีความอดทนต่อคนใจบาปทั้งหลายเหล่านั้น ด้วยความรักหวังที่จะปลดปล่อยจิตใจของคนชั่วช้าเหล่านั้นด้วยหลักแห่งความรัก ดังที่พระองค์ตรัสสอนในพระคัมภีร์ว่า “จงรักศัตรูของท่านและจงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ข่มเหงท่าน”^{๗๑} จึงกล่าวได้ว่าความรักนั้นเปรียบเสมือนความอดทนต่อความลำบากยากเข็ญต่อความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิตไม่มีบุคคลที่จะไม่เคยทุกข์ไม่เคยโศกหรือมีสุขทุกชีวิตจะต้องเจอ เพราะฉะนั้น เราควรจะสร้างความรักความอดทนเอาใจในตัวให้เรามีความเข้มแข็งเชื่อมั่นในความรักที่พระเจ้าทรงประทานให้เราในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ

๓.๖.๒ ความรักกระทำคุณให้

การที่บุคคลทำอะไรไว้ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ได้รับในสิ่งที่ทำไว้จะเป็นความดีหรือความชั่วก็ตาม ย่อมได้รับสิ่งตอบแทนจากพระเจ้าทั้งนั้น คือถ้าทำความชั่วย่อมได้รับบทลงโทษจากพระเจามีไฟในนรก เป็นต้น ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินซึ่งกล่าวไว้แก่คนโบราณว่าอย่าฆ่าคนถ้าผู้ใดฆ่าคนผู้นั้น จะต้องถูกพิพากษาลงโทษเราบอกท่านทั้งหลายว่าผู้ใดโกรธพี่น้องของตนผู้นั้นจะต้องถูกพิพากษาลงโทษถ้าผู้ใดจะพูดกับพี่น้องว่า “อ้ายโง่” ผู้นั้นต้องถูกนำไปที่ศาลสูงให้พิพากษาลงโทษและผู้ใดจะว่า “อ้ายบ้า” ผู้นั้นจะมีโทษถึงไฟนรก”^{๗๒} แต่ถ้าผู้ใดทำความดีคือมีใจรักมีใจกรุณา มีใจอ่อนโยนหวังแต่ความสงบต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว ผู้นั้นจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดีงามจาก

^{๖๘} ๑คริ. ๑๓ : ๗.

^{๖๙} ๑คริ. ๑๓ : ๑๓.

^{๗๐} มธ. ๒ : ๑๓.

^{๗๑} มธ. ๕ : ๔๔.

^{๗๒} มธ. ๕ : ๒๑-๒๒.

พระเจ้าดั่งที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนโยนผู้นั้นเป็นสุขเพราะว่าเขาจะได้รับแผ่นดินโลกเป็นมรดกบุคคลใดมีใจกรุณาผู้นั้นเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระกรุณาตอบบุคคลผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ผู้นั้นเป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้าบุคคลผู้ใดสร้างสันติ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะพระเจ้าจะทรงเรียกเขาว่าว่าเป็นบุตร”^{๗๓} เพราะฉะนั้น ความรักนั้นเมื่อบุคคลใดทำลงไปแล้วย่อมกระทำคุณให้คือมีแต่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดมีขึ้นในใจและในเพื่อนบ้าน จึงกล่าวสรุปได้ว่า ความรักนั้นเมื่อคนเราทำลงไปแล้วย่อมไม่สูญเปล่า ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ความรักไม่มีวันสูญสิ้น”^{๗๔} และไม่มีโทษแก่ผู้ใดมีแต่คุณให้แก่ผู้นั้น

๓.๖.๓ ความรักไม่อิจฉา

ผู้ที่หมั่นเจริญความรักทางกายทางวาจาทางใจ ผู้นั้นย่อมไม่มีความอิจฉาความอิจฉานั้นเมื่อเกิดขึ้นกับผู้ได้แล้วผู้นั้นย่อมปรารถนาให้คนที่ตัวเองไม่ชอบเกลียดประสพแต่ความทุกข์ต่าง ๆ ไม่อยากให้เขาได้ดีเมื่อคนที่ตัวเองไม่ชอบเกลียดได้รับความทุกข์เขาย่อมชอบใจหรือหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำลายคนที่ตัวเองไม่ชอบเหมือนกับคนใจบาปมีความอิจฉาในพระเยซูคริสต์เจ้าได้หาวิธีการต่าง ๆ ที่จะร้ายใส่ความในเรื่องไม่ดีแก่พระองค์ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ครั้งนั้น พวกมหาปุโรหิตและพวกผู้ใหญ่ของประชาชนได้ประชุมกันที่สำนักของมหาปุโรหิตประจำการซื้อคยาฟาสปรึกษากันเพื่อจะจับพระเยซูด้วยอุบายเอาไปฆ่าเสีย”^{๗๕} การอิจฉานั้น เปรียบเหมือนความชั่วชนิดชนิดหนึ่งทำลายคนโดยไม่รู้ตัว และยังทำลายความสงบด้วย เพราะผู้ที่มีความอิจฉาย่อมไม่ช่วยเหลือนคนที่เป็ฝ่ายศัตรู ความสามัคคีก็ไม่เกิดต่างจากรักอย่างสิ้นเชิง เมื่อบุคคลให้แก่กันแล้วย่อมก่อให้เกิดความสงบความสามัคคี เมื่อบุคคลใดหมั่นสั่งสมความรักให้เกิดมีขึ้นกับตัวเองและผู้อื่น ย่อมทำให้ความอิจฉาริษยาค่อย ๆ หดไปจากใจ สั่งสมความรักมากเท่าไรยิ่งไม่มีความอิจฉาเท่านั้น สุดท้ายความอิจฉาต่าง ๆ ก็หมดได้ จึงกล่าวได้ว่าความรักที่แท้จริงนั้นเป็นความรักที่ไม่ทำความอิจฉาให้เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่นเป็นต้น

๓.๖.๔ ความรักไม่อวดตัว

บุคคลบางคนในโลกใบนี้นี้มักจะแสดงตัวว่าดีว่าเด่นกว่าผู้อื่น คุยโวอวดตัวเองในด้านต่าง ๆ ถ้าเป็นด้านดีก็ไม่เป็นไร ถ้าเป็นด้านไม่ดีย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่าง ๆ แก่สังคมโลก คนมักอวดตัวนั้นมักเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวเอง ไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ลูกศิษย์บางคนลูกหลานบางคนพอมีความรู้สูงมากขึ้น มียศฐานะตีมามากขึ้นมักอวดตนชมครูอาจารย์หรือพ่อแม่ ด้วยไม่เชื่อฟัง เมื่อถูกกล่าวตักเตือนอบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในธรรมะ คนประเภทนี้มักจะอายุสั้น การที่คนเรามีการศึกษามากขึ้น มีเงินทองมาก มียศตำแหน่งสูง ไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะเป็นคนดี การสั่งสมความรักให้เกิดมีขึ้นกับตัวเราและผู้อื่นต่างหากที่ถือว่าเป็นคนดี คนที่มีความรักให้กับตัวและผู้อื่น มักเป็นคนที่ไม่อวดตัวเจียมตัวเสมอ ไม่อ้ออวด ไม่ชมผู้อื่น ให้เกียรติผู้ที่มีพระคุณ การไม่อวดตัวนั้น ถือว่าเป็นการสร้างความรักให้แก่กันและกัน และมักเป็นผู้ที่มีอายุยืนนานดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ฝ่ายบุตรจงนับนอบเชื่อฟังบิดามารดาของตนในองค์พระผู้เป็นเจ้า เพราะกระทำอย่างนั้นเป็นการถูก จงให้เกียรติแก่บิดา

^{๗๓} มธ. ๕ : ๕.๗-๘.

^{๗๔} ๑คร. ๑๓ : ๘.

^{๗๕} มธ. ๒๖ : ๓-๔.

มารดาของเจ้านี้ เป็นพระบัญญัติข้อแรกที่มีพระสัญญาไว้ด้วย เพื่อเจ้าจะไปตีมาตีและมีอายุยืนนานที่แผ่นดินโลก”^{๗๖} จึงกล่าวได้ว่าความรักแท้นั้นเป็นความรักที่ไม่อวดตัวเป็นความรักที่ถ่อมตัวเจียมตัว

๓.๖.๕ ความรักไม่หยิ่งผยอง

ความหยิ่งผยองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นไม่เห็นใจในเวลาตกทุกข์ได้ยาก เพราะคนหยิ่งผยองนั้นเป็นคนที่ยโสจองทองถือตัวว่าดีกว่าเขา รวยกว่า มีความรู้มากกว่า เขามักดูถูกคนอื่นอยู่เสมอ ไม่สนใจคำพูดของผู้อื่น ไม่ฟังความคิดเห็นของใคร คนที่หยิ่งผยองนั้นมักเป็นคนที่ขาดความรักจากผู้อื่น เพราะตัวเองไม่คิดที่จะให้ความรักแก่ผู้อื่น ฉะนั้น ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ทำลายความหยิ่งผยองได้เมื่อคนเราสั่งสมมาก ๆ ขึ้นยิ่ง ทำบ่อย ๆ ยิ่งดี ถ้ามนุษย์คนใดไม่ปฏิบัติตาม คนนั้นยากที่จะเห็นสวนสวรรค์ของพระเจ้าหรือไม่เห็นเลย พระเจ้านั้นทรงประทานความรักให้กับมนุษย์ในนามตัวแทนนั่นก็คือ “พระเยซูคริสต์” เห็นได้จากการที่พระเยซูคริสต์เจ้านั้น พระองค์ไม่มีความหยิ่งผยอง มีแต่ความรักให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก ดังพระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิว เรียบเรียงในบทที่ ๔ ว่า

พระเยซูได้เสด็จไปทั่วแคว้นกาลิลีทรงสั่งสอนในธรรมศาลาของเขา ทรงประกาศข่าวประเสริฐเรื่องแผ่นดินของพระเจ้า และทรงรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวเมืองให้หาย กิตติศัพท์ของพระองค์ก็เลื่องลือไปทั่วประเทศซีเรีย เขาจึงพาคนป่วยเป็นโรคต่าง ๆ คนที่ทนทุกข์เวทนา คนผีเข้า คนเป็นลมบ้าหมู และคนเป็นอัมพาตมาหาพระองค์ พระองค์ก็ทรงรักษาเขาให้หาย^{๗๗}

ข้อความนี้บอกได้ว่าพระองค์ไม่มีความหยิ่งผยองในความรู้ความสามารถของพระองค์เลย เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรักษาคนป่วยต่าง ๆ จนทำให้กิตติศัพท์ของพระองค์เลื่องลือไปทั่วพระนคร จึงกล่าวสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลใดมีความรักให้แก่กันและกัน บุคคลนั้น ย่อมเป็นผู้ไม่หยิ่งผยอง เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นสิ่งที่ไม่หยิ่งผยอง

๓.๖.๖ ความรักไม่หยาบคาย

คนที่มึนสั้ยหยาบคายมักเป็นคนที่ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย เพราะความหยาบคายนั้นเป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นกิริยาอาการของคนที่ขาดความรักต่อเพื่อนร่วมโลก คือ การพูด การทำอะไร ย่อมไม่น่าเคารพ น่ารังเกียจของสังคม คือ เวลาพูดก็พูดคำไม่สุภาพ ไม่น่าฟัง พูดแต่คำหยาบคาย เวลาทำอะไรก็ทำสิ่งที่หยาบคาย ความหยาบคายนั้น สามารถทำลายความสัมพันธ์ที่ดีได้หรือคุณงามความดีที่เคยทำมาได้อย่างรวดเร็ว ต่างกับความรักที่สามารถทำความรักให้มีความสัมพันธ์ที่ดีงามตลอดไป และยังช่วยลบความชั่วที่เคยมีมาได้ เพราะคนที่มีความรักก็เปรียบเสมือนคนดีคนที่กลับใจจากคนมีจิตใจชั่วก็ถือว่าเป็นคนที่สามารถสร้างความรักให้เกิดมีขึ้นในใจได้ ฉะนั้น ความรักสามารถทำให้คนชั่วกลับเป็นคนดีได้เปรียบเสมือนกันให้อภัยแก่ผู้ที่ทำให้เกิดความทุกข์ได้ ดังจดหมายของนักบุญเปาโล ซึ่งมีไปยังชาวโครินธ์ฉบับที่ ๒ บทที่ ๓ ว่า

^{๗๖} อฟ. ๖ : ๑-๓.

^{๗๗} มธ. ๔ : ๒๓-๒๔.

ถ้าผู้ใดเป็นต้นเหตุทำให้เกิดความทุกข์ ผู้นั้นก็มีได้ทำให้ข้าพเจ้าเป็นทุกข์แต่คนเดียว แต่ได้ทำให้พวกท่านเป็นทุกข์บ้างด้วย (ที่ว่าบ้างนั้น ก็คือข้าพเจ้าไม่อยากจะปรักปรำผู้นำจนเกินไป) ที่คนส่วนมากได้ลงโทษคนผู้นั้นก็พอสมควร ฉะนั้น ท่านทั้งหลายควรจะยกโทษให้ผู้นั้น และเล่าโลมใจเขาต่างหาก กลัวว่าเขาจะจมลงในความทุกข์เหลือล้น ดังนั้น ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่านให้ยืนยันความรักต่อคนนั้นใหม่^{๗๘}

จึงกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลใดไม่มีความหยาบคาย บุคคลนั้นย่อมชื่อว่ามีความรัก เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นความรักไม่หยาบคาย

๓.๖.๗ ความรักไม่เห็นแก่ตัว

การไม่เห็นแก่ตัวนั้น เป็นหลักแห่งการสร้างมิตรภาพและความสามัคคีในหมู่คณะได้อย่างดี ความไม่เห็นแก่ตัวนั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันคือเกิดความรักความกรุณาต่อกันเมื่อความรักความกรุณาเกิดขึ้นในใจก็สามารถที่จะทำให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยคนตกทุกข์ได้ยากก็พลอยมีความสุข คนรวยก็ไม่ต้องหนักใจในการรักษาทรัพย์ของตน เพราะการไม่เห็นแก่ตัวสามารถช่วยให้คนเป็นคนดีได้ คือคนที่ถูกช่วยเหลือก็กลับมีจิตใจเป็นมิตร (ยกเว้นคนอกตัญญูในสันดาน) คนที่ช่วยเหลือคนก็มีใจเบิกบานและก็เป็นผู้ที่ถูกสรรเสริญ เหมือนพระเยซูคริสต์ พระองค์ทรงไม่เห็นแก่ตัวช่วยเหลือคนที่มาขอความช่วยเหลือ ดังพระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิวเรียบเรียงไว้ตอนหนึ่งว่า

ดูเถิดเขาห้ามคนง่อยคนหนึ่งซึ่งนอนอยู่บนที่นอนมาหาพระองค์เมื่อพระเยซูทรงเห็นความเชื่อของเขาทั้งหลายจึงตรัสกับคนง่อยว่า “ลุกเอ๋ยจงขึ้นใจเถิดบาปของเจ้าได้รับอภัยแล้ว” พระองค์จึงตรัสสั่งคนง่อยว่า “จงลุกขึ้นยกที่นอนกลับไปบ้านเกิด” เขาจึงลุกขึ้นไปบ้านเมื่อประชาชนเห็นดังนั้น เขาก็ตระหนกตกใจแล้วพากันสรรเสริญพระเจ้าผู้ได้ทรงประทานสิทธิอำนาจเช่นนั้นแก่มนุษย์^{๗๙}

จะเห็นได้ว่าคนที่ไม่เห็นแก่ตัวนั้น ก็เปรียบเหมือนคนที่มีแต่ความรักที่ให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การไม่หวังสิ่งตอบแทนนั้นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า “การไม่เห็นแก่ตัว” เมื่อการเห็นแก่ตัวไม่เกิด ความรักก็เข้ามา เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นสิ่งที่ไม่เห็นแก่ตัว

๓.๖.๘ ความรักไม่ฉุนเฉียว

การที่บุคคลใดมีความฉุนเฉียวอยู่ในใจมักจะเป็นคนที่มีอารมณ์โกรธง่ายไม่พอใจง่ายมักจะเสียใจในสิ่งที่ตัวเองได้กระทำแล้วพุดง่าย ๆ คือเป็นคนที่มีขาดสติคนที่ขาดสติก็เหมือนกับคนที่ขาดความรักต่อเพื่อนบ้านเพราะความรักนี้พระเจ้าทรงประทานมาเพื่อให้คนได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”^{๘๐} ความรักจึงเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงให้มาเพื่อจำกัดความฉุนเฉียวในใจพุดง่าย ๆ คือความรักนั้นสามารถระงับความโกรธความฉุนเฉียวได้พระเจ้าจึงทรงให้คนเรานั้นระงับความโกรธเสียดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงระงับความโกรธและ

^{๗๘} ๒คร. ๒ : ๕-๘.

^{๗๙} มธ. ๙ : ๒.๕.

^{๘๐} มก. ๑๒ : ๓๑.

ทั้งความพิโรธอย่าให้ใจของท่านเดือดร้อนมีแต่จะชั่วไป”^{๘๑} เพราะฉะนั้น การจะเอาชนะความชั่วคือความฉุนเฉียวที่อยู่ในใจนั้นจะต้องใช้ความรักเท่านั้น ถึงจะสามารถที่จะเอาชนะได้ถาวรจึงกล่าวได้ว่าเมื่อบุคคลใดหมั่นอบรมสร้างความรักให้เกิดขึ้นมีขึ้นอยู่ในใจบุคคลนั้นย่อมเชื่อว่ามีความรักแท้ความรักแท้จึงเป็นความรักที่ไม่ฉุนเฉียว

๓.๖.๙ ความรักไม่ช่างจดจำความผิด

บุคคลใดที่มีความรักอยู่ในใจบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ที่มีใจให้อภัยกับผู้อื่นเสมอ คนชอบจดจำความผิดของผู้อื่นนั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความทุกข์เสียเอง คือเมื่อนึกความผิดของผู้อื่นจิตใจก็กระวนกระวายคิดที่จะแก้แค้นอาฆาตพยาบาทต่าง ๆ นานา ต่างจากคนที่ไม่มีหลักแห่งความรักในใจจะเป็นคนปล่อยวางในเรื่องความผิดของผู้อื่นเสมอคือไม่เอามาคิดแก้แค้นคนที่ไม่จดจำความผิดของผู้อื่นมักจะเป็นคนมีความสุขทางใจ เพราะฉะนั้น ความรักที่แท้จริงนั้นเป็นความรักที่ให้อภัยเหมือนอย่างที่ว่าพระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรานั้นอย่าไปจดจำความผิดของคนที่มาทำร้ายหรือคนที่เป็ศัตรู ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงรักศัตรูของท่านและจงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ข่มเหงท่าน”^{๘๒} จะเห็นได้ว่าคนที่มีความรักอยู่ในใจนั้นจะไม่ถือสาเอาความคนที่ตัวเองไม่ชอบ จึงกล่าวสรุปได้ว่าความรักที่พระเจ้าทรงประทานให้มานั้นเป็นความรักที่ไม่จดจำความผิดของผู้อื่นเป็นความรักที่ให้อภัยเสมอ

๓.๖.๑๐ ความรักไม่ขึ้นขมยินดี

เมื่อมีการประพฤติผิดแต่ขึ้นขมยินดี เมื่อประพฤติชอบคือการประพฤติในทางที่ผิดศีลผิดธรรมนั้น คนที่มีหลักแห่งความรักนั้นย่อมไม่สนับสนุนให้ประพฤติปฏิบัติตามคนที่มีนิสัยชั่ว ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่มีความรักอยู่ในใจคือคนชั่วนั้น มักจะส่งเสริมให้คนอื่นทำความชั่วต่าง ๆ มีการฆ่าปล้นลักทรัพย์ เป็นต้น ความประพฤติผิดศีลผิดธรรมนั้น ย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้บ้านเมืองขาดความสงบเรียบร้อย คนที่ทำความผิดหรือประพฤติชั่วนั้น ย่อมไม่คิดว่าตัวเองทำผิด เป็นพวกที่ถือมิจฉาธิฐคือความเห็นผิดนั่นเอง คนประเภทนี้จะเป็นคนที่ไม่มีความรักในใจเลย ดังนั้น พระเจ้าพระองค์จึงได้ตรัสว่า คนที่มีความชั่วร้ายนั้นเป็นผู้ที่ขาดความยุติธรรม คือไม่เข้าใจ นั่นเอง ดังพระคัมภีร์ว่า “คนชั่วร้ายไม่เข้าใจความยุติธรรมแต่บรรดาผู้ที่แสวงหาพระเจ้าเข้าใจถึถ้วน”^{๘๓}

เพราะฉะนั้น พระเจ้าพระองค์จึงทรงบัญญัติให้คนนั้นมีความรักต่อกันอย่าทำร้ายกันและกันมีการฆ่าคน เป็นต้น ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “อย่าฆ่าคน”^{๘๔} ความรักเปรียบได้หลายอย่าง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของความรักของพ่อกับแม่ เป็นต้น พ่อแม่ที่มีหลักแห่งความรักแท้ที่อยู่ในใจนั้นวันใดที่ลูกทำผิดก็ตักเตือนไม่สนับสนุนให้ทำผิด ไม่ยินดีเมื่อลูกทำผิดสอนให้ลูกกลับตัวกลับใจ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า คนที่มีหลักแห่งความรักนั้นอยู่ในใจนั้น จะไม่ยินดีเมื่อคนอื่นทำผิด แต่จะยินดีกับคนที่ประพฤติชอบ เมื่อบุคคลใดไม่ขึ้นขมยินดีในการประพฤติผิด บุคคลนั้นย่อมเชื่อว่ามีความรักแท้

^{๘๑} สดต. ๓๖ : ๘.

^{๘๒} มธ. ๕ : ๔๔.

^{๘๓} สภษ. ๒๘ : ๕.

^{๘๔} อพย. ๒๐ : ๑๓.

เพราะฉะนั้น พระเจ้าทรงปกป้องรักษาคนที่มิหลีกแห่งความรักคือคนมีธรรม ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “พระเจ้าทรงเป็นที่กำบังเข้มแข็งแก่ผู้ที่ประพฤติด้อย่างเที่ยงธรรม แต่ผู้กระทำชั่วพระองค์ทรงทำลาย ผู้ชอบธรรมจะไม่ถูกกำจัดเลย แต่คนชั่วช้าจะไม่ได้อยู่ในแผ่นดิน”^{๘๕}

๓.๖.๑๑ ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ

การมองโลกในแง่ที่ดีนั้น สามารถช่วยให้จิตใจที่หดหู่ ขาดความอบอุ่น ขาดความรักนั้นมีจิตใจที่ดีขึ้นได้ คนที่มีหลีกแห่งความรัก ก็คือคนที่เชื่อในพระเจ้า คนที่เชื่อในความดีของพระเจ้าจะเป็นคนที่มีความหวังอยู่เสมอในการที่จะทำให้คนชั่วกลับใจ เหมือนพระเยซูคริสต์ที่พระองค์ไม่ทรงสิ้นหวังในตัวพระเจ้าถึงแม้คนใจบาปชั่วช้าทำร้ายลงโทษพระองค์ให้ถึงแก่กรรม พระองค์ก็ไม่ทรงอาฆาตแค้น เมื่อครั้งที่เปโตรได้ปฏิเสธพระองค์ว่าไม่รู้จักพระเยซูคริสต์ พระองค์ไม่ถือสา จึงทำให้เปโตรกลับใจและเผยแผ่คำสอนของพระองค์ต่อไป ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์มัทธิวว่า “เปโตรจึงระลึกถึงคำที่พระเยซูคริสต์ไว้ว่า ก่อนไถ่ฉันเจ้าจะปฏิเสธเราสามครั้ง แล้วเปโตรก็ออกไปข้างนอกร้องให้เป็นทุกขียิ่งนัก”^{๘๖} หรือซาโลที่เคยข่มเหงพระเยซูคริสต์ก็กลับตัวกลับใจด้วยความดีคือความรักของพระเยซูคริสต์ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “เราคือเยซูซึ่งเจ้าข่มเหง”^{๘๗} หลังจากนั้นก็ทำให้ตาของเขาโลบอดสนิทมองอะไรไม่เห็น พระองค์จึงได้ตรัสบอกวิธีแก้ สุดท้ายท่านซาโลก็กลับใจนับถือพระองค์ดังพระคัมภีร์ว่า “ท่านจงลุกขึ้นรับบัพติศมา”^{๘๘} นับตั้งแต่นั้นมา ท่านซาโลก็ยกย่องพระคริสต์ว่า “พระองค์ทรงเป็นพระบุตรของพระเจ้า”^{๘๙} จึงกล่าวได้ว่าหลักความรักที่บุคคลมีอยู่ในใจนั้น สามารถที่จะทำให้คนอื่นที่ไม่หวังดีคิดร้ายก็กลับใจได้ ดังที่ยกมาเบื้องต้นว่า “ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ”^{๙๐}

๓.๖.๑๒ ความรักมีความหวังอยู่เสมอ

คนที่เชื่อในความรักของพระเยซูคริสต์ก็เหมือนกับคนที่ยังไม่สิ้นความหวัง เหมือนกับคนที่จะหายจากโรคนั้นก็คือโรคแห่งความเศร้าความทุกข์ใจ เพราะความเศร้าความทุกข์ใจมักก่อให้เกิดความสิ้นหวังในชีวิต แต่คนที่เชื่อในความรักของพระบิดาและพระบุตร สามารถที่จะรักษาโรคแห่งความเศร้าได้ พระเยซูคริสต์นั้นในพระชนม์ชีพของพระองค์นั้น ชีวิตของพระองค์ไม่ได้โรยด้วยดอกไม้ พระองค์ต้องประสบกับความทุกข์ต่าง ๆ นานา ที่เข้ามาในพระชนม์ชีพของพระองค์ จนสุดท้ายพระองค์ก็ต้องถูกลงโทษจากคนใจบาป ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า

พวกทหารของเจ้าเมืองจึงพาพระเยชูไปไว้ในศาลาปริโทเรียมแล้ว ก็รวมทหารทั้งกองไว้ข้างหน้าพระองค์ และเปลื้องฉลองพระองค์ออก เอาเสื้อสีแดงเข้มมาสวมพระองค์ เอาหนามสานเป็นมงกุฎสวมพระเศียรพระองค์ แล้วเอาไม้อ้อให้ถือไว้ในพระหัตถ์เบื้องขวาของพระองค์ และได้คุกเขาลงต่อพระพักตร์พระองค์ เยาะเย้ยว่ากษัตริย์ของพวกยิวเจ้าข้า ขอทรงพระเจริญ

^{๘๕} สภษ. ๑๐ : ๒๙-๓๐.

^{๘๖} มธ. ๒๖ : ๗๕.

^{๘๗} กจ. ๙ : ๕.

^{๘๘} กจ. ๙ : ๑๘.

^{๘๙} กจ. ๙ : ๒๐.

^{๙๐} ๑คร. ๑๒ : ๗.

แล้วก็ถ่มน้ำลายรด และเอาไม้ก้อนั้นตีพระเศียรพระองค์ เมื่อเยาะเย้ยพระองค์แล้วเขาถอดเสื้อนั้นออกแล้วเอาฉลองพระองค์สวมให้ และนำพระองค์ออกไปเพื่อจะตรึงเสียที่กางเขน^{๙๑}

กล่าวได้ว่าพระองค์นั้นประสบพบเจออุปสรรคมากในพระชนม์ชีพ แต่พระองค์ก็ยังไม่สิ้นความหวัง คือยังคงเชื่อมั่นในความรักต่อพระเจ้าอย่างมั่นคง เพราะฉะนั้น คนที่มีความรักอยู่ในใจจะเป็นคนที่ไม่สิ้นหวัง หลักแห่งความรัก จึงเป็นความรักที่มีความหวังอยู่เสมอ เมื่อบุคคลใดมีความหวังในพระเยซูคริสต์เจ้าบุคคลนั้นย่อมไม่สิ้นหวัง

๓.๖.๑๓ ความรักทนต่อทุกอย่าง

บุคคลใดที่หมั่นสร้างความรักไว้ในใจ บุคคลนั้นย่อมทนได้ทุกอย่าง คือว่าหลักแห่งความรักนั้นเป็นหลักแห่งธรรมที่สามารถเอาชนะใจที่อาฆาตได้ สามารถยกโทษหรือให้อภัยความผิดของคนอื่นได้ เพราะฉะนั้น มนุษย์ควรอย่างยิ่งที่จะสร้างหลักแห่งความรักไว้ ไม่ควรมองผู้อื่นว่าเป็นคนไม่ดีส่วนเดียว มนุษย์เรานั้นมีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี จึงมักก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันบ้าง ถ้าเรามัวแต่ที่จะแก้แค้น ปัญหาที่จะมากขึ้น ความไม่สงบก็จะมีไม่สิ้นสุด พระเยซูคริสต์พระองค์จึงอยากให้เราคนเรานั้นมีหลักแห่งความรักต่อกัน เพราะความรักทนได้ทุกอย่าง พระองค์จึงสอนว่าคนที่มีความรักอยู่ในใจนั้นสามารถทนทุกอย่างได้ ดังที่พระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิวเรียบเรียงในบทที่ ๕ ว่า

ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวไว้ว่า ตาแทนตาและฟันแทนฟัน ฝ่ายเราบอกท่านว่าอย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่านก็จงหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย ถ้าผู้ใดอยากจะทำลายเพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่านไปก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขาเสียด้วย ถ้าผู้ใดจะเกณฑ์ท่านให้เดินทางไปหนึ่งกิโลเมตรก็ให้เลยไปกับเขาถึงสองกิโลเมตร ถ้าเขาจะขอสองสิ่งใดจากท่านก็จงให้อย่าเมินหน้าจากผู้ที่ยอยากขอยืมจากท่าน^{๙๒}

จากข้อความทั้งหมดนั้นกล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่เหยียดหยงในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

สรุปได้ว่า ความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการประกอบด้วยหลักความรัก คือ ๑) ความรักอดทนนาน ๒) ความรักกระทำคุณให้ ๓) ความรักไม่อิจฉา ๔) ความรักไม่อวดตัว ๕) ความรักไม่เหยียดหยง ๖) ความรักไม่หยาบคาย ๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว ๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว ๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด ๑๐) ความรักไม่ชื่นชมยินดี ๑๑) ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ ๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ ๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจ

^{๙๑} มธ. ๒๗ : ๒๗-๓๑.

^{๙๒} มธ. ๕ : ๓๘-๔๒.

บุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนกันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความ
อิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความ
รักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และ
เป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

๓.๗ บทสรุป

ตัณหาในคริสต์ศาสนา หมายถึง รูปแบบความต้องการความรุนแรงของมนุษย์ ตัณหาใน
คริสต์ชนให้ความหมายเฉพาะคำนี้ คือหมายถึง การเคลื่อนไหวของความอยากได้ทางความรู้สึกซึ่ง
ขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้น ตัณหาในศาสนาคริสต์เป็นความคิดที่ต้องการอยากได้ที่ไม่
เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับข้อบัญญัติและหลักปฏิบัติของทางศาสนา เป็นหนทางที่จะ
ทำบาปแล้วส่งผลให้ตนเองต้องประสบกับความยุ่งยากและเดือดร้อนภายหลัง ความรักหรือความใคร่
ดังกล่าว เป็นความรักระหว่างมนุษย์ถึงแม้ว่าจะเป็นความรักเยี่ยงสามี ความรักเยี่ยงบิดา ความรักเยี่ยง
เจ้าบ่าว ก็ถือว่าเป็นความรักแบบไม่ยั่งยืน สามารถแตกสลายได้ตลอดเวลา เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีจิต
เปลี่ยนไปจากเดิม ถ้านำหลักแห่งเมตตาของพระเจ้ามาใช้ก็สามารถทำให้เป็นความรักที่ยั่งยืนและ
จริงใจต่อกันได้ เพราะความรักในพระเจ้าเป็นความรักที่ประเสริฐที่สุด

ตัณหาในคริสต์ศาสนานั้น มีความโน้มเอียงระหว่างจิตใจและเนื้อหนัง การสู้รบทางใจใน
ชีวิตประจำวัน การงานของเนื้อหนัง ได้แก่ การล่วงประเวณี การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือ
วิद्याคม การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การโกหกตัวเอง การอิจฉาริษยา การใฝ่สูง การทุ่มเถียงกัน
การถือตัว การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกร เป็นต้น ตัณหาในนั้นมีบ่อเกิดแต่ความไม่รู้ ก็เลสหรือ
ตัณหา ความพยาบาท เจตจำนงของมนุษย์ การนับถือรูปเคารพ คือ ตัณหาที่มีผลนำไปสู่การกระทำ
บาปทางเพศหรือการล่วงประเวณี การล่วงประเวณีแก่นแท้ของความหมายมิใช่อยู่ที่การล่วงประเวณี
แต่อยู่ที่ความปรารถนาอยากได้สิ่งของต้องห้าม เป็นความปรารถนาอยากจะได้สิ่งซึ่งไม่ควรเอามาเป็น
ของตน เป็นการกระตุ้นความอยากและความปรารถนาซึ่งขัดกับบทบัญญัติของพระเจ้าและของมนุษย์
นั่นเอง

วิธีการละตัณหาในทางคริสต์ศาสนา มี ๓ วิธี ๑. การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจ
เป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมีดี ๒. ศีลล้างบาป ศีลล้างบาป
เพื่อยกบาปทุกข้อ และ ๓. การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า ความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์
ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการละเว้นจาก
อารมณ์ของความชั่วทั้งหลาย มีการไม่เห็นแก่ตัว ไม่โกรธ ไม่แค้น ไม่เยอหยิ่งยโสโอหัง ไม่เห็นผิดจาก
ทำนองคลองธรรมและการสร้างความคิดทั้งหลาย หมายถึง การมีน้ำใจที่ดีงาม ไม่ทำร้ายทางกายทาง
วาจาทางใจต่อกันและกัน คือไม่ฆ่าไม่พูดเท็จไม่ลักขโมยเสียสละความสุขของตน เพื่อผู้อื่นโดยไม่หวัง
ตอบแทนทั้งหมดนี้เป็นหัวใจของคริสต์ศาสนา

และคุณค่าของการละตัณหา ย่อมก่อให้เกิดความรักที่แท้จริง ที่เป็นความรักอันเป็นหัวใจ
ของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการ
ประกอบด้วยหลักความรัก คือ ๑) ความรักอดทนนาน ๒) ความรักกระทำคุณให้ ๓) ความรักไม่อิจฉา

๔) ความรักไม่อวดตัว ๕) ความรักไม่หยิ่งผยอง ๖) ความรักไม่หยาบคาย ๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว ๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว ๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด ๑๐) ความรักไม่ชื่นชมยินดี ๑๑) ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ ๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ ๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบสนองแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

บทที่ ๔

เปรียบเทียบค้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

ในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเรื่องค้นหาในพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ดังนั้น ในบทที่ ๔ นี้ จะได้นำประเด็นเกี่ยวกับความหมาย ประเภท ลักษณะ สาเหตุและบ่อเกิด วิธีการละ และคุณค่าของการละค้นหา มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างกัน อันเป็นประเด็นเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องค้นหาต่อไป

๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของค้นหา

๔.๑.๑ พระพุทธศาสนา

ค้นหา ตามรูปศัพท์แปลว่า ความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดีนรรเร็วร้อน ความกระหาย หมายถึงความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชน คือคนที่ยังหาแน่นอนไปด้วยกิเลส คนที่ยังมีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคล หรือพระอริยะ ความหมายของค้นหา ตามกระบวนการธรรมหมายถึงการแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม เปรียบเหมือนผลไม้ที่มีทั้งสามส่วนอยู่ในตัวมันคือ ส่วนที่เป็นเปลือก ส่วนที่เป็นเนื้อ ส่วนที่เป็นเมล็ด ในส่วนที่เป็นเมล็ดนั้น เมล็ดใดมียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเป็นเมล็ดเป็น ซึ่งมันสามารถที่จะงอกเจริญเติบโตได้อีก ถ้ามันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ แต่ถ้าเมล็ดนั้นไม่มียางชุ่มอยู่ ก็เรียกว่าเมล็ดแห้ง แม้จะนำไปปลูกรดน้ำพรุนดินอย่างไร ก็ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เฉกเช่นเดียวกับคนที่มีค้นหาคือความทะยานอยาก ความดีนรรเร็วร้อน ความต้องการที่ฝังอยู่ในจิตใจ ก็เหมือนกับยางชุ่มที่มีอยู่ในเมล็ดของผลไม้เหล่านั้น บรรณาความกระหาย ในวัตถุสิ่งของประกอบด้วยอารมณ์ยินดีพอใจ ทำให้จิตใจมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักอึด เหมือนกับคนโง่ที่เพียรตักแล้วเติมลงไปในทะเลน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์และนำไปสู่วิภูฏสงสาร

๔.๑.๒ คริสต์ศาสนา

ค้นหา หมายถึง การหมกมุ่น ฝักใฝ่อยู่แต่ฝ่ายเนื้อหนัง กริยาวาจาหยาบโสน ไม่รักเกียรติ และศักดิ์ศรี แต่งกายล่อแหลม ความคิดสกปรก ลุ่มหลง พระเยซูคริสต์ได้กล่าวถึงเรื่อง “เพศ” ในขณะที่ทรงสอนถึงเรื่อง “การหย่าร้าง” ซึ่งคนในเวลานั้นใช้เรื่องเพศและการหย่าร้างในทางที่ผิด และเป็นโทษ พระเยซูคริสต์ตรัสเตือนถึงหลักการในพระธรรมปฐมกาลว่า “เขาทั้งสองจะเป็นเนื้ออันเดียวกัน”^๑ พระเยซูคริสต์ไม่ได้ทรงห้ามโหด หรือขัดขวางความสุขของมนุษย์ แต่พระองค์ทรงกำลัปกป้องการสมรสสตรีและความสุขของมนุษย์ การเป็น “เนื้ออันเดียวกัน” เป็นข้อเท็จจริงและหลักการที่สำคัญที่เราไม่สามารถมองข้าม หรือไม่ต้องการรับทราบ หรือเหวี่ยงทิ้งไปโดยไม่สนใจ

^๑ ปฐม. ๒ : ๒๔.

บัญญัติข้อที่ ๖-๗ ของบัญญัติ ๑๐ ประการ กล่าวว่า “อย่าล่วงประเวณีผิวเมียเขา”^๒ ไม่ได้เป็นการต่อต้านเรื่องเพศสัมพันธ์ แต่เป็นการสนับสนุนส่งเสริมการแต่งงานและเป็นการปกป้องสถาบันครอบครัวเพราะ เพศสัมพันธ์ มีความ สำคัญมากในความสัมพันธ์ของมนุษย์ เพศสัมพันธ์มีไว้เพื่อเป็นการปกป้องสังคม ไม่ใช่มีไว้เพื่อให้เกิดการกดขี่ข่มเหงในสังคม เพศสัมพันธ์มีไว้เพื่อผูกพันสามีและภรรยาเข้าด้วยกัน ให้ทั้งสองมีความใกล้ชิดสนิทกันอย่างแน่นอนเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุกครั้งที่คู่สมรสมีเพศสัมพันธ์กัน เพื่อเป็นการเตือนย้ำถึงความรักความผูกพันที่ใกล้ชิดและตอกย้ำถึงการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเป็นเนื้อเดียวกันของสามีและภรรยา ทั้งฝ่ายร่างกายและฝ่ายจิตวิญญาณ พระคัมภีร์ไม่ได้มีมุมมองเรื่องของเพศสัมพันธ์ ว่าเป็นเรื่องต่ำช้าและไม่มีความสำคัญ แต่กลับมีทัศนะมุมมองเรื่องเพศสัมพันธ์ที่สูง สวยงามและสำคัญ

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบความหมายของตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
๑) ความหมายตามรูปศัพท์ แปลว่า ความอยากความใคร่ทางเพศ	ตัณหา เป็นความคิดที่ต้องการอยากได้ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับข้อบัญญัติและหลักปฏิบัติของทางศาสนา เป็นหนทางที่จะทำบาปแล้วส่งผลให้ตนเองต้องประสบกับความยุ่งยากและเดือดร้อนภายหลัง
๒) ความหมายตามกระบวนการ หมายถึง การแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม	

จากตารางข้างต้น พบว่า ความหมายของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก มีความหมายของตัณหาที่คล้ายกัน ต่างกันก็คือวิธีการปฏิบัติทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ให้ความสำคัญเรื่องเพศ คือ ๑) อนุญาต ทุกสิ่งที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการแต่งงาน ๒) ยังอนุญาต แม้นอกเวลาร่วมกัน ให้ทำได้ทุกสิ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อบำรุงความรักต่อกันและเพื่อระงับตัณหา ๓) ห้ามเด็ดขาด หากฝ่าฝืน ได้บาปหนัก มิให้ทำทุก ๆ สิ่ง ที่ขัดจุดประสงค์ของการแต่งงาน ส่วนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความหมายเป็นกลาง ๆ ว่า ตัณหาคือความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชนทั่วไป

^๒ อพย. ๒๐ : ๑๔.

๔.๒ เปรียบเทียบประเภทของตัณหา

๔.๒.๑ พระพุทธศาสนา

ตัณหา คือความอยาก ความกระหาย ความดิ้นรน ความทะยานอยาก ความร่ำรอน เป็นความต้องการที่ประกอบด้วยอวิชชา ปुरुแห่งจิตหรือวิญญาณให้ยินดีอยากได้อารมณ์ คือสิ่งเร้าต่างๆ มีลักษณะที่ก่อให้เกิดภพใหม่ มีความเพติดเพลินติดอยู่ในอารมณ์ สามารถไหลไปตามอารมณ์ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอารมณ์ ภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณัฐพะ ธรรมารมณ์ ทำให้บุคคลลืมหัด ลืมกลัว ลืมตาย ก่อให้เกิดทุกข์ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ แบ่งได้ ๓ ประเภท ได้แก่

๑) ตัณหาแบ่งโดยอาการ ๓ คือ (๑) กามตัณหา คือ ความใคร่ ความพอใจ หรือความอยากในกามารมณ์ ได้แก่ รูปเสียง กลิ่น รสสัมผัส ที่น่าใคร่น่าพอใจ (๒) ภวตัณหา ได้แก่ ตัณหาที่เกิดพร้อมกับสัสสตทัญญู โดยอาศัย รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และใจ และ (๓) วิภวตัณหา ได้แก่ ตัณหาที่เกิดพร้อมกันกับอัญญทัญญูโดยอาศัยอารมณ์ ๖

๒) ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ ๖ คือ (๑) รูปตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้เห็น รูป (๒) สัทตตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้ยินเสียง (๓) คันธตัณหา ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้กลิ่น (๔) รสตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการได้รส (๕) โสภณัฐพตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส และ (๖) ธัมมตัณหา คือ ตัณหาที่เกิดขึ้นทางใจ

๓) ตัณหาแบ่งโดยกาล ได้แก่ ตัณหาวิจริต หมายถึง ความเป็นไป หรือการออกเที่ยวแสดงตัวของตัณหา ซึ่งเป็นไปได้ถึง ๑๐๘ คือ ตัณหาวิจริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายใน มารวมกับตัณหาวิจริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายนอก รวมเป็น ๓๖ แล้วนำอดีต ปัจจุบัน อนาคต มาคูณ จึงได้ตัณหา ๑๐๘

๔.๒.๒ คริสต์ศาสนา

ตัณหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภหรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน ความรักประเภทนี้มักทำให้เกิดการล่วงประเวณีและในที่สุดก็หย่าร้างกัน ดังที่ปรากฏในจดหมายของท่านนักบุญเปาโลซึ่งมีไปถึงชาวโครินธ์ฉบับที่ ๑ บทที่ ๗ ว่าด้วยปัญหาเกี่ยวกับการสมรสว่า “เพื่อป้องกันการล่วงประเวณีผู้ชายทุกคนควรมีภรรยาเป็นของตน และผู้หญิงทุกคนมีสามีเป็นของตน สามีพึงประพฤติต่อภรรยาตามควร”^๓ เป็นต้น แบ่งเป็น ๖ ประเภท ดังนี้

๑) ความรักเยี่ยงสามี เปรียบเทียบความรักของพระเจ้ากับความรักของสามีที่ซื่อสัตย์และมีใจเมตตากรุณาต่อภรรยาที่นอกใจ พระองค์ทรงกล่าวอิสราเอลว่า “จงว่ากล่าวมารดาของเจ้า จงว่ากล่าวเถิด เพราะวานางไม่ใช่ภรรยาของเราและเราไม่ใช่สามีของนาง ให้เธอทิ้งการเล่นซู้เสียจากหน้าของเธอและทิ้งการล่วงประเวณีเสียจากระหว่างถันของนาง”^๔

^๓ คร. ๗ : ๒-๓.

^๔ ฮซย. ๒ : ๒.

๒) ความรักเยี่ยงบิดา เป็นความรักที่อ่อนโยนและความซื่อสัตย์ ในบทที่ ๑๑ ว่าด้วยพระเจ้าทรงอภัยถึงชนชาติของพระองค์ที่หลงเงิน ประกาศกโฮเซยากกล่าวถึงพระเจ้า ผู้มีพระดำรัสเหมือนบิดาที่มีบุตรคือตั้งไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของตน คิดจะมอบเขาแก่ศัตรู กล่าวได้ว่าพระเจ้าทรงมีพระทัยที่กรุณาพระเจ้าทรงเป็นองค์ความรัก พระเจ้าทรงเปิดเผยธรรมอันล้ำลึกของพระองค์แก่เราโดยทรงเปรียบดั่งหัวใจของบิดา

๓) ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ความรักระหว่างเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวเจ้าบ่าวมีความชื่นชมในความรักต่อเจ้าสาว ฉันทิ พระผู้สร้างก็ทรงยินดีที่จะรักมนุษย์ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น ฉันทินั้นตั้งข้อความนี้ว่า “เพราะชายหนุ่มแต่งงานกับหญิงพรหมจารี ฉันทิ บุตรชายทั้งหลายของเจ้าจะแต่งงานกับเจ้า ฉันทินั้น และเจ้าบ่าวเปรมปรีดิ์เพราะเจ้าสาว ฉันทิ พระเจ้าของเจ้าจะเปรมปรีดิ์เพราะเจ้าฉันทินั้น”^๕

๔) ตัณหาทางเนื้อหนัง หมายถึง ความอยากได้สิ่งที่พระเจ้าห้ามตามความปรารถนาที่ชั่วร้าย สำหรับสิ่งที่ทางเนื้อหนัง สิ่งแรกที่มีมักจะมาถึงใจคือการผิดประเวณีและการมีชู้^๖ มีชู้มักจะใช้ในพระคัมภีร์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดกฎหมายทั้งหมด ระหว่างหนึ่งหรือมากกว่าบุคคลที่แต่งงานแล้ว ชู้ เป็นการผิดประเวณีที่มีผลงานทางเนื้อหนัง^๗

๕) ตัณหาทางตาหรือสายตา หมายถึง ความอยากมีในทุกสิ่งตามที่ตาเห็น ซึ่งเกินจากน้ำพระทัยของพระเจ้า ที่กำลังยินดีกับความร่ำรวยและทรัพย์สินที่อุดมไปด้วยการอยากได้มาครอบครอง นี่เป็นตัณหาของความโลภ

๖) ความทะนงในลาภยศ ความอยากเป็นที่พระเจ้าไม่ให้เป็น ความหยิ่งภาคภูมิใจในชีวิตคือความอยากไร้สาระ สำหรับการให้เกียรติและเสียงปรบมือหรือปากแข็ง ตั้งใจที่จะไม่ให้หนึ่งในการสำนึกผิดและสารภาพบาปของพวกเขา ความหุรหุราฟุ่มเฟือย

สรุปได้ว่า ความรักหรือความใคร่ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความรักระหว่างมนุษย์ถือแม้ว่าจะเป็นความรักเยี่ยงสามีความรักเยี่ยงบิดาความรักเยี่ยงเจ้าบ่าวก็ถือว่าเป็นความรักแบบไม่ยั่งยืนสามารถแตกสลายได้ตลอดเวลาเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีจิตเปลี่ยนไปจากเดิมถ้าหากแห่งความเมตตาของพระเจ้ามาใช้ก็สามารถทำให้เป็นความรักที่ยั่งยืนและจริงใจต่อกันได้ เพราะความรักในพระเจ้าเป็นความรักที่ประเสริฐที่สุด

^๕ อสย. ๖๒ : ๕.

^๖ ๑ยน. ๒ : ๑๖.

^๗ กท. ๕ : ๑๙.

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบประเภทของตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
๑. ตัณหาแบ่งโดยอาการ ได้ ๓ คือ ๑.๑ กามตัณหา ๑.๒ ภวตัณหา ๑.๓ วิภวตัณหา ๒. ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ ได้ ๖ คือ ๒.๑ รูปตัณหา ๒.๒ สัททตัณหา ๒.๓ คันธตัณหา ๒.๔ รสตัณหา ๒.๕ โผฏฐัพพตัณหา ๒.๖ รัมมตัณหา ๓. ตัณหาแบ่งโดยกาล ได้ ๑๐๘	พระคัมภีร์คริสตธรรมนี้ยืนยันได้ว่า ตัณหาเกิดแต่ความรักของปุถุชน แบ่งเป็นประเภทดังนี้ ๑. ความรักเยี่ยงสามี ๒. ความรักเยี่ยงบิดา ๓. ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ๔. ตัณหาทางเนื้อหนัง ๕. ตัณหาทางตาหรือสายตา ๖. ความทะนงในลาภยศ

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า ประเภทของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกซึ่งแตกต่างกัน โดยในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีการสอนตามสภาวะธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้เหตุแห่งทุกข์ และมีการอธิบายเหตุแห่งทุกข์ไว้หลายนัย แต่ละนัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย การแบ่งตัณหาตามนัยต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจตัณหาได้ตามลำดับและถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสภาวะจริงแห่งตัณหา ประเภทของตัณหาสรุป ได้ ๓ ประเภท คือ ๑. ตัณหาแบ่งโดยอาการ ๒. ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ ๓. ตัณหาแบ่งโดยกาล ส่วนในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ได้แบ่งประเภทของตัณหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภ หรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน สรุปได้ดังนี้ ๑. ความรักเยี่ยงสามี ๒. ความรักเยี่ยงบิดา ๓. ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ๔. ตัณหาทางเนื้อหนัง ๕. ตัณหาทางตาหรือสายตา ๖. ความทะนงในลาภยศ

๔.๓ เปรียบเทียบลักษณะของตัณหา

๔.๓.๑ พระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสลักษณะอาการของตัณหาไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจแห่งความเพติดเพลิน มีปรกติเพติดเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณฺ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา”^{๘๘} ซึ่งจะเห็นได้ว่า ตัณหานั้นเป็นเหตุให้เกิดเป็นนั่นเป็นนี่ ประกอบด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินยินดีในอารมณฺ์นั้น ๆ ทำให้บุคคลเพติดเพลิน ลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของตัณหา มีหลายนัย สามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

- ๑) บุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก
- ๒) บุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ
- ๓) บุคคลนั้นหากยังไม่สามารถถอนเชื้อตัณหาออกจากจิตใจได้ไม่หมด ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ

๔) บุคคลที่มักคิดอยู่ในเรื่องกำหนดทั้งหลาย มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด

ดังนั้น ตัณหาในพระพุทธศาสนาจึงมีลักษณะที่ชักนำให้ผู้เกี่ยวข้องต้องเกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจแห่งความเพติดเพลิน มีปรกติเพติดเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณฺ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เพราะบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก จะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความทุกข์รำไป มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด และต้องเวียนเกิดเวียนตายตามวงจรของวัฏฏะต่อไป

๔.๓.๒ คริสต์ศาสนา

ในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกมีทัศนะว่า มนุษย์มีความตึงเครียดบางประการในตน มีพัฒนาการต่อสู้กันในด้านความโน้มเอียงระหว่าง “จิตใจ” และ “เนื้อหนัง” แต่อันที่จริงการต่อสู้นี้เป็นเรื่องที่สับสนต่อกันมาจากบาปเป็นผลที่ตามมาของบาป และในเวลาเดียวกันก็เป็นการยืนยันถึงบาป มันเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ การรับรู้ทางใจในชีวิตประจำวัน^{๘๙} การงานของเนื้อหนัง ได้แก่ การล่วงประเวณี การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือวิหยาคม การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การโกหกตัวเอง การอิจฉาริษยา การใฝ่สูง การทุ่มเถียงกัน การถือตัว การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกร เป็นต้น สาเหตุของบาปมี ๔ ประการ คือ ๑. ความไม่รู้ ๒. กิเลสหรือตัณหา ๓. ความพยายาม ๔. เจตจำนงของมนุษย์ มนุษย์ทำบาปเนื่องจากสาเหตุดังกล่าวแล้วนี้ได้ ๕ ทางคือ ๑. ความคิด ๒. ความปรารถนา ๓. วาจา ๔. การละเมิด ๕. การละเลย “กิเลสหรือตัณหา”^{๙๐} ทำให้

^{๘๘} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔.

^{๘๙} วีระ อภรณ์รัตน์, คำสอนพระศาสนาคาทอลิกภาค ๓ ชีวิตในพระคริสต์เจ้า, หน้า ๕๙๒.

^{๙๐} กรีสฎา เตียรทอง, “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสำเภาล่ม: อำเภอบ้านกรวดศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ,วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

มนุษย์ที่กระทำชั่วประสบกับความทุกข์เพราะตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า “ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการของตัณหา ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทนเมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็จะถูกทำลาย เป็นกายใหม่ที่เรียกว่า กายวิญญาณ ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบลักษณะของตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
๑) จะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ อีก ๒) จะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ ๓) ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ ๔) มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด	ความหลงใหลกระทำตามความต้องการ ดังนั้น ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

สรุปการเปรียบเทียบลักษณะของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทลักษณะของตัณหา เป็นเหตุให้เกิดอีกประกอบด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินยินดีในอารมณ์นั้น ๆ ได้บอกชัดเจนถึงลักษณะของตัณหาว่า ทำให้บุคคลเพติดเพลินลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของตัณหาบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่างๆ พบกับความเศร้าโศกความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นยินดีพอใจในความสุข แสวงหาสุข จะต้องมาวนเวียนเกิดและชรา ในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกลักษณะของตัณหา คือ ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการตัณหา ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทน เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็จะถูกทำลาย เป็นกายใหม่ที่เรียกว่า กายวิญญาณ ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

๔.๔ เปรียบเทียบสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา

๔.๔.๑ พระพุทธศาสนา

สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา มีองค์ประกอบให้เกิด คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึกขึ้น เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสพอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง หลังจากนั้น ตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์แห่งเวทนานั้น ก็จักเกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ ถ้าเป็นสุขเวทนาตัณหาก็ชอบ ถ้าเป็นทุกข์เวทนา ตัณหาก็ไม่ชอบ สรุปได้ ๓ ประเด็นคือ

๑) องค์ประกอบให้เกิดตัณหา คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึกขึ้น เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสพอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง หลังจากนั้น ตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์แห่งเวทนานั้น ก็จักเกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ ถ้าเป็นสุขเวทนาตัณหาก็ชอบ ถ้าเป็นทุกข์เวทนา ตัณหาก็ไม่ชอบ คือสาเหตุหรือการเกิดขึ้นของตัณหานั้น

๒) ฐานที่เกิดแห่งตัณหา คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม อาหารที่มีรสอร่อยหรือมีรสเลิศ ที่อยู่อาศัยที่สะดวกสบายหรูหรา และความได้เป็นหรือความไม่ได้เป็นอย่างต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ปุถุชนทุกคนปรารถนา มีความต้องการอยากได้ไว้เป็นสมบัติของตน หากได้ไว้เป็นสมบัติของตน หากสิ่งนั้นตนมีอยู่แล้ว ก็ยังปรารถนาที่จะมีของใหม่ที่ดียิ่งกว่าเดิมอีก ยึดติดปัจจัยอันประณีตเหล่านั้น เกิดความต้องการอยากได้ในปัจจัยเหล่านั้นอยู่เสมอ ดังนั้นจึงถือว่า ปัจจัย ๔ อย่างนี้ เป็นฐานที่เกิดของตัณหา

๓) ที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ตัณหา มีที่ตั้งอาศัยเกิด คือ ปิยรูป (รูปที่น่ารัก) และสาตรูป (รูปที่น่าพอใจ) ซึ่งมี ๑๐ หมวด คือ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ ๖ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา ๖ (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖ ทั้งหมดนี้คือที่ตั้งที่เกิดตัณหา ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในปิยรูปสาตรูปเหล่านี้ เมื่อจะตั้งหลักลงก็ย่อมตั้งหลักลงที่ปิยรูป สาตรูปเหล่านี้ และเมื่อจะถูกละ เมื่อจะดับ ก็ย่อมถูกละได้ ดับได้ ที่ปิยรูปสาตรูปเหล่านี้

ดังนั้น สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา ช่วยให้เข้าใจถึงที่มาหรือที่ตั้งที่เกิดแห่งตัณหามากยิ่งขึ้น และได้อธิบายตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่า เป็นเพียงสาเหตุหนึ่งของตัณหาเท่านั้น ยังมีสาเหตุของบ่อเกิดตัณหา หรือที่มาแห่งตัณหาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่า เป็นสาเหตุอย่างแท้จริงของตัณหา คือ อวิชชา ความไม่รู้ (ตามความเป็นจริง) อวิชชา นี้ เป็นที่มาเบื้องต้นแห่งตัณหา ถ้าคนเราไม่มีอวิชชา (ความไม่รู้) ก็ไม่มีตัณหา คือความอยาก ทุกข์ก็ไม่มี อวิชชานั้น เป็นเหตุเบื้องต้นแห่งทุกข์ ตัณหาเป็นเบื้องต้นปลายแห่งทุกข์ ตัณหาเกิด เพราะอวิชชาปิดบังตัวปัญญาเอาไว้ อวิชชานั้น เปรียบเหมือนความมืด ส่วนตัวปัญญาเปรียบเสมือนความสว่าง เวลาที่มีความมืด ก็ไม่สามารถจะมองเห็นอะไร ๆ ได้ เพราะความมืดปิดบังเอาไว้นั่นเอง และภายใต้ความมืดนั้นเอง มีอันตรายแอบแฝงอยู่เสมอ แต่เมื่อที่

นี้มีแสงสว่างเกิดขึ้น ก็จะสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายได้ตามความเป็นจริง อันตรายจากหนามหรือตัวสัตว์มีพิษต่าง ๆ ก็จะไม่เบาบางลงหรืออาจไม่มีเลยก็ได้ เพราะเราสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นอันตรายก็หลีกเลี่ยงหรือหาวิธีป้องกันและขจัดออกไป คนมีปัญหาที่เช่นเดียวกันกับมีแสงสว่างเกิดขึ้นท่ามกลางความมืดนั้นเอง ย่อมสามารถบรรเทาทุกข์ที่ปวดลงได้หรือดับทุกข์ได้ เหมือนพระอริยะเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

๔.๔.๒ คริสต์ศาสนา

สาเหตุและบ่อเกิดในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก เกิดความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมารว่า มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณีมารพยายามให้เรามัวเมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุเพื่อที่จะให้เราห่างจากพระเจ้าดังที่ปรากฏในไบเบิลว่า จงอย่ารักโลกและสิ่งใดที่อยู่ในโลกเลย ถ้าผู้ใดรักโลกความรักพระบิดาก็ไม่อยู่ในตัวเขา เพราะทุกสิ่งที่อยู่ในโลก ได้แก่ความมัวเมาในโลภก็ และความหยิ่งทะนงในทรัพย์สมบัติล้วนไม่ได้มาจากพระบิดา แต่มาจากโลกทั้งสิ้น^{๑๑} การหลอกลวงหรือการทดลอง, การล่องใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า “ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามต้นหาอันเป็นที่หลอกลวง”^{๑๒} ปัญหาเหตุเกิดบาปตามทัศนะของ เซนต์โธมัสได้กล่าวแก้ปัญหาว่า ความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิดๆ...ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนงหมายถึงการกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกครอบงำด้วยตัณหา ทำให้มองเห็นว่าจุดหมายเพื่อสนองตัณหาเป็นสิ่งประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวตัณหาเป็นสิ่งที่ผลักดันเจตจำนงได้เช่นเดียวกัน แต่ความประเสริฐของมนุษย์มิได้อยู่ที่ตัณหาทั้งนี้มนุษย์ยังมีเหตุผล เป็นเครื่องนำทางชีวิตอีกอย่างหนึ่ง อันเป็นเหตุให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ถ้าหากมนุษย์มีเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันประกอบด้วยการใช้เหตุผล มนุษย์ก็สามารถเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ในฐานะมนุษย์ได้ “อย่ามองดูบ้านคนอื่นด้วยความอิจฉาอยากได้”^{๑๓}

^{๑๑} พิชรี วชิรินเวศ, “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๒} อพ. ๔ : ๒๒.

^{๑๓} อพย. ๒๐ : ๑๗.

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
<p>๑) องค์ประกอบให้เกิดตัณหา คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก</p> <p>๒) ฐานที่เกิดแห่งตัณหา ได้แก่ ปัจจัย ๔</p> <p>๓) ที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ได้แก่ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ ๖ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา ๖ (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖</p>	<p>๑) ความอยากโลภขึ้น</p> <p>๒) ความอยากได้ของต้องห้าม</p> <p>๓) ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมาร</p> <p>๔) การหลอกลวงหรือการทดลองการลงใจ ของซาตาน</p>

จากตารางข้างต้น พบว่า สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะที่ต่างกัน คือ ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาย่อมมีองค์ประกอบให้เกิด คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึกขึ้นเรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสวยอารมณ์ ได้แก่ความรู้สึกรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ฐานที่เกิดแห่งตัณหา คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม เป็นต้น และที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ตัณหา มีที่ตั้งอาศัยเกิด คือ ปิยรูป (รูปที่น่ารัก) และสาตรูป (รูปที่น่าพอใจ) มี ๑๐ หมวด คือ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖

ในทางคริสต์ศาสนา สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา เกิดเมื่อความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมารว่า มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เราชั่วมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุ การหลอกลวงหรือการทดลองการลงใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามตัณหาอันเป็นที่หลอกลวงความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนงหมายถึงการกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกครอบงำด้วยตัณหา

๔.๕ เปรียบเทียบวิธีการละตัมหา

๔.๕.๑ พระพุทธศาสนา

วิธีการละตัมหาหมี่หลักการใหญ่ ๆ คือ ๑) วิธีดับตัมหาตามกระบวนการปฏิจจนสมุปบาท ที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิจจนสมุปบาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหัตต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิจจนสมุปบาท จะพบได้ว่า เป็นการเริ่มต้นดับที่อวิชชาก่อน เมื่อดับอวิชชาได้แล้ว อวิชชาคือความรู้แจ้งก็เกิดขึ้นแทน แต่อวิชชานั้นเป็นกิเลสกลุ่มเดียวกันกับตัมหาและอุปาทาน เมื่อดับอวิชชาได้ จึงมีผลต่อการดับตัมหาด้วย เมื่อดับตัมหาได้แล้วก็ดับอุปาทานไปในตัวเนื่องจากเป็นกิเลสที่รวมในกลุ่มเดียวกัน ๒) วิธีดับตัมหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กันหรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือทำนย่อมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัมหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหัตต์ พร้อมกันนี้ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีชั้น ๕ อยู่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว เรียกว่าอนุปปาทิเสสนิพพาน ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

๔.๕.๒ คริสต์ศาสนา

วิธีการละตัมหาในทางคริสต์ศาสนา มี ๓ วิธี ๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจ เป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมิตี การขาดกรรม การมีชู้ การล่วงประเวณีการสู้รบต่อด้านตัมหาทางเนื้อหนังนั้น อาศัยการชำระใจให้บริสุทธิ์และการถือปฏิบัติการรู้ประมาณตน จงรักษาตนให้อยู่แบบธรรมดา บริสุทธิ์และท่านจะเป็นเหมือนเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไม่รู้จักความชั่วร้ายซึ่งทำลายล้างชีวิตมนุษย์ ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นก็สุข ๒) ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการด้วยอันที่จริงไม่มีสิ่งใดเลยที่ขัดขวางผู้ได้รับศีลล้างบาปให้เข้าสู่พระราชัยของพระเจ้า ไม่ว่าจะบาปของอาดัม บาปส่วนตัว หรือผลที่ตามมาของบาปหนักที่สุดคือการแยกจากพระเจ้ายกก็ตาม ผลที่ตามมาชั่วคราวบางประการของบาปยังคงมีอยู่ในตัวผู้รับศีลล้างบาป เช่น ความทุกข์ทรมาน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตายหรือความเปราะบางติดอยู่กับชีวิต และ ๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า ยอห์นตามัสซิน กล่าวว่า “เราไม่ทราบว่าจะต้องอธิษฐานภาวนาขอสิ่งใดที่เหมาะสม”^{๑๔} ความสุภาพถ่อมตนเป็นความพร้อมที่จำเป็นเพื่อรับพระพรแห่งการภาวนาโดยไม่เสียอะไร มนุษย์นั้นเป็นสนามของพระองค์พันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ในพระคริสต์เจ้า เป็นกิจการของพระเจ้าและของมนุษย์ออกมาจากพระจิตเจ้าและออกมาจากตัวเราเอง ให้นำไปหาพระบิดาเจ้าโดยครบถ้วน ในความผูกพันกับน้ำใจมนุษย์แห่งพระบุตรพระเจ้าที่ทรงรับสภาพมนุษย์ พระเยซูเจ้าทรงสอนบรรดาอัครสาวก ของพระองค์ให้ภาวนาด้วยดวงใจที่

^{๑๔} รม. ๘ : ๒๖.

ชำระให้บริสุทธิ์ ด้วยความเชื่อที่มีชีวิตชีวา และผูกพันด้วยความกล้าหาญในฐานะบุตร พระองค์ ทรงตักเตือนสาวกให้ตื่นเฝ้าและทรงเชื่อเชิญให้ขอต่อพระองค์ในนามของพระองค์ พระเยซูเจ้าเอง ทรงโปรดให้เป็นไปตามการภาวนาซึ่งวอนขอพระองค์

ตารางที่ ๕ เปรียบเทียบวิธีละตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
๑) วิธีดับตัณหาตามกระบวนการปฏิบัติสมุทฺตปาถ	๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจ
๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ	๒) ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ
	๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า

จากตารางข้างต้น พบว่า วิธีละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก มีวิธีการละหรือวิธีการดับตัณหาต่างกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทวิธีที่ได้เสนอตามลำดับนี้ วิธีดับตัณหาตามกระบวนการปฏิบัติสมุทฺตปาถ ที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิบัติสมุทฺตปาถได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมชั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิบัติสมุทฺตปาถ และวิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน หรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือทำนย่อมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมกันนี้ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีชั้น ๕ อยู่เรียกว่าสุอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วเรียกว่าอุปาทิเสสนิพพาน ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกการภาวนาของคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก เป็นการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่ยิ่งสนิทอย่างลึกซึ้งของมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่เปรียบดังความสัมพันธ์ของดวงใจหนึ่งกับอีกดวงหนึ่งซึ่งเปี่ยมด้วยความรักที่มีต่อกัน การภาวนาจึงเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ในรหัสธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากจะแสดงออกเป็นคำพูด หรือการเปรียบเทียบให้เข้าใจถึงความจริงนี้ได้ทั้งหมด โดยใช้วิธีการหลัก ๆ วิธี ได้แก่ ๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ๒) ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการ และ ๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า

๔.๖ เปรียบเทียบคุณค่าของการละตัณหา

๔.๖.๑ พระพุทธศาสนา

ความอยากที่ควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดขึ้นแทนตัณหา คือ ธรรมฉันทะ เป็นความอยากฝ่ายกุศล เกิดขึ้นโดยใช้ปัญญาพิจารณาอย่างสมเหตุสมผล ใฝ่ในธรรมฉันทะ เริ่มต้นที่โยนิโสมนสิการ แล้วเกิดความพอใจชอบใจ แล้วจึงเกิดอุตสาหะพากเพียรจนได้สิ่งที่ปรารถนานั้นมา เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ถูกธรรม มุ่งคุณประโยชน์แก่ชีวิตและแก่ทุกสิ่ง เมื่อธรรมฉันทะเกิดขึ้นในจิตของบุคคลใดแล้ว เขาย่อมเป็นคนพากเพียรในการทำงาน ไม่ทำงานเอาเปรียบผู้อื่น แต่จะกระทำมุ่งเน้นเอาประโยชน์ของงานเป็นเป้าหมาย ทำงานเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมหาชน เหมือนพระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกท่านทำงาน เมื่อบุคคลมีธรรมฉันทะมากกว่าตัณหา สังคมก็ไม่เดือดร้อนไม่วุ่นวาย ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เพราะทุกคนต่างรู้หน้าที่ของตนและรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรสมควรไม่สมควร เมื่อเป็นเช่นนี้ความสงบสุขก็จักเกิดขึ้นแก่บุคคลในสังคมนั้น ๆ

การดับตัณหา เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งสำหรับปุถุชนผู้ยังแน่นหนาไปด้วยกิเลส แต่ถึงกระนั้นก็ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ผู้มีความปรารถนาที่จะพ้นทุกข์ เพราะพระพุทธเจ้าและพระอริยบุคคลทั้งหลาย ท่านสามารถดับตัณหาได้เป็นแบบอย่างให้เห็นอยู่ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนให้ชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม เพื่อที่จะได้พบความสงบสุขอย่างแท้จริง และเป็นการตัดภพตัดชาติ ตัดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ซึ่งท่านเรียกภาวะดังกล่าวนี้ว่า นิพพาน การดับตัณหาได้โดยสิ้นเชิง ก็คือ การดับทุกข์ทั้งปวงด้วย สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนตกอยู่ในความทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อหมดตัณหาหรือดับตัณหาได้ ก็หมายความว่าดับเชื้อแห่งการเกิดได้ เมื่อไม่เกิดก็ไม่ต้องทุกข์อีก การเกิดนั้นไม่ว่าจะเกิดเป็นอะไรก็ต้องเป็นทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

วิธีการที่จะดำเนินไปสู่ความดับตัณหา พระพุทธศาสนาชี้ลงไปทีมนมรรคมีองค์ ๘ ประการ โดยย่อได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา หากบุคคลปฏิบัติตนตามหลักของมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางสายกลาง คือ ไม่หย่อนเกินไป ไม่ตึงเกินไป ปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขครบบริบูรณ์แล้ว อวิชา ตัณหา และอุปาทาน ก็จะหมดสิ้นไป หลังจากนั้น วิชชา คือ ความรู้แจ้งตามความเป็นจริงก็จักเกิดขึ้น วิชชา นั้นเองจะเป็นเครื่องกำจัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงให้หมดไป เป็นการดับตัณหา ซึ่งเป็นเชื้อแห่งการเกิดเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ได้อย่างสิ้นเชิง เป็นการตัดสังสารวัฏให้สิ้นสุดลงไม่มีการเวียนเกิดเวียนตายอีก ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส ก็สิ้นสุดลง ไม่มีความดับทุกข์ใด ๆ อีกต่อไป การเกิดในชาตินั้นก็ถือเป็นชาติสุดท้าย ไม่มีการปรากฏในโลกนี้หรือในโลกอื่น เรียกว่าที่สุดแห่งทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า นิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาไว้ว่า

ความหวั่นไหวย่อมมีแก่บุคคลผู้ถูกตัณหาและทิฏฐิอาศัยความ
หวั่นไหวย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ถูกตัณหาและทิฏฐิอาศัย เมื่อความ
หวั่นไหว (จิต) ไม่มี ก็ย่อมมีปัสสัทธิ เมื่อมีปัสสัทธิ ก็ย่อมไม่มีตัณหา
เมื่อไม่มีตัณหา ก็ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด เมื่อไม่มีการเวียนว่ายตาย
เกิด ก็ไม่มีการจุติและการอุปบัติ เมื่อไม่มีการจุติและการอุปบัติ ก็ไม่มีโลกนี้
โลกอื่นและระหว่างโลกทั้งสอง นี่คือที่สุดแห่งทุกข์^{๑๕}

^{๑๕} พุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๗๔/๓๒๔.

สำหรับธรรมที่ท่านเรียกว่า “นิพพาน” นั้น มีความหมายดังที่พระพุทธดำรัสว่า “ภาวะที่สงบ ประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิกิเลสทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับ นิพพาน”^{๑๖} และมีพระพุทธดำรัสตรัสไว้อีกความหมายหนึ่งว่า “คนที่รู้ว่า สิ่งนี้ (ขันธ ๕) ตามเป็นจริงด้วยปัญญาแท้ ก็จะละความอยากในภพ (การเกิดหรือการอยู่ในโลก) ทั้งไม่ยินดีในวิภวตัณหา (ความอยากได้การไม่มี ไม่เป็น การอยากในชีวิตจบลง) ความดับสนิทเพราะไม่มีกิเลสเหลือเลย เพราะตัณหาหมดไปโดยสิ้นเชิง เรียกว่านิพพาน”^{๑๗} เมื่อว่าโดยความหมายแล้ว สภาวะนิพพาน หมายถึง สัจจะ คือสภาวะธรรมขั้นสูงสุด สามารถประจักษ์ชัดแก่ตนเองได้ หรืออีกนัยหนึ่งสภาวะนิพพาน คือสภาพที่ไม่มีสิ่งปรุงแต่ง (อสังขตะ) หรืออาการดับของสังขาร เมื่อกกล่าวโดยสรุป สภาวะนิพพาน คือ การดับทุกข์ ได้แก่การสงบสังขาร ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสัรรอกตัณหา ความดับตัณหา ความออกจากตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เรียกว่าสัจจะอย่างเดี่ยว^{๑๘}

ดังนั้น ตัณหาทั้ง ๓ อย่าง ต่างก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ตัณหาเป็นต้นเหตุของความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะให้ปุถุชนที่ยังมีตัณหาอยู่นั้นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะตัณหาเป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด จะให้ละตัณหาได้โดยสิ้นเชิงอย่างพระอรหันต์หรือพระอรหันต์ ปุถุชนคนธรรมดาก็ละไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง กล่าวคือ ในเบื้องต้นอาศัยตัณหาเป็นตัวชี้หน้าหรือเป็นแรงจูงใจไปก่อน กาลต่อมาจึงพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ จนเกิดความรักความซาบซึ้งในภาวะดีงามที่เป็นผลของการกระทำนั้น ๆ จนเปลี่ยนมาเป็นธรรมฉันทะเปลี่ยนแรงจูงใจเปลี่ยนพฤติกรรมในภายหลัง สรุปแล้ว คุณค่าของการละตัณหา คือ ๑) การได้พบความสุขอย่างแท้จริง และ ๒) เป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด

๔.๖.๒ คริสต์ศาสนา

หัวใจนั้นเป็นจุดศูนย์รวมของทุกสิ่งเหมือนร่างกายของเรา มนุษย์นั้นมีใจเป็นส่วนบังคับส่วนต่าง ๆ ให้เคลื่อนไหวทุกสิ่งบนโลกใบนี้ย่อมต้องมีจุดศูนย์รวม หรือที่เขาเรียกว่าจุดสำคัญ หัวใจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ การจะทำอะไรสักอย่างให้สำเร็จใจต้องมาก่อน คือต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำนั้น “คือคำว่า “ใจ” แม้ในการละตัณหาต่าง ๆ หรือการสร้าง ความสงบของโลกลูกนี้ก็ต้องมีหลักธรรมะที่เป็นกลางที่สามารถนำไปแก้ปัญหานั้นได้ คือหลักธรรมะนั้นต้องเป็นธรรมะที่สามารถทนได้ทุกสิ่งทุกอย่างของความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาเป็นหลักธรรมที่ชี้แนะให้เห็นแสงสว่างของความดีและความชั่วนั้นก็คือหลักแห่งความรักหรือหลักแห่งความเมตตาอันเป็นหัวใจของพระธรรมคำสอนพระเยซูคริสต์นั้นพระองค์ได้

^{๑๖} อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๕๑๒.

^{๑๗} พ.อ. (ไทย) ๒๕/๘๔/๑๐๕ - ๑๐๗.

^{๑๘} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๕๐/๒๗๕.

ทรงตรัสสอนพวกเราไว้ เท่ากับ “ความรัก” ดังพระคัมภีร์ว่า “ความเชื่อความหวังใจและความรักแต่ความรักใหญ่ที่สุด”^{๑๙} เป็นต้น ความรักของคริสต์ศาสนาที่แสดงออกถึงคุณธรรมดังต่อไปนี้

๑. ความรักอดทนนาน คือ คนเรานั้นถ้าปราศจากความอดทน ความรักก็ไม่เกิด พระเยซูคริสต์เจ้าจึงกล่าวได้ว่าความรักนั้นเปรียบเสมือนความอดทนต่อความลำบากยากเข็ญต่อความชั่วต่าง ๆ

๒. ความรักกระทำคุณให้ คือ การที่บุคคลทำอะไรไว้ยอมเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ได้รับในสิ่งที่ทำไว้จะเป็นความดีหรือความชั่วก็ตาม ย่อมได้รับสิ่งตอบแทนจากพระเจ้าทั้งนั้น คือ ถ้าทำความชั่วย่อมได้รับบทลงโทษจากพระเจ้านั้นเป็นต้น เพราะฉะนั้น ความรักนั้นเมื่อบุคคลใดทำลงไปแล้วย่อมกระทำคุณให้ คือมีแต่จะอำนวยความสุขให้เกิดมีขึ้นในใจและในเพื่อนบ้าน จึงกล่าวสรุปได้ว่าความรักนั้น เมื่อคนเราทำลงไปแล้วย่อมไม่สูญเปล่า ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ความรักไม่มีวันสูญสิ้น”^{๒๐} และไม่มีโทษแก่ผู้ใดมีแต่คุณให้แก่ผู้อื่น

๓. ความรักไม่อิจฉา คือ ผู้ที่หมั่นเจริญความรักทางกายทางวาจาทางใจผู้นั้นย่อมไม่มีความอิจฉาความอิจฉานั้นเมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใดแล้ว ผู้นั้นย่อมปรารถนาให้คนที่ตัวเองไม่ชอบเกลียดประสบแต่ความทุกข์ต่าง ๆ การอิจฉานั้นเปรียบเหมือนความชั่วชนิดหนึ่ง ที่ทำลายคนโดยไม่รู้ตัวและยังทำลายความสงบด้วยเพราะผู้ที่มีความอิจฉาย่อมไม่ยอมช่วยเหลือคนที่เป็นฝ่ายศัตรู ความสามัคคีก็ไม่เกิดต่างจากความรักอย่างสิ้นเชิง เมื่อบุคคลให้แก่กันแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความสงบความสามัคคีเมื่อบุคคลใดหมั่นสั่งสม ความรักให้เกิดมีขึ้นกับตัวเองและผู้อื่นย่อมทำให้ความอิจฉาริษยาค่อย ๆ หดไป

๔. ความรักไม่อวดตัว คือบุคคลบางคนในโลกใบนี้นักจะแสดงตัวว่าดีกว่าเด่นกว่าผู้อื่น คุยโวอวดตัวเองในด้านต่าง ๆ ถ้าเป็นด้านดีก็ไม่ใช่ไรถ้าเป็นด้านไม่ดียอมก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่าง ๆ แก่สังคมโลกคนมักอวดตัวนั้นมักเป็นคนที่เห็นแก่ตัวเองไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น การสั่งสมความรักให้เกิดมีขึ้นกับตัวเราและผู้อื่นต่างหากที่ถือว่าเป็นคนดี คนที่มีความรักให้กับตัวและผู้อื่นมักเป็นคนที่ย่อมตัวเจียมตัวเสมอไม่โอ้อวดไม่ข่มผู้อื่นให้เกียรติผู้ที่มีพระคุณ การไม่อวดตัวนั้นถือว่าเป็นการสร้างความรักให้แก่กันและกัน และมักเป็นผู้ที่มีอายุยืนนานดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ฝ่ายบุตรจงนบถเชื่อฟังบิดามารดาของตนในองค์พระผู้เป็นเจ้า เพราะกระทำอย่างนั้นเป็นการถูกจงให้เกียรติแก่บิดามารดาของเจ้านี้เป็นพระบัญญัติข้อแรกที่มีพระสัญญาไว้ด้วยเพื่อเจ้าจะไปดีมาดีและมีอายุยืนนานที่แผ่นดินโลก”^{๒๑} จึงกล่าวได้ว่าความรักเท่านั้นเป็นความรักที่ไม่อวดตัว เป็นความรักที่ย่อมตัวเจียมตัว

๕. ความรักไม่หยิ่งผยอง คือ ความหยิ่งผยองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นไม่เห็นใจในเวลาตกทุกข์ได้ยาก เพราะคนหยิ่งผยองนั้น เป็นคนที่ยโสจองหงอถือตัวว่าดีกว่าเขารวยกว่ามีความรู้มากกว่าเขามากดูถูกคนอื่นอยู่เสมอ ไม่สนใจคำพูดของผู้อื่นไม่ฟังความคิดเห็นของใครคนที่หยิ่งผยองนั้นมักเป็นคนที่ขาดความรักจากผู้อื่น เพราะตัวเองไม่คิดที่จะให้ความรักแก่ผู้อื่น ฉะนั้น ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ทำลายความหยิ่งผยองได้ เมื่อคนเราสั่งสมความรักมาก ๆ ขึ้น ยิ่งทำบ่อย ๆ ยิ่งดีถ้ามนุษย์คน

^{๑๙} ๑คร. ๑๓ : ๑๓.

^{๒๐} ๑คร. ๑๓ : ๘.

^{๒๑} อฟ. ๖ : ๑-๓.

ใดไม่ปฏิบัติตามคนนั้น ยากที่จะเห็นสวนสวรรค์ของพระเจ้า หรือไม่เห็นเลย พระเจ้านั้นทรงประทานความรักให้กับมนุษย์ในนามตัวแทนนั่นก็คือ “พระเยซูคริสต์” เห็นได้จากการที่พระเยซูคริสต์เจ้านั้นพระองค์ไม่มีความหยิ่งผยองมีแต่ความรักให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก

๖. ความรักไม่หยาบคาย คือคนที่มีนิสัยหยาบคายมักเป็นคนที่ไม่มีความใคร่อยากคบค้าสมาคมด้วย เพราะความหยาบคายนั้น เป็นสิ่งที่ส่อให้เห็นกิริยาอาการของคนที่ไม่เอาความรักต่อเพื่อนร่วมโลก คือ การพูดการทำอะไรย่อมไม่น่าเคารพน่ารังเกียจของสังคม

๗. ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว คือการไม่เห็นแก่ตัวนั้น เป็นหลักแห่งการสร้างมิตรภาพและความสามัคคีในหมู่คณะได้อย่างดี ความไม่เห็นแก่ตัวนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันคือเกิดความรักความกรุณาต่อกันเมื่อมีความรักความกรุณาเกิดขึ้นในใจ ก็สามารถที่จะทำให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อย

๘. ความรักไม่ฉุนเฉียว คือการที่บุคคลใดมีความฉุนเฉียวอยู่ในใจมักจะเป็นคนที่มีอารมณ์โกรธง่าย ไม่พอใจง่ายมักจะเสียใจในสิ่งที่ตัวเองได้กระทำแล้วพุดง่าย ๆ คือเป็นคนที่ไม่เอาสติเหมือนกันกับคนที่เอาความรักต่อเพื่อนบ้าน เพราะความรักนี้พระเจ้าทรงประทานมาเพื่อให้คนได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เพราะฉะนั้น การจะเอาชนะความชั่วคือความฉุนเฉียวที่อยู่ในใจนั้นจะต้องใช้ความรักเท่านั้นถึงจะสามารถที่จะเอาชนะได้ถาวร จึงกล่าวได้ว่าเมื่อบุคคลใดหมั่นอบรมสร้างความรักให้เกิดมีขึ้นอยู่ในใจบุคคลนั้น ย่อมเชื่อว่ามีความรักแท้ ความรักแท้จึงเป็นความรักที่ไม่ฉุนเฉียว

๙. ความรักไม่ช่างจดจำความผิด คือบุคคลใดที่มีความรักอยู่ในใจบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ที่มีใจให้อภัยกับผู้อื่นเสมอ คนชอบจดจำความผิดของผู้อื่นนั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความทุกข์เสียเอง เพราะฉะนั้น ความรักที่แท้จริงนั้นเป็นความรักที่ให้อภัยเหมือนอย่างที่เราสอนให้คนเรานั้นอย่าไปจดจำความผิดของคนที่มาทำร้ายหรือคนที่เบียดเบียน

๑๐. ความรักไม่ขึ้นขมยินดี เมื่อมีการประพฤติผิดแต่ขึ้นขมยินดีเมื่อประพฤติชอบคือการประพฤติในทางที่ผิดศีลผิดธรรมนั้นคนที่มีความรักนั้นย่อมไม่สนับสนุนให้ประพฤติปฏิบัติตามคนที่ผิดชั่ว เพราะฉะนั้น พระเจ้าพระองค์จึงทรงบัญญัติให้คนนั้นมีความรักต่อกันอย่าทำร้ายกันและกัน เช่นมีการฆ่ากัน เป็นต้น

๑๑. ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ คือการมองโลกในแง่ที่ดีนั้น สามารถช่วยให้จิตใจที่หดหู่ ขาดความอบอุ่นขาดความรักนั้น มีจิตใจที่ดีขึ้นได้คนที่มีความรัก ก็คือคนที่เชื่อในพระเจ้า เชื่อในความดีของพระเจ้า จะเป็นคนที่มีความหวังอยู่ จึงกล่าวได้ว่าหลักความรักที่บุคคลมีอยู่ในใจนั้นสามารถที่จะทำให้คนอื่น ที่ไม่หวังดีคิดร้ายก็กลับใจได้

๑๒. ความรักมีความหวังอยู่เสมอ คือคนที่เชื่อในความรักของพระเยซูคริสต์ก็เหมือนกับคนที่ยังไม่สิ้นความหวัง เหมือนกับคนที่หายจากโรคนั้น ก็คือโรคแห่งความเศร้าความทุกข์ใจ เพราะความเศร้าความทุกข์ใจมักก่อให้เกิดความสิ้นหวังในชีวิต แต่คนที่เชื่อในความรักของพระบิดาและพระบุตรสามารถที่จะรักษาโรคแห่งความเศร้า กล่าวได้ว่าพระองค์นั้นประสพพบเจออุปสรรคมากในพระชนม์ชีพ แต่พระองค์ก็ยังไม่สิ้นความหวังคือยังคงเชื่อมั่นในความรักต่อพระเจ้าอย่างมั่นคงเพราะฉะนั้นคนที่มีความรักอยู่ในใจจะเป็นคนที่ไม่สิ้นหวังหลักแห่งความรักจึงเป็นความรักที่มีความหวังอยู่เสมอเมื่อบุคคลใดมีความหวังในพระเยซูคริสต์เจ้าบุคคลนั้นย่อมไม่สิ้นหวัง

๑๓. ความรักทนต่อทุกอย่าง คือบุคคลใดที่หมั่นสร้างความรักไว้ในใจบุคคลนั้น ย่อมทนได้ทุกอย่างคือว่าหลักแห่งความรักนั้น เป็นหลักแห่งธรรมที่สามารถเอาชนะใจที่อาฆาตได้สามารถยกโทษหรือให้อภัยความผิดของคนอื่นได้ บุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้น ย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์ คือเป็นความรักที่ตอบแทนแก่กัน เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยอง ในตัวเองเป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเองเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่น ไม่ถือสาเอาผิดขึ้นชมนินตากับคนทำดี เป็นความรักที่ให้อภัย เป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

สรุปได้ว่า คุณค่าของการละตัณหา ย่อมก่อให้เกิดความรักที่แท้จริง ที่เป็นความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการประกอบด้วยหลักความรัก คือ ๑) ความรักอดทนนาน ๒) ความรักกระทำคุณให้ ๓) ความรักไม่อิจฉา ๔) ความรักไม่อวดตัว ๕) ความรักไม่หยิ่งผยอง ๖) ความรักไม่หยาบคาย ๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว ๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว ๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด ๑๐) ความรักไม่ชมนินตียินดี ๑๑) ความรักเชื่อในส่วนดีของเขายู่เสมอ ๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ ๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่น ไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมนินตียกกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

ตารางที่ ๖ เปรียบเทียบคุณค่าของการละตัณหา

พระพุทธศาสนา	คริสต์ศาสนา
๑) การละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง	คุณค่าของการละตัณหา ย่อมก่อให้เกิดความรักที่แท้จริง ที่เป็นความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการประกอบด้วยหลักความรัก
๒) เป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด	

จากตารางข้างต้น พบว่า คุณค่าของการละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทประโยชน์ของการละตัณหาพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง การควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม ไม่ละเมิดศีลธรรม การที่บุคคลสามารถควบคุมตัณหาของตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมนั้นย่อมเป็นผู้มีความสุขตามปกติของตน อีกทั้งไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นอีกด้วย แม้ตนเองจะมีความทะยานอยากมากเพียงไรก็ไม่ยอมละเมิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาเรื่องความรัก เมื่อทราบว่ามีเจ้าของ หรือมี

สามี หรือมีภรรยาแล้ว ก็หักห้ามใจได้ ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่ยอมกระทำความชั่วเพราะความรักในอีกฝ่ายหนึ่งนั้น การที่สังคมเกิดความวุ่นวายสับสน เกิดปัญหาต่าง ๆ นั้นย่อมมาจากสาเหตุนี้ก็เพราะบุคคลไม่สามารถควบคุมตัณหาของตนได้ทั้งสิ้น หากบุคคลในสังคมสามารถควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมได้แล้ว ประโยชน์แห่งความสุขก็จะเกิดขึ้นได้ในสังคม

ในทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกประโยชน์ของการละตัณหา หมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดี สมกับที่คิดมุ่งหมายไว้ ผลที่ได้ตามความต้องการ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ คริสต์ศาสนาสอนให้เชื่อในพระเจ้า สอนให้รักพระเจ้าสุดจิต สุดใจ สอนให้ละความชั่ว คือให้ละความโกรธ ความโลภ ความเห็นผิด ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “อย่าฆ่าคน อย่าล่วงประเวณี ผัวเมียเขา อย่าลักทรัพย์ อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน อย่าโลภภรรยาของเพื่อนบ้าน และอย่าอยากได้บ้านของเพื่อนคือ ไร่นา ทาส ทาสี วัว ลา หรือสิ่งใดซึ่งเป็นของเพื่อนบ้าน”^{๒๒} เป็นต้น พระเยซูคริสต์พระองค์ได้ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “เราประสงค์ความเมตตา ไม่ประสงค์เครื่องสัตว์บูชา”^{๒๓} นี้ก็มีความหมายให้รู้ได้ว่า พระองค์ทรงยกย่องเมตตาต่อกันนั่นเอง หลักแห่งเมตตาจึงหมายถึงความรักบริสุทธิ์ไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงถือได้ว่าเป็นหัวใจอันแท้จริงของศาสนา การได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักแห่งเมตตานั้นถือได้ว่า บุคคลนั้นมีความเชื่อและความรักในพระเจ้าอย่างแท้จริง ฉะนั้น เมื่อบุคคลใดทำความดี บุคคลนั้นย่อมไปอยู่กับพระเจ้า ถ้าทำความชั่วย่อมไปสู่นรก จึงกล่าวได้ว่า ประโยชน์ของการละตัณหา เมื่อมีการประพฤติปฏิบัติแล้วย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่าง ๆ มากมายกับตนเองตลอดถึงผู้อื่น และสังคมโลก คือ ๑. ประโยชน์ในการเข้าถึงสวรรค์ ๒. ประโยชน์ในการละความชั่วในจิตใจ ๓. ประโยชน์ในการสร้างความสามัคคี ๔. ประโยชน์ในการสร้างความสงบ

๔.๗ บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบตัณหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา สรุปได้ดังนี้

๑) ความหมายของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา มีความหมายของตัณหาที่คล้ายกัน ต่างกันก็คือวิธีการปฏิบัติทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ให้ความสำคัญเรื่องเพศ คือ (๑) อนุญาต ทุกสิ่งที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการแต่งงาน (๒) ยังอนุญาต แม้นอกเวลาร่วมกัน ให้ทำได้ทุกสิ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อบำรุงความรักต่อกันและเพื่อระงับตัณหา (๓) ห้ามเด็ดขาด หากฝ่าฝืน ได้บาปหนัก มิให้ทำทุก ๆ สิ่ง ที่ขัดจุดประสงค์ของการแต่งงาน ส่วนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ให้ความหมายเป็นกลาง ๆ ว่า ตัณหาคือความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชนทั่วไป

๒) ประเภทของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาซึ่งแตกต่างกัน โดยในทางพระพุทธศาสนามีการสอนตามสภาวะธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้เหตุแห่งทุกข์ และมีการอธิบายเหตุแห่งทุกข์ไว้หลายนัย แต่ละนัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย การแบ่งตัณหาตามนัยต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจตัณหาได้ตามลำดับ และถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสภาวะจริงแห่งตัณหา ประเภทของ

^{๒๒} ฉธป. ๕ : ๑๗-๒๑.

^{๒๓} มธ. ๙ : ๑๓.

ตัณหาสรุป ได้ ๓ ประเภท คือ (๑) ตัณหาแบ่งโดยอาการ (๒) ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ (๓) ตัณหาแบ่งโดยกาล ส่วนในทางคริสต์ศาสนา ได้แบ่งประเภทของตัณหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภหรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน สรุปได้ดังนี้ (๑) ความรักเยี่ยงสามี (๒) ความรักเยี่ยงบิดา (๓) ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว (๔) ตัณหาทางเนื้อหนัง (๕) ตัณหาทางตาหรือสายตา (๖) ความทะนงในลาภยศ

๓) ลักษณะของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา ลักษณะของตัณหา ในทางพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้เกิดอีกประกอบด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินยินดีในอารมณ์นั้น ๆ ได้บอกชัดเจนถึงลักษณะของตัณหาว่า ทำให้บุคคลเพติดเพลินลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของตัณหาบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ พบกับความเศร้าโศกความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นยินดีพอใจในความ สุข แสงหาสุข จะต้องมาวนเวียนเกิดและชรา ลักษณะของตัณหาในทางคริสต์ศาสนา คือ ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการตัณหา ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทน เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็จะถูกทำลาย เป็นกายใหม่ที่เรียกว่า กายวิญญาณ ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

๔) สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะที่ต่างกัน คือ สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทางพระพุทธศาสนา ย่อมมีองค์ประกอบให้เกิดคือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึก เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสวยอารมณ์ ได้แก่ความรู้สึกรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ฐานที่เกิดแห่งตัณหา คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม เป็นต้น และที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ซึ่งมี ๑๐ หมวด คือ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖ ในทางคริสต์ศาสนา สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา เกิดเมื่อความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมาร ว่ามารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เราชั่วอยู่ในโลกแห่งวัตถุ การหลอกลวงหรือการทดลองการลองใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามตัณหาอันเป็นที่ล่อลวงความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนง หมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกรับงำด้วยตัณหา

๕) วิธีละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีวิธีการละหรือวิธีการดับตัณหาต่างกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาวิธีที่ได้เสนอตามลำดับนี้ (๑) วิธีดับตัณหาตามกระบวนการปฏิบัติสมุปปาต ที่มีการสืบทอดมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบทอด ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิบัติสมุปปาตได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา และ (๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมีองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน หรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือทำน้อมมรรคมีองค์ ๘ เป็น ศิล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ใน ศิล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ในทางคริสต์ศาสนา การภาวนาของคริสต์ศาสนา เป็นการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนอย่างลึกซึ้งของมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่เปรียบดังความสัมพันธ์ของดวงใจหนึ่งกับอีกดวงหนึ่งซึ่งเปี่ยมด้วยความรักที่มีต่อกัน การภาวนาจึงเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ในรหัสธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากจะแสดงออกเป็นคำพูด หรือการเปรียบเทียบให้เข้าใจถึงความเป็นจริงนี้ได้ทั้งหมด โดยใช้วิธีการหลัก ๆ ๓ วิธี ได้แก่ (๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม (๒) ศิลล้างบาป ศิลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็บบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการ และ (๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า

๖) คุณค่าของการละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาประโยชน์ของการละตัณหาพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมชาติของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างเมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง การควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม ไม่ละเมิดศีลธรรม การที่บุคคลสามารถควบคุมตัณหาของตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมนั้นย่อมเป็นผู้มีความสุขตามปกติของตน อีกทั้งไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นอีกด้วย แม้ตนเองจะมีความทะยานอยากมากเพียงไรก็ไม่ยอมละเมิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาเรื่องความรัก เมื่อทราบว่ามีอีกฝ่ายหนึ่งมีเจ้าของ หรือมีสามี หรือมีภรรยาแล้ว ก็หักห้ามใจได้ ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่ยอมทำความชั่วเพราะความรักในอีกฝ่ายหนึ่งนั้น การที่สังคมนำความวุ่นวายสับสน เกิดปัญหาต่าง ๆ นั้นมาจากสาเหตุก็เพราะบุคคลไม่สามารถควบคุมตัณหาของตนได้ทั้งสิ้น หากบุคคลในสังคมนำมาควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมได้แล้ว ประโยชน์แห่งความสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคม คุณค่าการละตัณหาในทางคริสต์ศาสนาหมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้ ผลที่ได้ตามความต้องการ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ คริสต์ศาสนาสอนให้เชื่อในพระเจ้า สอนให้รักพระเจ้าสุดจิต สุดใจ สอนให้ละความชั่ว คือให้ละความโกรธ ความโลภ ความเห็นผิด

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตำนานในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาตำนานในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาตำนานในคริสต์ศาสนา ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบตำนานในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ จากการศึกษาด้านตำนานในพระพุทธศาสนา พบว่า ตำนาน ตามรูปศัพท์ แปลว่า ความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดื้อรั้น ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชน คือคนที่หนาแน่นไปด้วยกิเลส คนที่ยังมีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคล หรือพระอริยะ ความหมายของตำนานตามกระบวนการ หมายถึง การแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม เปรียบเหมือนผลไม้ที่มีทั้งสามส่วนอยู่ในตัวมันคือ ส่วนที่เป็นเปลือก ส่วนที่เป็นเนื้อ ส่วนที่เป็นเมล็ด ในส่วนที่เป็นเมล็ดนั้น เมล็ดใดมียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเป็นเมล็ดเป็น ซึ่งมันสามารถที่จะงอกเจริญเติบโตได้อีก ถ้ามันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ แต่ถ้าเมล็ดนั้นไม่มียางชุ่มอยู่ ก็เรียกว่าเมล็ดแห้ง แม้จะนำไปปลูกรดน้ำพรวนดินอย่างไร ก็ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เฉกเช่นเดียวกับคนที่มีตำนานคือความทะยานอยาก ความดื้อรั้น ความต้องการที่ฝังอยู่ในจิตใจ ก็เหมือนกับยางชุ่มที่มีอยู่ในเมล็ดของผลไม้เหล่านั้น บรรณาความกระหาย ในวัตถุสิ่งของประกอบด้วยอารมณ์ยินดีพอใจ ทำให้จิตใจมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักอิ่ม เหมือนกับคนโง่ที่เพียรตักแล้วเติมลงไปในทะเลน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์และนำไปสู่วิฎฎสงสาร

ตำนานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท คือ ๑) ตำนานแบ่งโดยอาการ ได้แก่ กามตำนาน ความยินดีติดใจในอารมณ์ ๒) ภาวตำนาน ความอยากมีอยากเป็น วิภวตำนาน ความไม่ยอมมีไม่ยอมเป็น ๒) ตำนานแบ่งตามอารมณ์ ได้แก่ รูปตำนาน คือ ตำนานที่เกิดขึ้นจากการได้เห็น รูป สัททตำนาน ตำนานที่เกิดขึ้นจากการได้ยินเสียง คันธตำนาน ตำนานที่เกิดขึ้นจากการได้กลิ่น รสตำนาน คือ ตำนานที่เกิดขึ้นจากการได้รส โผฏฐัพพตำนาน คือ ตำนานที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส ฌัมมตำนาน คือ ตำนานที่เกิดขึ้นทางใจ และ ๓) ตำนานแบ่งโดยกาล ได้แก่ ตำนาน ๑๐๘ ได้แก่ ตำนาน-วิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายใน มารวมกับตำนานวิจิริต ๑๘ อันอาศัยเบญจขันธ์ภายนอก รวมเป็น ๓๖ แล้วนำอดีต ปัจจุบัน อนาคต มาคูณ จึงได้ตำนาน ๑๐๘ ซึ่งเป็นตำนาน ๓ ว่าโดยอาการ ตำนาน ๖ ว่าโดยอารมณ์ และว่าโดยกาล มาประกอบของตำนานที่เกิดขึ้นของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นำไปสู่ความทุกข์นั้นคือการที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ต้นหาในพระพุทธศาสนามีลักษณะที่ชักนำให้ผู้เกี่ยวข้องต้องเกิดภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนด ด้วยอำนาจแห่งความเพลิตเพลิน มีปรกติเพลิตเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณฺ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เพราะบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิด ในภพต่าง ๆ อีก จะต้องพบกับความเศร้าโศกอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความทุกข์รำไป มักจะทำให้เป็นผู้มีความเห็นผิด และต้องเวียนเกิดเวียนตายตามวงจรของวัฏฏะต่อไป สาเหตุและบ่อเกิดขึ้นของตัณหา ช่วยให้เข้าใจถึงที่มาหรือที่ตั้งที่เกิดแห่งตัณหามากยิ่งขึ้น และที่ได้อธิบายมาตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่าเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งของตัณหาเท่านั้น ยังมีสาเหตุของบ่อเกิดตัณหา หรือที่มาแห่งตัณหาอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุอย่างแท้จริงของตัณหา คือ อวิชชา ความไม่รู้ (ตามความเป็นจริง) อวิชชา นี้ เป็นที่มาเบื้องต้นแห่งตัณหา ถ้าคนเราไม่มีอวิชชา (ความไม่รู้) ก็ไม่มีตัณหา คือความอยาก ทุกข์ก็ไม่มี อวิชชา นั้น เป็นเหตุเบื้องต้นแห่งทุกข์ ตัณหาเป็นเบื้องต้นปลายแห่งทุกข์ ตัณหาเกิด เพราะอวิชชาปิดบัง ตัณหาเอาไว้อวิชชา นั้น เปรียบเหมือนความมืด ส่วนตัณหาเปรียบเสมือนความสว่าง เวลาที่มีความมืด ก็ไม่สามารถจะมองเห็นอะไร ๆ ได้ เพราะความมืดปิดบังเอาไว้นั่นเอง และภายใต้ความมืดนั้นเอง มีอันตรายแอบแฝงอยู่เสมอ แต่เมื่อนั้นมีแสงสว่างเกิดขึ้น ก็จะสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายได้ตามความเป็นจริง อันตรายจากหนามหรือตัวสัตว์มีพิษต่าง ๆ ก็จะไม่เบาบางลงหรืออาจไม่มีเลยก็ได้ เพราะเราสามารถมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นอันตรายก็หลีกเลี่ยงหรือหาวิธีป้องกันและขจัดออกไป คนมีปัญหาที่เช่นเดียวกันกับมีแสงสว่างเกิดขึ้นท่ามกลางความมืดนั่นเอง ย่อมสามารถบรรเทาทุกข์ทั้งปวงลงได้หรือดับทุกข์ได้ เหมือนพระอรหันต์เจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น

วิธีการละตัณหา มีหลักการใหญ่ ๆ คือ ๑) กระบวนการปฏิเสธสมุပ္บาทที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิเสธสมุပ္บาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมชั้นสูง ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การบรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์บุคคลชั้นอรหันต์ ไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก วงจรของชีวิตหรือปฏิเสธสมุပ္บาท จะพบได้ว่า เป็นการเริ่มต้นดับที่อวิชชาก่อน เมื่อดับอวิชชาได้แล้ว อวิชชาคือความรู้แจ้งก็เกิดขึ้นแทน แต่อวิชชา นั้นเป็นกิเลสกลุ่มเดียวกับกับตัณหา และอุปาทาน เมื่อดับอวิชชาได้ จึงมีผลต่อการดับตัณหาด้วย เมื่อดับตัณหาได้แล้วก็ดับอุปาทานไปในตัวเนื่องจากเป็นกิเลสที่รวมในกลุ่มเดียวกัน ๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กันหรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือทำนย่อมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ พร้อมกันนี้ก็เกิดญาณ ๓ เมื่อละกิเลสได้แล้ว แต่ยังมีชั้น ๕ อยู่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว เรียกว่า อนุปาติเสสนิพพาน ย่อมห้วงล้อมแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ต้นหาทั้ง ๓ อย่าง ต่างก็เป็นสาเหตุก่อให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ต้นหาเป็นต้นเหตุของความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ต้นหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมชาติของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะให้ปุถุชนที่ยังมีตัณหาอยู่นั้นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะต้นหาเป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์

น้อยที่สุด จะให้ละตัณหาได้โดยสิ้นเชิงอย่างพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ ปุถุชนคนธรรมดาที่ละไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ดีงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง กล่าวคือ ในเบื้องต้นอาศัยตัณหาเป็นตัวชี้แนะหรือเป็นแรงจูงใจไปก่อน กาลต่อมาจึงพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ จนเกิดความรักความซาบซึ้งในภาวะดีงามที่เป็นผลของการกระทำนั้น ๆ จนเปลี่ยนมาเป็นธรรมฉันทะ เปลี่ยนแรงจูงใจเปลี่ยนพฤติกรรมในภายหลัง สรุปแล้ว คุณค่าของการละตัณหา คือ ๑) การได้พบความสุขอย่างแท้จริง และ ๒) เป็นเหตุให้ทุกข์น้อยลงหรือให้ได้รับทุกข์น้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า ตัณหาในคริสต์ศาสนา หมายถึง รูปแบบความต้องการความรุนแรงของมนุษย์ ตัณหาใน คริสตชนให้ความหมายเฉพาะคำนี้ คือหมายถึง การเคลื่อนไหวของความอยากได้ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้น ตัณหาในศาสนาคริสต์เป็นความคิดที่ต้องการอยากได้ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับข้อบัญญัติและหลักปฏิบัติของทางศาสนา เป็นหนทางที่จะทำบาปแล้วส่งผลให้ตนเองต้องประสบกับความยุ่งยากและเดือดร้อนภายหลังความรักหรือความใคร่ ดังกล่าว เป็นความรักระหว่างมนุษย์ถึงแม้ว่าจะเป็นความรักเยี่ยงสามี ความรักเยี่ยงบิดา ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว ก็ถือว่าเป็นความรักแบบไม่ยั่งยืน สามารถแตกสลายได้ตลอดเวลา เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีจิตเปลี่ยนไปจากเดิม ถ้านำหลักแห่งเมตตาของพระเจ้ามาใช้ก็สามารถทำให้เป็นความรักที่ยั่งยืนและจริงใจต่อกันได้ เพราะความรักในพระเจ้าเป็นความรักที่ประเสริฐที่สุด

ตัณหาในคริสต์ศาสนานั้น มีความโน้มเอียงระหว่างจิตใจและเนื้อหนัง การสู้รบทางใจในชีวิตประจำวัน การงานของเนื้อหนัง ได้แก่ การล่วงประเวณี การลามก การนับถือรูปเคารพ การถือวิหยาคม การเป็นศัตรูกัน การวิวาทกัน การโกหกตัวเอง การอิจฉาริษยา การใฝ่สูง การทุ่มเถียงกัน การถือตัว การเมาเหล้า การเล่นเป็นพาลเกร เป็นต้น ตัณหาในนั้นมีบ่อเกิดแต่ความไม่รู้ ก็เลสหรือตัณหา ความพยาบาท เจตจำนงของมนุษย์ การนับถือรูปเคารพ คือ ตัณหาที่มีผลนำไปสู่การกระทำบาปทางเพศหรือการล่วงประเวณี การล่วงประเวณีแก่นแท้ของความหมายมิใช่อยู่อันที่การล่วงประเวณีแต่อยู่ที่ความปรารถนาอยากได้สิ่งของต้องห้าม เป็นความปรารถนาอยากจะได้สิ่งซึ่งไม่ควรเอามาเป็นของตน เป็นการกระตุ้นความอยากและความปรารถนาซึ่งขัดกับบทบัญญัติของพระเจ้าและของมนุษย์นั่นเอง

วิธีการละตัณหาในทางคริสต์ศาสนา มี ๓ วิธี ๑. การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจ เป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมีดี ๒. ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ และ ๓. การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า ความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการละเว้นจากความอารมณ์ความชั่วทั้งหลาย มีการไม่เห็นแก่ตัวไม่โกรธไม่แค้นไม่เย่อหยิ่งโสโอหัง ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมและการสร้างที่ดีทั้งหลาย หมายถึง การมีน้ำใจที่ดีงามไม่ทำร้ายทางกายทางวาจาทางใจต่อกันและกัน คือไม่ฆ่าไม่พูดเท็จไม่ลักขโมยเสียสละความสุขของตน เพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังตอบแทนทั้งหมดนี้เป็นหัวใจของคริสต์ศาสนา

และคุณค่าของการละตัณหา ย่อมก่อให้เกิดความรักที่แท้จริง ที่เป็นความรักอันเป็นหัวใจของคริสต์ศาสนานั้น หมายถึง การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้าน ด้วยการ

ประกอบด้วยหลักความรัก คือ ๑) ความรักอดทนนาน ๒) ความรักกระทำคุณให้ ๓) ความรักไม่อิจฉา ๔) ความรักไม่อวดตัว ๕) ความรักไม่หยิ่งผยอง ๖) ความรักไม่หยาบคาย ๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว ๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว ๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด ๑๐) ความรักไม่ชื่นชมยินดี ๑๑) ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ ๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ ๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ จากการศึกษาเปรียบเทียบต้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา สรุปได้ดังนี้

๑) ความหมายของต้นหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา มีความหมายของต้นหาที่คล้ายกัน ต่างกันก็คือวิธีการปฏิบัติทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ให้ความสำคัญเรื่องเพศ คือ (๑) อนุญาต ทุกสิ่งที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการแต่งงาน (๒) ยังอนุญาต แม้นอกเวลาร่วมกัน ให้ทำได้ทุกสิ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อบำรุงความรักต่อกันและเพื่อระงับต้นหา (๓) ห้ามเด็ดขาดหากฝ่าฝืน ได้บาปหนัก มิให้ทำทุก ๆ สิ่ง ที่ขัดจุดประสงค์ของการแต่งงาน ส่วนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความหมายเป็นกลาง ๆ ว่า ต้นหาคือความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชนทั่วไป

๒) ประเภทของต้นหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาซึ่งแตกต่างกัน โดยในทางพระพุทธศาสนามีการสอนตามสภาวะธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้เหตุแห่งทุกข์ และมีการอธิบายเหตุแห่งทุกข์ไว้หลายนัย แต่ละนัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย การแบ่งต้นหาตามนัยต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจต้นหาได้ตามลำดับและถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสภาวะจริงแห่งต้นหา ประเภทของต้นหาสรุป ได้ ๓ ประเภท คือ (๑) ต้นหาแบ่งโดยอาการ (๒) ต้นหาแบ่งโดยอารมณ์ (๓) ต้นหาแบ่งโดยกาล ส่วนในทางคริสต์ศาสนา ได้แบ่งประเภทของต้นหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภ หรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน สรุปได้ดังนี้ (๑) ความรักเยี่ยงสามี (๒) ความรักเยี่ยงบิดา (๓) ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว (๔) ต้นหาทางเนื้อหนัง (๕) ต้นหาทางตาหรือสายตา (๖) ความทะนงในลาภยศ

๓) ลักษณะของต้นหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา ในทางพระพุทธศาสนา ลักษณะของต้นหา เป็นเหตุให้เกิดอีกประกอบด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินยินดีในอารมณ์นั้น ๆ ได้บอกชัดเจนถึงลักษณะของต้นหาว่า ทำให้บุคคลเพติดเพลินลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของต้นหาบุคคลใดถูกต้นหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ พบกับความเศร้าโศกความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นยินดีพอใจในความสุข แสวงหาสุข จะต้องมาวนเวียนเกิดและชรา ในทางคริสต์ศาสนา ลักษณะของต้นหา คือ ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของต้นหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการต้นหา

ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทน เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็就会被ทำลาย เป็นกายใหม่ ที่เรียกว่า กายวิญญาณ ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

๔) สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะที่ต่างกัน คือ ในทางพระพุทธศาสนาสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา ย่อมมีองค์ประกอบให้เกิดคือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึก เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสวยอารมณ์ ได้แก่ความรู้สึกรู้สึกอารมณ์ที่เข้ามานั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ฐานที่เกิดแห่งตัณหา คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม เป็นต้น และที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ซึ่งมี ๑๐ หมวด คือ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญเจตนา (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖ ในทางคริสต์ศาสนา สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา เกิดเมื่อความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากการว่ามารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เราล้มเมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุ การหลอกลวงหรือการทดลองการลองใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามตัณหาอันเป็นที่หลอกลวงความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนงหมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกรอบงำด้วยตัณหา

๕) วิธีละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีวิธีการละหรือวิธีการดับตัณหาต่างกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาวิธีที่ได้เสนอตามลำดับนี้ (๑) วิธีดับตัณหาตามกระบวนการปฏิบัติสมุปปาต ที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิตหรือปฏิบัติสมุปปาตได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา และ (๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมีองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน หรือกระทำให้เป็นหนึ่ง หรือท่านยอมมรรคมีองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ในทางคริสต์ศาสนา การภาวนาของคริสต์ศาสนา เป็นการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนอย่างลึกซึ้งของมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่เปรียบดังความสัมพันธ์ของดวงใจหนึ่งกับอีกดวงหนึ่งซึ่งเปี่ยมด้วยความรักที่มีต่อกัน การภาวนาจึงเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ในรหัสธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากจะแสดงออกเป็นคำพูด หรือการเปรียบเทียบให้เข้าใจถึงความจริงนี้ได้ทั้งหมด โดยใช้วิธีการหลัก ๆ วิธี ได้แก่ (๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทาง

ศีลธรรม (๒) ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็บบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการ และ (๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ตั้งงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า

๖) คุณค่าของการละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาประโยชน์ของการละตัณหาพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ตั้งงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง การควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม ไม่ละเมิดศีลธรรม การที่บุคคลสามารถควบคุมตัณหาของตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมนั้นย่อมเป็นผู้มีความสุขตามปกติของตน อีกทั้งไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นอีกด้วย แม้ตนเองจะมีความสุขสบายมากเพียงไรก็ไม่ยอมละเมิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาเรื่องความรัก เมื่อทราบว่า อีกฝ่ายหนึ่งมีเจ้าของ หรือมีสามี หรือมีภรรยาแล้ว ก็หักห้ามใจได้ ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่ยอมทำ ความชั่วเพราะความรักในอีกฝ่ายหนึ่งนั้น การที่สังคมนเกิดความวุ่นวายสับสน เกิดปัญหาต่าง ๆ นั้นมาจากสาเหตุก็เพราะบุคคลไม่สามารถควบคุมตัณหาของตนได้ทั้งสิ้น หากบุคคลในสังคมนสามารถควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมได้แล้ว ประโยชน์แห่งความสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคมน คุณค่าของการละตัณหาในทางคริสต์ศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้ ผลที่ได้ตามความต้องการ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ คริสต์ศาสนาสอนให้เชื่อในพระเจ้า สอนให้รักพระเจ้าสุดจิต สุดใจ สอนให้ละความชั่ว คือให้ละความโกรธ ความโลภ ความเห็นผิด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องตัณหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา” ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่พืงนำไปศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรมีการนำเอาหลักธรรมที่เกี่ยวกับการละตัณหาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ชัดเจน
๒. ควรมีการนำเอาหลักธรรมที่เกี่ยวกับการละตัณหาไปปฏิบัติประยุกต์กับกฎกติกาของทางสังคม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องคุณค่าของการละตัณหาในทางพระพุทธศาสนา เถรวาทกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
๒. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เรื่องตัณหาในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาอิสลาม เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาใหม่ แห่งพระเยซูคริสต์. กรุงเทพมหานคร: องค์การกิตติเยนส์ อินเตอร์ เนชั่นแนล, ฉบับ ภาษาไทยอาร์๙๓ (Revised Standard Version พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๑๙๗๑) และภาษาอังกฤษคัดมาจาก New King James Version พิมพ์เมื่อปี ๑๙๘๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ:

กীরติ บุญเจือ. หลักปฏิบัติของชาวคริสต์ภาคหลัง. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐
_____. พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์. กรุงเทพมหานคร : เอกสารการวิจัย, ๒๕๒๔,

จูเลียน อักซ์ลีย์ และคณะ. วิวัฒนาการแห่งความคิดภาคมนุษย์และโลก. แปลโดยจุฬาทิพย์ อุมะวิชนี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

จอห์น เดวิส. เพิ่มความรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๒๐๐๓.

ซี.เอส. ลิวอิส. มนุษยธรรมที่ศนคติของคริสตชน. กรุงเทพมหานคร : สุริยบรรณ, ๒๕๑๘.

ด๊อบบลิว ที สเตซ. A critical History of Greek philosophy. แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

พิน ดอกบัว. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๒

ฟรังซิสโกส์ ชดบ. พระหฤทัยของพระเยซูเจ้า : มิติเชิงเทววิทยา. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๕๐.

เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

दनัย ไชโยธธา. นานาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง, ๒๕๓๙

นงเยาว์ ชาญณรงค์. ศาสนากับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราม ๒๕๓๖.

เนวิลล์ บาร์เทิล. พระราชกิจของพระวิญญูณบริสุทธิ์. สายรุ้ง บุญพงษ์แปล. เชียงใหม่ : ฮากิออส พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓.

บรรจบ บรรณรุจี. ปฏิจจสมุปบาท. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

ปิ่น มุกข์นัต. แนวสอนธรรมะ. กรุงเทพมหานคร : กมลทิพย์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา. มนุษย์กับศาสนา. โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์, ๒๕๔๓.

_____. คำบรรยายพุทธศาสตร์ภาค ๓. กรุงเทพมหานคร : พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๕.

พระเทพสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ) ป.ธ. ๙. วิปัสสนาญาณโสภณ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). โพรธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

_____. โลกธรรมประยุกต์เพื่อชีวิตที่ดีงาม (บางแง่มุมของกาม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.

_____. แก่นพุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, (ม.ป.ป.).

_____. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. ธรรมสภา, ๒๕๔๑.

_____. ปฏิจจสมุปบาทคืออะไร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, (ม.ป.ป.).

_____. ปฏิจจสมุปบาทในชีวิตประจำวัน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, (ม.ป.ป.).

_____. ตัวกูของกู, [ออนไลน์] http://www.buddhadasa.com/self/self_063.html [๑๕ ก.ค. ๒๕๕๖]

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). การศึกษาเพื่อสันติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๕๔.

พระธรรมธีรราชฆาหมณี (โชดก ญาณสิทธิ) ป.ธ. ๙. ตอบปัญหาธรรม เรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์. กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรมฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาณรงค์ กนต์สีโล (อุ้นคำ). **จุดเด่นของพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : ทรีโอแอด
เวอร์ไทซ์แอนด์มีเดียจำกัด, ๒๕๕๑.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี). **คำคมธรรมออนไลน์ ลายแทงแห่งความสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร : ปราณ, ๒๕๕๓.

_____ . **ตะแกงล่อนทอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๐.

_____ **สิ่งมหัศจรรย์ของชีวิต ๗ ประการหลักคิดเพื่อความสุข**. กรุงเทพมหานคร : วิมุตติยา
ลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (วันจันทร์). **พุทธปรัชญาสาระและพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (แปลเรียบเรียง). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา,
๒๕๔๒.

พระมหาอุทัย ญาณวโร. **วิถีแห่งกลไกแบบพุทธอภิปรัชญาของพุทธศาสนา**. Bangkok: Buddha's
Path Follower, Bangkok Thailand, ๒๕๓๙.

พระสันตะปาปา เปาโลที่ ๖. **คำสอนพระศาสนจักรภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
อัสสัมชัญ, ๒๕๕๒.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะแปล หลักสูตรอภิธัมมิกะตรี จิต เจตสิก รูป
นิพพาน**. พระนคร : โรงพิมพ์ไพศาลวิทยา, ๒๕๐๙.

_____ . **ปฏิจกสมุปปาททีปนี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวีอินเตอร์พรีนซ์จำกัด, ๒๕๔๖.

ไพบูลย์และคณะสงฆ์ชาเลเซียนแผนกคริสตธรรมคำสอน. “บาปต้น : พยศชั่ว”. [ออนไลน์]
<http://www.catholic.or.th/spiritual/books/catholicteach/teach02.html> [๑๔ก.ย.
๒๕๕๗]

ภักทันทะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานนาจริยะ. **หลักการปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาลอภิกษุ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘

_____ . **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

วรรณสิทธิ์ ไวทยะเสวี. **พระอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๒ –เจตสิกสังคหวิภาค**. กรุงเทพมหานคร :
ทิพยวิสุทธิ, ๒๕๔๕.

วีระ อภรณ์รัตน์. **คำสอนพระศาสนาคาทอลิกภาค ๓ ชีวิตในพระคริสต์เจ้า**. กรุงเทพมหานคร :
อัสสัมชัญ, ๒๕๕๔

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

สมด็จพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (แปลและเรียบเรียง). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรสจำกัด, ๒๕๔๘.

เสรี พงศ์พิศ. **ศาสนาคริสต์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. **ลัทธิของเพื่อน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิราภ, ๒๕๔๐.
 เสฐียร พันธรั้งซี (ศาสตราจารย์พิเศษ). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพ, ๒๕๔๒.
 สุรศักดิ์ สร้อยครบุรี (รองศาสตราจารย์,ดร). **ปฏิจจนสมบัติ**. พิษณุโลก : โรงพิมพ์ตระกูลไทย, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์:

กรีสุดา เทียรทอง. “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาป ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสำเภาล่ม:อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

บัญญัติ โชคสวัสดิ์ธนะกิจ. “ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดทางศาสนาเรื่อง “ความทุกข์” ในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา: บทบาทขององค์กรทางศาสนาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

ปานทิพย์ ศุภนคร. “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

พระครูบวรสิกขการ (บุญเสริม ชนะฤทธิ์). “พระพุทธจริยาวัตรกับพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์: การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตรกับพระวรสารลูกา”. **วิทยานิพนธ์พุทธมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาภุชณะ ตรุโณ (บุชากุล). “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาเอกซิสเตนเซียลิสของมอง-ปอน ซาตร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาธีระพล สุขแสง. “การศึกษาเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พระมหานุกูล มหาวิโร (พรหมพันธ์). “การศึกษาวิถีคิดเพื่อบรรเทาอกุศลในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาอุทัย อุทโย. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องต้นหาในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พัชรี วชิรินเวศ. “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔

๒. ภาษาอังกฤษ

1. PRIMARY SOURCES :

Augustine, Saint. **The Confessions**. English. London : Everyman's Library. 2001.
 _____ . **The City of God**. London: This translation published in Penguin Books,
 1972.

2. SECONDARY SOURCES :

(1) Books :

Aspell, Patrick J. **Medieval Western Philosophy: the European Emergence**. The
 Council for Research in Values and philosophy, 1999.

Copleston, Frederick S. J. **A History of philosophy**. (volume 2) (Augustine to Scotus)
 United States : paulist press, 1950.

Fowler, James W. **Christian Perspectives on Faith Development**. Michigan :
 Eerdmans Publishing Company, 1992.

Gilson, Etienne. **The Christian Philosophy of Saint Augustine**. New York: Random
 House, 1967.

_____. **Reason and Revelation in the Middle Ages**. New York: Charles Scribner's
 Sons, 1938.

Hick , John. **Existence of God** .New York: Macmillan, 1964.

Karl, Jaspers. **Plato and Augustine**. New York: Harcourt, Brace & World, 1957.

Ramsey, Ian T. **Religious language**. London : SCM press, Ltd.,1969.:

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์
เกิด	วันจันทร์ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานที่เกิด	จังหวัด สกลนคร ประเทศไทย
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๓ วุฒิปัตถุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีของอิทธิธรรมโชติกะวิทยาลัย วิชา อภิธรรมมัตถสังคหะ พ.ศ. ๒๕๕๕ พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับ ๑ รุ่นที่ ๕๗), มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖ ธรรมศึกษาเอก สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๖๑/๘๐๖ หมู่บ้านพฤษภา ๘ ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัด นครปฐม
เข้าการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๔ เข้าศึกษา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
สำเร็จการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๘

ค้นหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

: นางจิตราพันธ์ รักษาพันธ์
 : รหัส ๕๔๐๑๔๐๑๒๕๔
 : พธ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)

บทคัดย่อ

ค้นหาในพุทธศาสนา คือ ความทะยานอยาก ความดิ้นรนเร้าร้อน ความกระหาย ค้นหาในคริสต์ศาสนา ถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภ หรือความรักความใคร่ เมื่อเปรียบเทียบแล้ว ทั้งสองศาสนาให้ความสำคัญของการค้นหา และกำหนดวิธีการแก้ไขเรื่องค้นหาไว้เช่นกัน แต่แตกต่างกันในแง่ของการเจริญสติภาวนาด้วยการยึดอารมณ์ โดยพุทธศาสนาเถรวาทสอนให้ควบคุมอารมณ์ที่ตนเองประสบอยู่มากำหนดขอบเขตพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริงตามสภาวะธรรมแล้วปล่อยวางไม่ยึดมั่น ไม่พึ่งพิงสิ่งภายนอกแต่อย่างใด ในขณะที่คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกสอนให้น้อมจิตศรัทธาในการภาวนายอมรับการช่วยให้รอดพ้นจากพระเจ้าและพระเยซูคริสต์ เป็นต้น

คำสำคัญ : ค้นหา, พระพุทธศาสนา, คริสต์ศาสนา

ABSTRACT

The craving in Buddhism it means thirst that is craving settling in the mind of common person. The craving in Christianity is classified in the greed or affection. The comparison of both Buddhism and Christianity emphasize the importance of craving, and they have also the way of improvement of craving. The different way in practice by holding sense-objects, Buddhism taught to control their emotion by observation of the mental states according to the truth and not clinging, not refuge the external things. Christianity taught to bow the mind for praying and accept of helping from God and Jesus etc.

Keywords : Craving, Buddhism, Christianity

๑. บทนำ

มนุษย์ในปัจจุบันมีการดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดของชีวิต ตามกระแสของโลกาภิวัตน์มนุษย์จึงสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการ ความทะเยอทะยาน ความสะดักสะบาย และความอยากที่มีไว้เกินความต้องการ จากความเชื่อ ความเข้าใจผิด การถือปฏิบัติไม่ตรงตาม ธรรมชาติของชีวิต ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหามากมาย เช่นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการแตกความสามัคคี ปัญหาการเกิดภัยจากธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโรคระบาด ปัญหาการค้ำมนุษย์ เป็นต้น ล้วนเป็นผลจากการกระทำตามความต้องการหรือค้นหา เมื่อมนุษย์มีค้นหาจึงนำไปสู่ความทุกข์คือการเกิด แก่ เจ็บ และตาย วนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร

พระพุทธเจ้าทรงคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างได้มาสู่ชีวิต ตามกฎแห่งเหตุผลซึ่งสัมพันธ์กันอยู่ภายใน หรือกฎปัจจัยการ นี้แหละคือนิรันดรแห่งความ เกิด แก่ เจ็บ และตาย และทรงจับได้ว่าเจ้าตัว “ตัณหา” นี้เองที่เป็นตัวการที่สำคัญกว่าเพื่อน พระพุทธองค์ทรงพบต่อไปอีกว่า ความระทมทุกข์แห่งชีวิตเป็นเพียงปรากฏการณ์ลุ่มๆแล้งๆ เท่านั้น ซึ่งความโง่เขลา (อวิชชา) ของมนุษย์นั่นเอง เป็นผู้สร้าง ให้มีขึ้นในโลกนี้ โครงสร้างชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์กันอยู่ภายในตัวมันเองนี้ มีมูลฐานมาจากตัณหา เพราะทรงเห็นความจริงเช่นนั้น^๑ ทรงได้กล่าวถึงอำนาจของตัณหาไว้ โดยเทวดาได้ตั้งปัญหาขึ้นทูลถามเรื่องนี้แล้ว พระพุทธองค์ทรงตรัสตอบไว้ในคัมภีร์คถาสูตรที่ ๓ ความว่า เทวดาทูลถามว่า “โลกถูกอัน อะไรนำไป ถูกอะไรผลัดไล่ไป อะไรเล่าเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่โลกทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจ” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “โลกถูกตัณหาเข้าไป ถูกตัณหาผลัดไล่ไป ตัณหาเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่โลกทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจ”^๒ โลกในที่นี้หมายถึงหมู่มสัตว์ ที่หมายเอาทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ต่างก็ดิ้นรนกระเสือกกระสนไปตามอำนาจแห่งตัณหา คือความอยากของตน และต้องตกอยู่ในอำนาจของตัณหา นั่น ตัณหา จึงเป็นเหตุของความทุกข์ทั้งหลาย อนึ่ง ตัณหา นั้นมี ๓ ประการ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา^๓ ในมุมมองของพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนให้ติดอยู่ในสังสารวัฏ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ชนทั้งหลายผู้เกี่ยวข้องด้วยโยคะคือตัณหา มีจิตยินดีในภพน้อยและภพใหญ่ เป็นผู้ติดข้องด้วย โยคะคือบ่วงมาร ไม่มีความเกษมจากโยคะ สัตว์เหล่านั้นย่อมท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ เข้าถึง และมรณะ ส่วนชนเหล่าใดละตัณหาได้ ปราศจากตัณหาในภพน้อยและภพใหญ่ บรรลุธรรม เป็นที่สิ้นอาสวะแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ไปถึงฝั่งในโลก^๔

ในส่วนของคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก พระเจ้าทรงเป็นศูนย์กลางของจักรวาล และมนุษย์ เกิดมาจากอำนาจการสร้างของพระเจ้า มาจากฉายาของพระองค์ ชีวิตมนุษย์ในคัมภีร์ใหม่ประกอบไปด้วย วิญญาณ จิตใจ และร่างกาย พระเยซูทรงสอนเรื่องกิเลสและตัณหาของมนุษย์ ว่ามาจากใจของมนุษย์เอง “สิ่งที่ออกมาจากปากก็ออกมาจากใจ สิ่งนั้นแหละที่ทำให้มนุษย์เป็นมลทิน ความคิดชั่วร้าย การฆ่าคน การผิดผิวผิดเมีย การล่วงประเวณี การลักขโมย การเป็นพยานเท็จ การใส่ร้ายก็ออกมาจากใจ”^๕ เซนต์ยากอบได้กล่าวว่า “เมื่อกิเลสของตนเองล่อและชักนำไปให้กระทำตาม ครั้นตัณหาเกิดขึ้น แล้วก็ให้กระทำบาป และเมื่อบาปเจริญเต็มทีก็นำไปสู่ความตายและชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อท่านเขียนไว้ว่า “อะไรเป็นสาเหตุของสงคราม และอะไรเป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาท ในหลายอย่างได้แต่ไม่ได้ ก็ฆ่ากัน ท่านโลกแต่ไม่ได้ ก็ทะเลาะกันและทำสงครามกัน ท่านไม่มีเพราะท่านไม่ได้ขอ ท่านขอแต่ ท่านไม่ได้รับเพราะท่านขอผิด หวังไปสนองกิเลสของท่าน”^๖ ได้มีการกล่าวถึงตัณหาในพระบัญญัติ ประการที่ ๙ นักบุญยอห์น “ตัณหา” ในความหมายตัวอักษร หมายถึง รูปแบบความต้องการรุนแรงของมนุษย์ เทววิทยาครีสต์ชนได้ให้ความหมายเฉพาะแก่คำนี้คือหมายถึง การเคลื่อนไหวของความอยาก ได้ ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์ นักบุญเปาโลอัครสาวกระบุไว้ว่าเป็นการขัดแย้งของ

^๑ ศาสตราจารย์พุมิโอะ มะสุทานิ เรียบเรียง, ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา, สำนักพิมพ์ประเสริฐ แพล, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔-๒๕.

^๒ ส.ส.(ไทย) ๑๕/๖๓/๗๔.

^๓ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒.

^๔ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒ - ๔๑๓

^๕ มธ. ๑๕ : ๑๙.

^๖ เสรี พงศ์พิศ, ศาสนาคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๐.

“เนื้อหนัง” ต่อ “จิตใจ”^๗ ตัณหาเป็นผลที่ตามมาของการไม่เชื่อฟังที่บาปเป็นต้น^๘ มันทำให้มนุษย์ขาดศีลธรรม และถึงแม้ในตัวมันเองยังไม่เป็นบาป แต่ก็จะทำให้มนุษย์เอนเอียงที่จะทำบาป^๙ เมื่อมีการกระทำที่มีตัณหาเป็นมูลแล้ว ย่อมแสดงผลออกมาสนองตามความอยากนั้น ไม่ว่าจะผลลัพท์นั้นจะมีผลปรากฏออกมาในทางดีหรือไม่ดี ซึ่งก็มาจากใจของมนุษย์นั่นเอง

๒. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาตัณหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา
- ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบตัณหาระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา

๓. วิธีดำเนินการ

- ๑) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการ จากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ
- ๒) ศึกษาและวิเคราะห์ในรายละเอียดจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- ๓) นำข้อมูลมาเรียบเรียง วิเคราะห์เปรียบเทียบ
- ๔) สรุป และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๔. บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบตัณหาในพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา สรุปได้ดังนี้

๑) ความหมายของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา มีความหมายของตัณหาที่คล้ายกัน ต่างกันก็คือวิธีการปฏิบัติทางคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ให้ความสำคัญเรื่องเพศ คือ (๑) อนุญาต ทุกสิ่งที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการแต่งงาน (๒) ยังอนุญาต แม้นอกเวลาร่วมกัน ให้ทำได้ทุกสิ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อบำรุงความรักต่อกันและเพื่อระงับตัณหา (๓) ห้ามเด็ดขาด หากฝ่าฝืน ได้บาปหนัก มิให้ทำทุก ๆ สิ่ง ที่ขัดจุดประสงค์ของการแต่งงาน ส่วนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความหมายเป็นกลาง ๆ ว่า ตัณหาคือความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดั้นรนเร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชนทั่วไป

๒) ประเภทของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาซึ่งแตกต่างกัน โดยในทางพระพุทธศาสนามีการสอนตามสภาวะธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้เหตุแห่งทุกข์ และมีการอธิบายเหตุแห่งทุกข์ไว้หลายนัย แต่ละนัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย การแบ่งตัณหาตามนัยต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจตัณหาได้ตามลำดับ และถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจสภาวะจริงแห่งตัณหา ประเภทของตัณหาสรุป ได้ ๓ ประเภท คือ (๑) ตัณหาแบ่งโดยอาการ (๒) ตัณหาแบ่งโดยอารมณ์ (๓) ตัณหาแบ่งโดยกาล ส่วนในทางคริสต์ศาสนา ได้แบ่งประเภทของตัณหาถูกจัดให้อยู่ในลักษณะของความโลภ หรือความรักความใคร่ ความรักนั้นมีหลายประเภท โดยเฉพาะความรักของมนุษย์นั้น มักเป็นความรักที่เจือด้วยกิเลสคือราคะ เป็นความรักที่หวังสิ่งตอบแทนซึ่งกันและกัน สรุปได้ดังนี้ (๑) ความรักเยี่ยงสามี

^๗ เทียบ กท. ๕ : ๑๖.๒๔ ; อพ. ๒ : ๓.

^๘ เทียบ ปฐก.๓ : ๑๑.

^๙ เทียบสังคายนาทันตเรณท์ DS๑๕๑๕, อังโน แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ, ชีวิตในพระคริสต์เจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙๒.

(๒) ความรักเยี่ยงบิดา (๓) ความรักเยี่ยงเจ้าบ่าว (๔) ตัณหาทางเนื้อหนัง (๕) ตัณหาทางตาหรือสายตา (๖) ความทะนงในลาภยศ

๓) ลักษณะของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา ในทางพระพุทธศาสนา ลักษณะของตัณหา เป็นเหตุให้เกิดอีกประกอบด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินยินดี ในอารมณ์นั้น ๆ ได้บอกชัดเจนถึงลักษณะของตัณหาว่า ทำให้บุคคลเพติดเพลินลุ่มหลงติดใจยึดติดอย่างเหนียวแน่น ลักษณะของตัณหาบุคคลใดถูกตัณหาครอบงำ บุคคลนั้นจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ พบกับความเศร้าโศกความทุกข์ก็จะเกิดขึ้นยินดีพอใจในความสุข แสวงหาสุข จะต้องมวนเวียนเกิดและชรา ในทางคริสต์ศาสนา ลักษณะของตัณหา คือ ชีวิตเนื้อหนังจะโน้มเอียงไปทางการกระทำชั่วทั้งหลาย เพราะอำนาจของตัณหาในกาย ใครที่หลงใหลกระทำตามความต้องการตัณหา ถือได้ว่าตกอยู่ใต้อิทธิพลของเนื้อหนัง และได้ตายไปจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า สำหรับผู้ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชีวิตฝ่ายเนื้อหนังแล้ว ก็สามารถที่จะมีเสรีภาพตามฝ่ายพระวิญญาณแทน เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามพระวิญญาณแล้ว กายฝ่ายเนื้อหนังก็จะถูกทำลาย เป็นกายใหม่ที่เรียกว่า กายวิญญาณ ลักษณะของตัณหาจะเป็นความไม่ดี เป็นความมืด เป็นบาป

๔) สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะที่ต่างกัน คือ ในทางพระพุทธศาสนาสาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา ย่อมมีองค์ประกอบให้เกิด คือ อาศัยอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดความรู้สึกรู้สึกขึ้น เรียกว่า เกิดผัสสะ และผัสสะนั้นก็ก่อให้เกิดเวทนา กล่าวคือ เป็นธรรมชาติเสวยอารมณ์หรือการเสวยอารมณ์ ได้แก่ความรู้สึกรมณ์ที่เข้ามาในนั้นว่า เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง ฐานที่เกิดแห่งตัณหา คนที่ยังเป็นปุถุชนโดยทั่วไปย่อมจะยึดมั่นในปัจจัย ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่มที่ประณีตที่สวยงาม เป็นต้น และที่ตั้งอาศัยเกิดแห่งตัณหา ซึ่งมี ๑๐ หมวด คือ (๑) อายตนะภายใน ๖ (๒) อายตนะภายนอก ๖ (๓) วิญญาณ (๔) สัมผัส ๖ (๕) เวทนา ๖ (๖) ตัณหาเกิดที่สัญญา ๖ (๗) ตัณหาเกิดที่สัญญาเจตนา (๘) ตัณหาเกิดที่ตัณหา (๙) ตัณหาเกิดที่วิตก (๑๐) ตัณหาเกิดที่วิจารณ์ ๖ ในทางคริสต์ศาสนา สาเหตุและบ่อเกิดของตัณหา เกิดเมื่อความอยากโลภขึ้น เกิดความอยากได้ของต้องห้าม ความโลภอยากได้ที่เกิดจากมาร ว่ามารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เรามาเมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุ การหลอกลวงหรือการทดลองการลองใจของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามตัณหาอันเป็นที่หลอกลวงความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนง หมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกครอบงำด้วยตัณหา

๕) วิธีละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีวิธีการละหรือวิธีการดับตัณหาต่างกัน ดังนี้ในทางพระพุทธศาสนาวิธีที่ได้เสนอตามลำดับนี้ (๑) วิธีดับตัณหาตามกระบวนการปฏิเสธสมุပ္บาท ที่มีการสืบต่อมานาน ก็ขาดตอนไปวงจรของชีวิตไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก การเกิดในชาติปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นชาติสุดท้าย การดับวงจรของชีวิต หรือ ปฏิเสธสมุပ္บาทได้ ถือว่าเป็นการบรรลุธรรมขั้นสูงในทางพระพุทธศาสนา และ (๒) วิธีดับตัณหาตามหลักของอริยสัจ โดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักของมรรคมืองค์ ๘ การกระทำให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน หรือกระทำให้เป็นหนึ่งหรือท่านยอมมรรคมืองค์ ๘ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิและปัญญานั้น เมื่อ

ปัญญาบริบูรณ์แล้ว สามารถละตัณหาได้อย่างสิ้นเชิง และได้บรรลุพระอรหันต์ ย่อมหักวงล้อแห่งสังสารวัฏได้ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ในทางคริสต์ศาสนา การภาวนาของคริสต์ศาสนาเป็นการติดต่อระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่ยิ่งสนิทยิ่งลึกซึ้งของมนุษย์กับพระเจ้า เป็นความสัมพันธ์ที่เปรียบดังความสัมพันธ์ของดวงใจหนึ่งกับอีกดวงหนึ่งซึ่งเปี่ยมด้วยความรักที่มีต่อกัน การภาวนาจึงเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ในรหัสธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากจะแสดงออกเป็นคำพูด หรือการเปรียบเทียบให้เข้าใจถึงความเป็นจริงนี้ได้ทั้งหมด โดยใช้วิธีการหลัก ๆ วิธี ได้แก่ (๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม (๒) ศีลล้างบาป ศีลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็บบาบกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการ และ (๓) การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ตั้งงามที่เหมาะสมจากพระเจ้า

๖) คุณค่าของการละตัณหาในทางพระพุทธศาสนาและในทางคริสต์ศาสนา มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้ ในทางพระพุทธศาสนาประโยชน์ของการละตัณหาพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นสิ่งที่พึงละเสีย เพราะถ้าละตัณหาได้แล้วก็จะพบความสุขอย่างแท้จริง เป็นธรรมดาของปุถุชน ที่ย่อมมีตัณหาครอบงำจิตอยู่เสมอ การที่จะละตัณหาได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านให้เอาตัณหาไปใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดผลในทางที่ตั้งงาม โดยใช้อุบายวิธีให้เข้าไปถึงจุดหมาย ที่เรียกว่า ใช้ตัณหาหนุนธรรมฉันทะบ้าง อาศัยตัณหาละตัณหาบ้าง การควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมไม่ละเมิดศีลธรรม การที่บุคคลสามารถควบคุมตัณหาของตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรมนั้นย่อมเป็นผู้มีความสุขตามปกติของตน อีกทั้งไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่คนอื่นอีกด้วย แม้นตนเองจะมีความทะยานอยากมากเพียงไรก็ไม่ยอมละเมิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาเรื่องความรัก เมื่อทราบว่ามีอีกฝ่ายหนึ่งมีเจ้าของ หรือมีสามี หรือมีภรรยาแล้ว ก็หักห้ามใจได้ ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่ยอมทำความชั่วเพราะความรักในอีกฝ่ายหนึ่งนั้น การที่สังคมเกิดความวุ่นวายสับสน เกิดปัญหาต่าง ๆ นั้นมาจากสาเหตุก็เพราะบุคคลไม่สามารถควบคุมตัณหาของตนได้ทั้งสิ้น หากบุคคลในสังคมสามารถควบคุมตัณหาให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมได้แล้ว ประโยชน์แห่งความสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคม คุณค่าของการละตัณหาในทางคริสต์ศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้ ผลที่ได้ตามความต้องการ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ คริสต์ศาสนาสอนให้เชื่อในพระเจ้า สอนให้รักพระเจ้าสุดจิต สุดใจ สอนให้ละความชั่ว คือให้ละความโกรธ ความโลภ ความเห็นผิด

๕. เอกสารอ้างอิง

แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. **ชีวิตในพระคริสตเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๔๑.

พุ่มิโอะ มะสุทานิ, ศาสตราจารย์ (เรียบเรียง). **จำนงค์ ทองประเสริฐ (แปล). ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคริสต์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ ๑๕, ๒๕**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมาคมพระคริสตธรรมไทย. **พระคริสตธรรมคัมภีร์ (Thai Holy Bible) ฉบับค.ศ. ๑๙๗๑ (ขนาดย่อปี ค.ศ.๑๙๙๘)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. กรุงเทพมหานคร : สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ๒๐๑๐.

เสรี พงศ์พิศ. **ศาสนาคริสต์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.